

Vera Ofori-Kwaah

”Jeg kommer aldri til å bli helt norsk.”

En studie av norskfødte ghanesere sin opplevelse av tilhørighet og
identitetsdannelse i det norske samfunnet

Masteroppgaver i Sosialt arbeid

Trondheim, Mars, 2020

Norges Teknisk-naturvitenskapelige Universitet

Fakultet for samfunn- og utdanningsvitenskap

Instituttet for sosialt arbeid

Forord

First things first! Thank you so much GOD! Uten min tro ville ikke dette ha vært mulig. Det har vært et privilegium å få muligheten til å skrive om et tema som jeg brenner for. I tillegg mener jeg det er viktig for den jobben vi gjør og det samfunnet vi lever i. Å få lov til å snakke med nye mennesker om noe så personlig og betydelig er jeg evig takknemlig for.

Tusen hjertelig takk til mine fantastiske informanter for en lærerik prosess. Jeg er utrolig stolt over dere for den holdningen, engasjementet og bidraget dere supplerer det norske samfunnet. You are the future! Videre vil jeg takke min veileder Marko Valenta for relevante innspill, gode råd, konstruktive tilbakemeldinger og tålmodighet. Gjengen på Gartnerhaugen fortjener også en takk, for diskusjoner, inspirasjon og støtte. Jørn Are, tusen takk for at forholdene ble tilrettelagt slik at jeg fikk gjennomført. Ekstra takk til Aleksander Teigen og Cicilie Sonstad som har ofret tiden sin for korrekturlesing.

Sist men ikke minst vil jeg si tusen takk til familien, venner og spesielt mamma som har vært mitt forbilde hele veien. Doc Karlsen takk for motiverende ord, diskusjoner og engasjement for denne oppgaven. Katerina Ruud takk for at du har motivert meg med turer når jeg har trengt det. Jeg er evig takknemlig for denne prosessen.

Tusen hjertelig takk skal dere ha alle sammen!

Innholdsfortegnelse

Forord	1
Sammendrag	4
Abstract	5
Kapittel 1 Innledning	6
Kapittel 2 Teoretiske perspektiver	9
2.1 Målgruppa	9
2.2 Identitet og identitetsdannelse	9
2.3 Sosiologisk Perspektiver - Symbolsk interaksjonisme	12
2.3.1 Selvet- Å ta inn andre rolle	13
2.3.3 Sosial kapital	16
2.4 Antropologisk perspektiver- Kulturteori	18
2.4.1 Kulturpsykologiens og dets syn på identitet	20
2.5 Oppsummering	22
Kapittel 3 Tidligere forskning	23
3.1 Etnisitet og identitet	23
3.2 Norskfødte innvandrere og etnisitet	29
3.3 Hindringer i å skape egen identitet	31
3.4 Oppsummering	33
Kapittel 4 Metode og forskningsdesign	36
4.1 Valg av metode og metodefilosofi	36
4.2 Undersøkelsen	39
4.2.1 Intervjuguide	39
4.2.2 Etikk	40
4.2.3 Rekruttering og informanter	41
4.2.4 Gjennomføring av intervju	44
4.3 Gjennomføring av analysen	46
4.3.1 Transkribering	46
4.3.2 Tilnærming- tekstkondensering	47
4.4 Reliabilitet og validitet	50
4.4.2 Reliabilitet	50
4.4.2 Min rolle som delvis ” insider ”	50
4.4.3 Validitet	52
Kapittel 5 Identitetsforståelse	54
5.1 Selvoppfatning/ Selvbilde	55
5.2 Selvpresentasjoner i hverdagssamhandling med etnisk nordmenn	59
5.3 Ulike faktorer for betydningen av identitet	73
5.4 Oppsummering	76
Kapittel 6 Tilhørighet	78
6.1 Tilhørighet til flere kulturer	79
6.2 Kulturforskjeller	85
6.3 Fordeler og ulemper med annen hudfarge og to kulturer	90
6.4 Oppsummering	95
Kapittel 7 Sosial kapital – Vennskap, utdanning, kunnskap	97
7.1 Etnisk norske venner versus innvandrer venner	98
7.2 Utdanning og status genererer sosial kapital	102
7.3 Mangfoldige bidrag	107

7.4 Oppsummering	109
Kapittel 8 Konklusjon	111
Litteraturliste	116
Vedlegg 1 Informasjonsbrev/samtykke	120
Vedlegg 2 Intervjuguide	122
Vedlegg 3 Vurdering NSD	124

Sammendrag

Norge er et flerkulturelt samfunn med mange forskjellige etnisiteter, men likevel skjer det noe i møte med det som er fremmed for oss. Denne studien belyser norskfødte ghanesere sin tilhørighet og identitetsdannelse i det norske samfunnet. Studien belyser samhandling med omgivelsene og hvilken betydning den har for følelsen av tilhørighet og utvikling av identitet. Målet med denne studien er å gi et mer nyansert bilde av fargede mennesker i det norske samfunnet.

Oppgaven har et kvalitativt forskningsdesign og datamaterialet er innhentet fra semistrukturerte intervju med 11 norskfødte innvandrere av ghanesisk opphav. Datagrunnlaget mitt er analysert med inspirasjon fra Kirsti Malterud sin systematiske tekstkondensering.

Resultat av analysen indikerer at dannelse av identitet ikke er mulig uten samhandling med omgivelsene norskfødte ghanesere befinner seg i. Informantene beskriver at det er i samhandling med etniske nordmenn de blir bevisst på sin hudfarge. De fleste har beskrivelse av spørsmål, kommentarer og blikk man får på grunn av synlig skille fra majoriteten. Mange har opplevelsen av hverdagsrasisme, diskriminering og stigmatisering, som kan oppleves belastende.

Informantene i denne studien er mennesker med høy utdanning som har tilgang til både norsk og flerkulturelt nettverk og de har mye å bidra med i det norske samfunnet. De opplever likevel noen utfordringer og fordommer på grunn av sin hudfarge. Det er spesielt i arbeidssøkerprosess og samhandling med etniske nordmenn man kan møte disse utfordringene. Mange gir eksempler på strategier de bruker for å utelukke mulige fordommer. Noen av informantene var opptatt av å møte opp for å presentere seg selv og gi et godt inntrykk. Noen jobbet hardt og tok høyere utdanning for å motbevise bildet etniske nordmenn har av deres etnisk identitet.

Informantene opplever også noen utfordringer knyttet til følelsen av tilhørighet. De opplever ikke 100 % eierskap til verken den norske eller ghanesiske kulturen, selv om de føler tilhørighet til begge kulturene. De fleste beskriver likevel hvor takknemlig og heldige de er som er så beriket med forskjellige kulturer.

Abstract

Norway is a multicultural society with many different ethnicities. However, we are still confronted by the consideration of what is foreign to us. This study illustrates belonging and identity formation among Norwegian-born Ghanaians in the Norwegian society. The study highlights interaction with the surroundings and its significance for the cultivation of a sense of belonging and the development of identity. The aim of this study is to provide a more nuanced picture of colored people in the Norwegian society.

The thesis has a qualitative research design and the data is obtained from semi-structured interviews with 11 Norwegian-born immigrants of Ghanaian origin. My data analysis was done drawing inspiration from Kirsti Malterud's systematic text condensation.

The results of the analysis indicate that identity formation for Norwegian-born Ghanaians is not possible without interaction with their situated surroundings. The informants describe that it is in interaction with ethnic Norwegians they become markedly aware of their skin color. Most of them describe questions, comments and looks that one gets because of the visible distinction from the majority. Many have the experience of everyday racism, discrimination and stigma, which can be distressing.

The informants in this study are people with a high education who have access to both Norwegian and multicultural networks and they have a lot to contribute to the Norwegian society. They still experience some challenges and prejudices due to their complexion. The challenges are more apparent especially in the job search process and in interaction with ethnic Norwegians. Many provide examples of strategies they use to rule out possible prejudices. Some of the informants were keen to show up to present themselves and give a good impression. Some worked hard and took higher education to disprove the image ethnic Norwegians have of their ethnic identity.

The informants also experience some challenges related to the sense of belonging. They do not experience 100% ownership of either Norwegian or Ghanaian culture, although they feel a shared belonging to both cultures. However, most of them describe how grateful and fortunate they are to be so enriched with different cultures.

Kapittel 1 Innledning

” Man er svart i Norge. Annerledes i Norge. Det betyr at når man går på butikken får man ekstra blikk. Når du snakker flytende norsk, blir folk alltid genuint imponert. Når du besøker norske venner, kan man overhøre spørsmål som «er han fra et møblert hjem?»” (Naqvi 2019, s. 13).

Krig, etniske konflikter, studier, arbeid og fattigdom er noen av forholdene som gjør at mennesker migrerer til blant annet Europa og Norge. De reiser med et håp og en drøm om en bedre fremtid. Mange opplever marginalisering, ekskludering og diskriminering fra flere av samfunnets arenaer (Brodtkorb & Rugkåsa, 2015). Vi har i mange år hørt og sett gjennom media og nyhetene om situasjonen til svarte mennesker i USA og det er mer fokus på dette temaet i daglige samtaler og diskusjoner. Dette er med på å skape bilder og holdninger vi får ovenfor svarte mennesker.

Norge er i dag et flerkulturelt samfunn og vi som sosialarbeidere vil møte mennesker som har en annen etnisk bakgrunn enn den norske majoriteten (Ellingsen, 2015 s. 244- 258). Det er viktig at vi er åpne og nysgjerrige for å lære mer om det som er ukjent for oss. Jeg har opplevelsen av at det ofte er debatter omkring innvandrere og flyktninger i Norge. Men debattene som blir tatt opp i forhold til svarte mennesker er ofte i forbindelse med rasisme, diskriminering eller kriminalitet. I denne oppgaven ønsker jeg å åpne dører slik at vi kan snakke åpent om det som er annerledes og hvordan vi opptrer i møte med det som er ukjent for oss. Jeg har noen tanker om at dette ikke nødvendigvis handler om rasisme, men noe som skjer gjennom historie og erfaringer vi har med oss. Jeg håper oppgaven kan bidra til åpenhet for flere diskusjoner om dette temaet.

Ofte er det snakk om at mennesker skal passe inn i det norske samfunnet og integrere seg. Det kan tenkes at vi tillegger andre noen egenskaper som vi selv ikke ønsker å vedkjenne oss. Fokus på det som er bra eller dårlig, slik som det ofte er i politiske debatter er mindre interessant enn å forsøke å forstå og være åpen for det som er nytt (Skårderud, Haugsgjerd, & Stänicke, 2010).

Bakgrunnen for valg av tema er min nysgjerrighet for hvordan norskfødte av spesielt afrikansk opprinnelse, danner sin identitet i det norske samfunnet. Jeg har selv minoritetsbakgrunn og har vært gjennom noen prosesser med tanke på identitet. Dette har ført

til at jeg er engasjert i hvordan norskfødte innvandrere i Norge danner sin identitet, gjerne i situasjoner hvor hudfargen er det første man legger merke til i møte med andre. Som nevnt så males ofte et bilde i media av fargede mennesker som skaper negative stereotyper.

Flesteparten av informantene i denne studie er høyt utdannet, har en eller to jobber ved siden av studiene og er engasjerte i det norske samfunnet. De opplever likevel noen utfordringer som jeg ønsker å se nærmere på.

Jeg har også en antakelse om at det kanskje er lite åpenhet om hvordan det er å være svart i det norske samfunnet. Jeg håper denne oppgaven kan bidra til at vi kan tørre å snakke åpent om utfordringene men også positive opplevelser som fargede mennesker har i det norske samfunnet. Som nevnt har jeg inntrykk av at diskusjoner om svarte mennesker ofte handler om rasisme, diskriminering eller kriminalitet i vårt samfunn. Essensen i denne oppgaven er ikke rettet mot disse temaene, men de er relevante med tanke på målgruppen jeg fokuserer på og for å få bedre forståelse av informantenes situasjon.

Oppgaven handler om etnisitet og identitet blant unge voksne norskfødte innvandrere av ghanesisk opphav. Formålet med dette prosjektet er å få økt kunnskap og en bredere forståelse av virkelighetsbildet. Utfordringer og fordeler med å se synlig annerledes ut i det norske samfunnet vil bli drøftet. Hvordan oppfatter man seg selv? Hvordan man oppfatter at andre oppfatter seg? Hvordan opplever man å ha tilhørighet til to forskjellige kulturer? Hvilken betydning har utdanning og status for identitet? Dette er noen spørsmål jeg har et ønske om å svare på. Samtidig vil problemstillingen min dekke flere tema som til sammen kan skape et helhetsbilde av hvordan det er å forme sin identitet og føle tilhørighet med en annen hudfarge i det norske samfunnet. Ut fra dette har jeg formulert en problemstilling som lyder slik:

Hvordan opplever norskfødte innvandrere av ghanesisk opphav sin tilhørighet og identitetsdannelse i det norske samfunnet?

I tillegg til problemstillingen min har jeg formulert noe forskningsspørsmål:

Hvilken betydning har hudfarge for utvikling av identitet?

På hvilken måte har tilhørighet betydning for identitet?

På hvilken måte har kultur og språk betydning for dannelse av identitet?

På hvilken måte har miljø betydning for dannelse av identitet?

Hvilken betydning har utdanning og status i arbeidsmarkedet på identiteten?

Denne oppgaven bygger i stor grad på symbolsk interaksjonisme. Jeg benytter meg av både Mead (Vaage, 1998) og Erikson (1968) sine teorier om identitetsdannelse, og er grunnleggende i denne oppgaven. I tillegg bruker jeg andre teorier som blant annet kulturteori og teori om sosial kapital. Jeg vil også komme inn på teori om stigma og rasisme da det er relevant for målgruppen som er nevnt.

Ettersom denne studien handler om utvikling av identitet av norskfødte innvandrere i Norge, har det blitt gjort kvalitative intervjuer med 11 forskjellige informanter. For å begrense og spisse målgruppen har jeg valgt å intervjuer norskfødte av ghanesisk opphav. Intervjuene har vært semistrukturerte og informantene har fått fortalt sine erfaringer om tilhørighet og utvikling av identitet med en annen hudfarge. Oppgaven er delt i to deler, en teoretisk og en empirisk del. I teoridelen presenterer jeg ulike perspektiver og tidligere forskning. I empiridelen drøfter jeg mine funn mot de teoriene som blir presentert.

Kapittel 2 Teoretiske perspektiver

I dette kapitlet vil jeg belyse teoretiske perspektiver som jeg har benyttet i presentasjonen av mitt datamateriale. Jeg vil vise til ulike aspekter i teoriene som brukes i analysen. Slik får leseren et innblikk i teoriene jeg anvender i dataanalysen. Først vil jeg si kort om innvandrere i Norge og gi tall på hvor stor del av befolkningen målgruppen jeg forsker på utgjør. Videre går jeg inn på begrepet identitet og ser flere dimensjoner av det. Deretter gir jeg leseren en kort redegjørelse av hovedtrekkene i symbolsk interaksjonisme og trekker frem perspektivene som er relevant for tematikken i denne oppgaven.

2.1 Målgruppa

I Norge er ca. 17,7% av befolkningen innvandrere. Av disse er ca. 3,4 % norskfødte med innvandrerforeldre. Av befolkningen i Norge er ca. 2,5 % innvandrere og norskfødte av afrikansk opprinnelse. Av dette er kun 0,05% av befolkningen fra Ghana ifølge statistisk sentralbyrå (SSB). Det kan tenkes at mennesker med afrikansk opprinnelse vil skille seg ut i forhold til hvordan resten av befolkningen i Norge ser ut. Norskfødte med innvandrerforeldre av ghanesisk opphav er altså målgruppen denne studien fokuserer på. Målgruppen blir ofte omtalt som andregenerasjons innvandrere, norskfødte med innvandrerforeldre, etterkommere av innvandrere, krysskulturelle barn, etniske minoriteter og barn av minoritetsbakgrunn osv. Jeg kommer til å bruke disse begrepene i denne oppgaven, i tillegg til svarte, fargede og mørke, men det er i utgangspunktet de norskfødte med ghanesisk opphav det er fokus på. Bakgrunnen for dette er at informantene mine favner alle disse begrepene i denne sammenhengen.

2.2 Identitet og identitetsdannelse

Det er i tenårene en stor del av identitetsutviklingen vår oppstår. Det er i denne perioden vi stiller spørsmål ved hvem vi er og utforsker hva vi står for og reflekterer rundt hva vi vil med livet vårt. Erikson (1968) er en sentral teoretiker når det kommer til forståelsen av identitet på dette feltet og operer med faseorientert teori. I likhet med Freud mener Erikson (1968) at barn går gjennom bestemte biologiske faser som danner personligheten. Måten disse fasene

oppleves er grunnlaget for hvordan personligheten blir (Erikson, 1968). I følge Erikson (1968) er det emosjoner som utgjør grunnlaget for personlighet og ikke konflikter knyttet til seksuelle impulser, noe som skiller seg fra Freud. Videre sier Erikson at man går gjennom «kritiske perioder» som er betegnet ved ulike sosiale kriser. «Identitet vs. rolleforvirring» er eksempel på en slik krise i tenårene. Det er her snakk om en krise som oppstår ut fra at identifisering med foreldrene ikke lenger strekker til og individet søker etter å finne sin plass i en større sammenheng. Det er i denne sammenhengen forandring fra barn til voksen identitet blir dannet. Identiteten formes av en rekke ulike type erfaringer og utfordringer, og den utvikles gjennom å være sosial i stor grad og opplevelsen av økt forståelse av seg selv (Tetzchner, 2012).

I følge Mead (Vaage, 1998) er det å innta en annens rolle med på å forme grunnlaget til menneskelig intelligens. Det danner også fundamentet for etablering av vårt selv, den vi føler selv å være, altså vår identitet. Identitet handler om hvem vi tror vi er og hvem andre tror vi er. Mead (Vaage, 1998) mener at vi tar andres perspektiv for å vurdere vår egen atferd. Han sier at vi gjennom imitasjon lar andres argumenter komme frem i fantasien. Vi velger frem en bestemt, viktig person, hører dens eget tonefall, føler dens gester og ser for oss dens ansiktsuttrykk. Vi responderer på reaksjonen fra den vi imiterer, og disse indre responsene er like varierte som de vi får av samhandling med mennesker rundt oss (Mead, 1913, referert i Vaage, 1998). For en svart person som er født og oppvokst i Norge, der kanskje hudfarge er det første man ser, kan det tenkes at mye av interaksjonen med majoriteten i samfunnet kan få noe negativt fokus, på grunn av det negative man får høre gjennom media om svarte mennesker. Dette kan i noen tilfeller føre til at en svart mann eller kvinne kan få et negativt bilde av hvem man er selv.

Ettersom oppgaven handler om etnisitet og identitet, blir Skyttes (2019) teori om etnisk identitet presentert. Forfatteren skiller mellom tre former for etnisk identitet, personlig-, sosial- og kollektiv identitet. Den personlige etniske identiteten handler om den selvoppfattelsen som gjør at en person skiller seg ut som et unikt menneske til forskjell fra alle andre. Sosial etnisk identitet knytter seg til de sosiale områdene som mennesker klassifiserer seg selv og andre i. Den har både et internt og eksternt definert aspekt. Det interntaspektet er knyttet til individets egen forståelse av sin identitet og seg selv i forhold til andre etniske grupper i et samfunn (Skytte, 2019). Eksempel kan være en norskfødt innvandrersom identifiserer seg selv som svart og ikke hvit. Det eksterne aspektet omfatter

de sosiale kategoriene som andre bruker for å klassifisere enkelte individer i (Skytte, 2019). Eksempelvis kan man automatisk tenke at en svart person kommer fra Afrika når man tar utgangspunkt i det norske samfunnet.

Den kollektive etniske identiteten dannes gjennom språkgjøring av gruppens grenser, som blant annet markeres gjennom språk, territorium, utseende og sentrale kulturelle symboler. Den dekker to av menneskets grunnleggende behov, som er behovet for sosial tilhørighet og behovet for kontinuitet. Man kan få oppfylt det allmennmenneskelige behovet for sosial tilhørighet gjennom en hvilken som helst gruppe. Den etniske gruppeidentiteten dekker behovet for kontinuitet i tid, som kalles en kollektiv biografi (Skytte, 2019).

Skytte (2019) er inne på at etnisk identitet dannes ved relasjoner. Altså en gruppe har ingen etnisk identitet dersom en ikke står i kontakt med den andre som den kan skille seg ut fra. På denne måten dannes etnisk identitet i samhandling med andre. Etter min forståelse så handler etnisitet om holdninger, interaksjoner, praksiser og verdier som kjennetegner en gruppe mennesker som ofte er knyttet til hverandre gjennom fortellinger om felles opphav.

Gullestad (2002) skriver om individualisering og identitet. I følge forfatteren innebærer individualisering at det enkelte mennesket tar identitetslementer fra ulike kilder i sin selvskaping som et unikt, selvstendig og autonomt individ. Individualisering handler om nye muligheter for selvrealisering, men også om nye former for disiplinering og tvang (Gullestad, 2002). Mennesker former seg selv ut av det råmaterialet som livsløpet og de kulturelle kontekster byr på. Identitet er ikke noe man kan skape slik man ønsker det selv, vi er alle avhengige av bekreftelser rundt vår identitet fra omgivelsene vår. Hvert enkelt menneske har behov for å finne andre som er villige til å bekrefte de normer, identiteter og selvbildet som vises frem (Gullestad, 2002).

Teorier om identitetsdannelse er av relevans for denne oppgaven fordi identitet, menneskets stabile opplevelse av seg selv og andre som «de samme» (Korsnes, 2008). Dette vil altså si hvem «vi» er vil være med å påvirke informantenes opplevelse av seg selv. «Jeg» får en mening når det består av referanser til andre personer og er involvert i det faktum at verden og dens ideer er et fenomen av språk og kommunikativt art (Cooley, 1902).

Meningen om hvem vi er kommer frem i samhandling med andre. Ved bruk av språket snakker vi reflekterende sammen, slik ser vi for oss andre personer og de tingene vi snakker om. Disse forestillingene får vi altså gjennom kontakt med andre. Cooley (1902) fastholder på

sammenhengen mellom selvet, andre mennesker og språket. Ordene «me», «mine» og «myself» formes fordi de både er generelle og individuelle (Cooley, 1902). Identitet er ikke noe en har, men er noe som kontinuerlig endres gjennom sosial handling og i kommunikasjon med andre (Vaage, 1998). Med utgangspunkt i disse teoriene kommer jeg til å se på hvordan norskfødte innvandrere former sin identitet gjennom samhandling med etniske nordmenn, andre innvandrere og gjennom foreldrenes kultur.

2.3 Sosiologisk Perspektiver - Symbolsk interaksjonisme

Cooleys (1902) teori har tydelige paralleller til det senere arbeidet til Meads (Vaage, 1998). Meads er en av de viktigste representantene for den sosiologiske teorien symbolsk interaksjonisme, som er en av de sentrale perspektivene innenfor sosialpsykologi. Den handler blant annet om at den sosiale virkeligheten er stadig i endring. Interaksjonisme relateres til samhandling, og det er den kommunikative siden av samhandlingen som undersøkes. Mennesker danner sin individualitet, personlighet og identitet gjennom språkutveksling i samhandlingsprosesser med mennesker rundt seg (Korsnes, 2008). I følge Meads (Vaage, 1998) utvikler et samfunn seg gjennom at vi tilpasser oss de utfordringene som vi står ovenfor. Sosial utvikling må sees i en større samfunnsmessig sammenheng. Vi bygger et sosialt fellesskap gjennom å respondere på andres gester. Gester kan være verbalt språk og kroppsspråk, som kalles vokale gester. Vi får altså veiledning gjennom gestene fra fellesskapet i hvordan vi skal respondere på ulike stimuli, men den som fremsier en gest vil også påvirkes av den. Når vi snakker føler vi og hører oss selv, vi når frem med et budskap overfor en annen person, noe som igjen vil utløse en respons hos vedkommende. Denne gesten kan også virke inn på oss på samme måte som den virker hos den vi fremsier den overfor. Altså den kan utløse samme respons hos oss som det gjør hos mottakeren. Meningen blir da like tydelig for den som fremsier det som den som mottar det, og da inntar vi den andres holdning (Mead, 1922: Vaage, 1998).

I symbolsk interaksjonisme er man opptatt av forståelse. Det er et perspektiv for analyse av den sosiale virkeligheten der forståelse er i sentrum. Det er fem viktige perspektiver innen symbolsk interaksjonisme. Det er definisjonen av situasjonen, at all interaksjon er sosial, at vi står i interaksjon ved hjelp av symboler, at mennesket er aktivt, og at vi handler, oppfører oss og befinner oss i nået (Levin & Trost, 2005). Levin og Trost (2005) referer til Thomas

Znaniecki sin definisjon i situasjonen; hvis mennesker oppfatter eller definere situasjonen som virkelig, er den også virkelig i sine konsekvenser. Det vil si at menneskets definering av situasjonen er avgjørende for hvordan de handler. Definisjonen av situasjonen kan her ha noe å si om norskfødte innvandrere ser sin identitet som konfliktfylt eller ressursfylt. Dette perspektivet har fokus på mennesket som sosialt aktivt vesen, som lever og har interaksjoner med symboler i nået. Noe som betyr at vi som mennesker ikke er statiske, men at vi er i en utvikling som stadig er i endring (Levin & Trost, 2005). Disse perspektivene er av relevans for mitt prosjekt fordi jeg har et ønske om å få frem hvilken forståelse informantene har av egen identitet, hvordan de opplever andre oppfatter dem og i hvilken sammenheng det er av betydning for deres identitetsdannelse. Gjennom symbolsk interaksjonisme kan vi forstå og skaffe oss kunnskap om norskfødte innvandrere.

2.3.1 Selvet- Å ta inn andre rolle

Som tidligere nevnt handler symbolsk interaksjonisme om at den sosiale virkeligheten er stadig i endring og at Mead (Vaage, 1998) mener å innta en annens rolle er grunnlaget for menneskelige intelligens. Å ta en annens rolle eller holdning innebærer å sette seg i et annet menneskets situasjon. I enighet med Meads, var Cooley også opptatt av det å sette seg i den andres rolle. I samarbeid med Addams presenterte Cooley «sympatisk introspeksjon». Det handler om ved bruk av sympati med medfølelse, kan man lettere sette seg inn i andre menneskers situasjoner (Levin & Trost, 2005). I følge Mead (Vaage, 1998) ser en person sitt selv, både som subjekt og objekt, når han tenker på en handling han har foretatt og når han gjensker selvet i fortiden. Personen evaluerer altså seg selv, kritiserer eller roser handlingen (Mead, 1913; Vaage, 1998). Noe som gjør at du kan si at du er du, eller at Isaac er Isaac. Hvis Isaacs introspektive vurdering handler om holdninger til hudfargen sin, vil han kanskje identifisere seg selv med å være svart.

Det sosiale selvet består av tre grunnleggende elementer, våre forestillinger om hvordan vi er oss for andre, vår forestilling om den andre personens bedømming av oss, og vår selvfølelse som oppstår av disse forestillingene. Det er på denne måten samhandling med andre mennesker har betydning for selvet og knytter vår identitet mot andres (Levin & Trost, 2005). Dette kan kanskje forklare hvorfor identitet er situasjonsbetinget. Jeg vil trekke frem en av de fremste identitet forskerne innenfor symbolsk interaksjonisme, Gregory P. Stone. Han mente

at identitet har man når man av andre er plassert som et sosialt objekt på lik linje som man tilskriver og angir for seg selv (Levin & Trost, 2005). Min forståelse av dette er, hvordan jeg oppfatter og forstår meg selv, må stemme overens med omverdens forståelse og oppfatning av meg. Stones identitetsbegrep går dermed inn i Meads (Vaage, 1998) og Cooleys (1902) selvbegrepet.

Identitet blir ikke bare sett som «jeget», det er avhengig av andre mennesker i omgivelsene. Vi sosialiserer oss i et samfunn fra barndommen av, hvor vi lærer normer, verdier og tar del i de forventninger som finnes. Sosialiseringsprosessen vår inkluderer mennesker i omgivelsene våre, som påvirker dannelsen av vårt selv, disse kalles «*Signifikante andre*» (Levin & Trost, 2005). Det er som regel foreldrene som er de signifikante andre i tidlig sosialiseringsprosess. Når barnet vokser er det andre som kan også blir signifikante, det kan være søsken, venner, trenere, lærere osv. Når vi snakker om signifikante andre referer vi til personer vi bryr oss om og hører på. På denne måten får de også innflytelse på skapelsen av vårt selv. Den signifikante andre trenger ikke nødvendigvis å være et menneske, men kan være noe vi tror på, som for eksempel Gud. Det er heller ikke bare signifikante andre som har påvirkning for dannelsen av selvet, men også den *generaliserte andre* som et organisert samfunn eller sosiale grupper. Gjennom dette ser individet seg selv ut fra omgivelsenes perspektiv og slik blir (den) generaliserte andre av betydning for selvet (Levin & Trost, 2005). Med utgangspunkt i denne teorien vil jeg se på hvem og hva som kan ha påvirkning på identiteten til informantene i denne studien.

Både signifikante andre og generalisert andre får innflytelse på vår selvskaping i sosialiseringsprosessen vår, som starter gjennom oppdragelse i hjemmet. Primærsosialisering kalles det når mennesket lærer hva som er rett og galt (Garsjø, 2001). Det kan tenkes at man gjennom primærsosialisering, lærer normer for atferd, holdninger, ferdigheter, verdier og får overført kultur fra tidligere generasjon. Norskfødte innvandrere vokser opp i et hjem hvor foreldrene oppdrar barn med ett sett med normer, verdier og kan overføre det særegne med sin religion og kultur. Sosialiseringsprosess som skjer utenfor hjemmet kalles sekundær sosialisering, som er en læring og innøving av særlige ferdigheter i samfunnet. Skole, arbeidsplass og idrettsklubb er eksempel på dette (Levin & Trost, 2005). Det kan være en arena hvor man danner grunnlaget for felles tenkning, ferdigheter og holdninger.

Etter min forståelse er identitetsdannelsen avhengig av omgivelsene, noe som er i tråd med Erving Goffmans identitetsteori. Han legger spesielt vekt på den andres oppfatning av oss, og skiller mellom det han kaller personlig identitet, jeg-identitet og sosial identitet (Goffman, 2009). Det som menes med personlig identitet er «identitetsknapper» som betegner en persons utseende, navn og historisk bakgrunn. Dette gjør at individet kan skille seg fra andre gjerne i form av dokumentasjoner, som fødselsattest og førerkort. Jeg-identiteten er den subjektive og refleksive forståelsen enkeltindivider har av seg selv. Det bildet enkeltindividet har av seg selv bygger på det samme materialet som også andre benytter til å danne deres personlig og sosiale identitet. Individet er altså frigjort med tanke på sin identitetsforming. Sosial identitet utvikles av kategorier som er sosialt konstruert, sosialt merkbare og er en tilskrevet egenskap (Goffman, 2009).

Når vi ser fremmede, tilskriver vi han eller hun visse egenskaper som ikke nødvendigvis stemmer med personens sanne sosial identitet (Goffman, 2009). Et eksempel kan være at majoriteten av den norske befolkningen kan ha oppfattelse av at alle svarte mennesker liker hiphop. En tilskrivelse utgjør en persons tilsynelatende sosial identitet, og med det mener Goffman at sosial identitet er en tilskrevet identitet eller egenskap, og kobler dette til stigmatisering (Goffman, 2009). Denne teorien er av relevans for denne undersøkelsen fordi det kan tenkes at svarte mennesker ofte får tilskrevet identitet, som ikke alltid stemmer med virkeligheten.

Jeg vil presentere Anthony Giddens (1991) teori om modernitetens betydning for selvidentitet, noe som angis til å være ekstremt dynamisk. Giddens kaller vårt moderne samfunn for «Runaway World» hvor sosiale endringer skjer veldig raskt, som er grundig og omfattende. Giddens forstår selvet ut fra samfunnsendringer og går mer videre enn Meads (Vaage, 1998). Han sier at identitet ikke bare er et kontinuerlig forhold som er skapt i samspill mellom mennesket, altså jeg og meg og de andre, men at personens identitet er alltid i endring og at personen forstår sin identitet blant annet gjennom sin biografi. Ut fra Giddens (1991) teori om selvets bane, kan det tenkes at vi kanskje får en større forståelse for hvordan norskfødte svarte innvandrere ser på seg selv i fortid, i nåtid og i fremtid. Hvem vi skal være og hvordan vi skal handle, er viktig spørsmål som hvert enkelt menneske har ansvaret for å definere. Giddens (1991) mener at vi ikke er det vi er, men det vi gjør oss selv til, og da blir identitet en refleksiv prosess. Mennesker står overfor flere valg i livet, hvem jeg ønsker å stifte familie med, hvilket yrke skal jeg velge, hvilken livsstil skal jeg forholde meg til, hvem

skal jeg omgås med osv. Hvem vi velger og omgås med i nåtiden vil ha betydning for vår fremtid, på samme måte som det vil være naturlig at valgene vi har tatt i fortiden, vil påvirke nåtiden. I utvidelsen av denne måten å tenke på, dukker livsplanlegging opp. Hva er det som blir viktig i fremtiden og hvilke situasjoner har stor betydning i fortiden? Alle disse valgene vil påvirke hvordan et menneske ser på seg selv. Identitet i den moderne samfunn blir derfor noe som mennesket oppnår snarere enn det som blir tilskrevet det (Giddens, 1991).

Ut fra teoriene til Meads (Vaage, 1998) og Giddens (1991) om selvet, utvikler mennesker sin identitet i interaksjon med omgivelsene og endres i over tid. Hvis omgivelsen har fokus på at et menneske er svart i interaksjonen, vil det menneske kunne identifisere seg med hudfarge. For å bygge videre på denne tankegangen, vil jeg undersøke informantenes interaksjon med sentrale faktorer i omgivelser i den empiriske delen av oppgaven. Jeg vil i hovedsakelig ha fokus på informantenes interaksjon til andre i det norske samfunnet. Med tanke på at informantene mine er voksne mennesker, vil jeg også undersøke informantenes beskrivelser av fortiden og hvordan de ser seg, i nåtiden og i fremtiden. Dette for å få bedre forståelse for hvilke holdninger de har til seg selv.

2.3.3 Sosial kapital

Det kan tenkes at sosial kapital dannes som følge av enkeltindividets investering av tid, krefter og oppmerksomhet. Sosial kapital er på en måte et offentlig gode, som også andre enn de personene som selv har investert tid, krefter og oppmerksomhet kan dra fordel av (Hvinden, 2005). Pierre Bourdieu, James S.Coleman, Robert Putnam og Glenn Loury er sentrale teoretikere innen forståelsen av sosial kapital, men de har forskjellig måter å tolke begrepet på. Bourdieu så sosial kapital som et bånd, hvor han legger vekt på at det er en ressurs som enkeltindivider og familier bruke for å ivareta egen posisjon. I sammenhengen der sosial kapital binder mennesker sammen vil vi finne sosiale grupper som er lukkede, og som markerer grensene mot verden utenfor. Det som binder gruppemedlemmene sammen er at de står hverandre nær og at de er hverandre lik (Hvinden, 2005). Bourdieu så også sosial kapital som et fenomen som kan finne sted på gruppenivå. Dette skjer ved at en gruppe kan få ressurser gjennom gruppedeltakernes nettverk, og ved at sosiale relasjoner og de forpliktelsene som er innenfor i gruppen gjør at gruppen har god kvalitet (Schiefløe, 2015). I tillegg til sosial kapital så Bourdieu på kulturell kapital, som er personlig erfaringer, den

institusjonalisert verdi som er resultat av suksess i utdanningssystemet og tilgang på kulturressurser (Bourdieu, 1986, s. 17, referert i Arntzen & Eriksen, 2019). Dette utvikles altså gjennom deltakelse i utdanningssystemet, påvirkning av sosiale og kulturelle arena, Og ikke minst gjennom deltakelse i familien hvor mennesket vokser opp (Arntzen & Eriksen 2019).

Imidlertid så Coleman og Putnam på sosial kapital som en kollektiv ressurs på lokalsamfunnsnivå, men også som en bro. Sosial kapital i denne sammenhengen er en individuell ressurs og systemegenskaper. Sosial kapital kan ses på som broer som skapes i forbindelser av nettverk som er åpen overfor personer som er forskjell fra seg selv (Hvinden, 2005). Når vi møter andre regelmessig får vi en relasjon til dem som gjør at vi kan si at vi har et bånd til dem. Noen av disse båndene blir sterke, mens andre holder seg svak. Mennesker vi møter på jobb og skole er som regel de vi får svake relasjoner til, mens familie og nære venner er de vi får sterke relasjoner til. Relasjon kan tolkes på forskjellige måter, hvis vi ser på relasjon som noe som oppstår hver gang en person i en situasjon møter andre, blir det dannet en sosial relasjon hvor enn vi er. Denne oppgaven fokuserer også på relasjon som et stabilt og opplevd forhold mellom personer, som er knyttet til hverandre, som har jevnlig kontakt og forventninger til hverandre. Vi velger ofte relasjoner ut fra felles opplevelse av at vi passer sammen (Bø & Schiefloe, 2007).

Loury står for noe midt i mellom disse hvor han ser både sosial kapital som en familiebasert ressurs for enkeltindivider, men også noe som den enkelte får tilgang til gjennom å ha en tilhørighet til et miljø (Hvinden, 2005). I denne studien er det Bourdieu og Lory som vil være sentralt i forhold til sosial kapital. Loury mener at enkeltmenneske anskaffer seg sosial kapital gjennom tilhørighet i et miljø. Disse teoriene er relevant for denne oppgaven fordi det forskes på enkeltindivider og deres relasjon med omgivelsene rundt seg. I tillegg har informantene i denne studien tilgang til forskjellige miljø gjennom å ha tilhørighet til både norsk og ghanesisk kultur. Å prøve å forstå informantenes sosial kapital vil kunne gi et bilde, på hvilken betydning de ulike relasjonene og nettverket deres har for tilhørighet til to kulturer. Noe som igjen kan ha betydning for utvikling av identitet.

Sosiale systemer kan være åpne eller lukket. Jo sterkere lukkethet og tetthet de forskjellige fellesskapene har, jo større påvirkningsmulighet har medlemmene i gruppa på hverandre. I de lukkede gruppene har man mer kontroll på at de ulike individenes moral, atferd, holdninger og trosforestillinger er i samsvar med det som oppfattes som riktig. Vi kan i denne sammenhengen snakke om inngrupper og utgrupper. De som er en del av inngruppen har som

regel forhistorie og et velutviklet samhold, samspill, felles identitet, verdier, symboler, holdninger og gjensidig forventninger. Ofte kan inngrupper definere mennesker som utgrupper og utgruppene er de som de oppfatter som utenfor gruppen (Schiefløe, 2015). Med utgangspunkt i denne teorien, vil jeg drøfte hvordan det å ikke være medlem av et ikke lukket system, kan gi mulighet for sosial kapital til den enkelte.

For integrering av etniske minoriteter og innvandrere, har sosial kapital en betydning. Innvandrere fra ulike kulturer søker ofte til andre mennesker som er lik seg selv i språk, kultur, religion, tradisjon og væremåte (Schiefløe, 2015). Noen av informantene mine forteller om en mangfoldig vennekrets. Jeg vil bruke teori om sosial kapital for å undersøke om informantenes sosial kapital har betydning for tilhørighet og identitetsdannelse.

Amerikanske studier viser at å være religiøst engasjert har stor betydning for innvandrere sin tilpasning (Schiefløe, 2015). I noen tilfeller kan religiøst miljø være et vesentlig treffpunkt som gir trygghet og tilhørighet, noe som kan resultere i begrensninger for kontakt med det norske samfunnet. Med utgangspunkt i denne teorien kommer jeg til å se på om religion har stor betydning for informantene i denne studien. Kultur er et veldig stort begrep og definisjonen er mange. I neste delkapittel vil jeg presentere generelle kulturteori og kulturpsykologi for å belyse hvordan kultur og kulturforskjeller kan forstås og hvordan det er relevante for denne undersøkelsen.

2.4 Antropologisk perspektiver- Kulturteori

Begrepet kultur kommer fra det latinske ordet «colere» som betyr «å dyrke», og referer dermed til noe menneskeskapt. Kort sagt er kultur menneskets reaksjon på naturen. Det er en fellesbetegnelse på hvordan vi forstår, tolker og organiserer verden rundt oss (Salole, 2018). Ut fra denne forståelsen sier det seg selv at det finnes mange ulike kulturer, og at begrepet kan forstås ulikt i ulike kulturer. Kultur kan også bety livsform og handlingsmønster. Eksempelvis kan det være forskjeller mellom hvordan mennesker som bor i en by og bygd lever. Kultur kan også bety fortolkningsrammer, hvordan vi tenker, argumenterer og hva vi handler ut i fra. Det kan også handle om kultur i form av litteratur, kunst, musikk, idrett og lignende. Mennesker lever livet sitt gjennom å være en del av et samfunn hvor ulike kulturer danner det samfunnet som til enhver tid eksisterer. I Norge har de fleste en felles forståelse av hva norsk kultur er, vi forbinder det med språk, tradisjoner som 17. mai, skiturer, bunad og gå på

søndagsturer. I tillegg til dette finnes det også kultur i hjemmet som er forbeholdt til den enkelte familien og arbeidskultur, der en bestemt arbeidsplass, har sin måte å gjøre ting på.

En klassisk definisjon av kultur i følge Tylor (1871, referert i Barth 2002) er den avanserte helheten av tro, kunnskap, kunst, moral, lover, skikker og andre kapasiteter og vaner mennesker tilegner seg som medlemmer av et samfunn. Kultur forstås altså som ideer og betydningssystemer som gir mening til menneskets funksjon. Vi utvikler felles meningssystemer i sosial interaksjon med andre (Gulbrandsen, 2017, s. 262). Kultur er altså en kompleks helhet som består av mange forskjellige elementer. Enkelt sagt vil kultur være et sett av oppfatninger, verdier og normer som kan deles av flere forskjellige individer. Min kultur vil ha betydning for hvordan jeg tolker hendelser og gir de ulike opplevelsene mening. Kultur kan ses på som sentrale trekk ved livsform, væremåte, språk og tradisjoner (Schiefløe, 2019) altså som en samfunns kultur. I denne studien vil kultur sees i lys av livsform og handlingsmønster samt fortolkningsrammer.

De klassiske kultur-definisjonene og hvordan vi anvender dem innenfor antropologiske tradisjoner, har blitt kritisert for å bidra til «tingliggjøring» av kultur. Det kan forstås slik at kultur gjøres til en enhetlig og avgrensbar ting, som ligger utenfor mennesket og påvirker det (Barth 2002, referert i Gulbrandsen, 2017, s. 263). En slik type kultur brukes når man for eksempel hører at ”svarte mennesker er kriminelle” eller ”vår ”kultur i motsetning til ”deres” kultur. Det blir vanskelig å ta tak i kulturelle endringer, kulturelle utvekslinger mellom samfunn og grupper, og kulturelt mangfold innenfor grupper og samfunn, med en slik tingliggjøring og statisk forståelse (Gulbrandsen, 2017).

I hvilken grad norskfødte innvandrere identifiserer seg med “det norske” vil være avhengig av flere forhold. Det dreier seg om språk, religion, verdier og normer. Videre handler det om i hvor stor grad en omgås med mennesker fra samme bakgrunn, og hvordan forholdet til majoritetsbefolkningen oppleves. Tanken er da at om en person har et annet morsmål enn norsk og bare omgås folk med samme etniske bakgrunn og i tillegg behandles ut fra etnisk gruppering, vil det være lettere å identifisere seg til hjemlandet (Schiefløe, 2019). Kultur kan deles opp i tre sentrale elementer hvor den første er språk, den andre kunnskap, tro og verdier og den siste er normer og sanksjoner (Schiefløe, 2019).

Å utføre handlinger som strider mot verdier i et samfunn kan i noen tilfeller føre til straff, sterke reaksjoner eller sanksjoner. Holdninger kan bestå av tre komponenter. Schiefløe (2019)

gir eksempler på holdninger til innvandrere fra den tredje verden og med utgangspunkt i dette illustrere jeg disse komponentene. Den *kognitive* komponenten dreie seg om hvordan hvert enkelt menneske oppfatter virkeligheten. I Norge vil noen mene at vi er i ferd med å få altfor mange innvandrere og kriminelle, mens andre vil tenke at det er positivt med et flerkulturelt mangfold. Den *affektive* komponenten gjøres synlig i forhold til om man er for eller mot innvandring, mens noen er helt mot innvandring, er andre moderat skeptisk og noen er positive. Den *atferdsmessige* komponenten viser at holdningen til innvandring kan begrense seg til personlige synspunkt, verbale utsagn eller annen atferd (Schiefløe, 2019). Med utgangspunkt i denne teorien kommer jeg til å se på hvordan mine informanter opplever andres holdninger til dem og på hvilken måte det har betydning for tilhørighet og identitetsdannelse.

2.4.1 Kulturpsykologiens og dets syn på identitet

Betegnelsen kulturpsykologi har sitt utgangspunkt i både psykologien og kulturbegrepet. Psykologi defineres som læren om sjelen og kultur som dyrking som nevnt tidligere (Gulbrandsen, 2017, s. 262). Kulturpsykologi er:

Studiet av hvordan kulturelle tradisjoner og sosiale praksis reguleres, uttrykker og omformer den menneskelige psyke, noe som heller resulterer i etnisk variasjon i tro tenkning, i selv og følelser, enn i noe universelt menneskelig. Kulturpsykologi er studiet av måter subjekt og objekt, selvet og andre personer og kontekst, figur og grunn, praktikere og praksis, leve sammen, er avhengig av hverandre – og dynamisk dialektisk og i felleskap former og skaper hverandre (Shweder, 1990, s. 73, referert i Thorsen & Toverud, 2002, s. 17).

I utgangspunktet er kulturpsykologi en forståelse av person og samfunn som gjensidig skapes. Det er altså fenomener som er avhengig av hverandre, i tillegg består den samfunnsmessige delen av både strukturelle forhold, sosiale organisering og kultur (Thorsen & Toverud, 2002).

I et kulturpsykologisk perspektiv er identitet mangfoldig og stadig i endring. Identitet formes i samhandling mellom individ og omgivelser, et skapende samspill. Med dette menes det at individet er med på å forme sine omgivelser, samtidig som omgivelsene virker forandrende inn på den enkelte. Innenfor psykologien har en hatt tendens til å overfokusere på enten individ eller omgivelsene. Kritikkk går blant annet på at i individorientert psykologi ikke har

lagt vekt på omgivelsene, mens for eksempel sosialpsykologien ikke har lagt nok vekt på individet (Thorsen & Toverud, 2002). Kulturpsykologi forsøker å løfte fram samspillet mellom individet og dets omgivelser. Det er et forsøk på å tenke både og, i stedet for enten eller. Thorsen og Toverud (2002) snakker om *akser* der en kan søke etter sammenhenger i stedet for å se det indre og ytre som atskilt. I tillegg ses identitetsdannelse også som bevegelser langs en akse mellom kontinuitet og endring. Aksen mellom det indre og ytre handler om hvor vi retter oppmerksomheten angående skaperkraft og muligheten til å delta i konstruksjon av den sosiale virkeligheten. Dette handler om individets mulighet til å forandre og forhandle (Thorsen & Toverud, 2002).

I sosialkonstruksjonistisk perspektiv ser vi vår kunnskap om verden og om oss selv som sosialt konstruert. Det vil si at hver enkelt av oss ikke har deltatt i diskusjonen om hvorvidt en oppfatning er ”riktig” eller ikke” (Gulbrandsen 2017). Individet møter på denne måten blokkeringer i sin selvskaping, ved at handlinger og ytringer møtes av invitasjoner eller barrierer. Det er viktig her å se individets skaperkraft og samtidig være oppmerksom på de begrensninger som ligger i omgivelsene (Thorsen & Toverud, 2002, s.43-52).

Identitet i kulturpsykologien ses ofte i forbindelse med de store og gjerne mer varige kategorier. Eksempelvis kan disse kategoriene være kjønn, alder, klasse og etnisk tilhørighet, som enkeltindivider tilbys og forstå seg selv gjennom og plassere seg. Det er altså de særegne og unike livserfaringene som for eksempel kvinne eller norsk som setter preg på og virkeliggjør disse kategoriene. Det er vår unike historie som gjør oss menn og kvinner til etnisk norsk eller ikke etnisk norsk. Det er likevel mye felles forståelse og kunnskap som er sett i sammenheng med hva det vil si å være kvinne, mann eller etnisk norsk i vårt samfunn (Thorsen & Toverud, 2002,). I denne oppgaven brukes kulturpsykologi perspektivet med inspirasjon fra sosiokulturell teori, sosialkonstruksjonisme og poststrukturalistisk perspektiv.

Uavhengig av hvilken kultur man er kjent med og hvilken kultur man vokser opp i, er det altså mennesker som møtes og ikke kulturene. Det er likevel selvsagt at kulturforskjeller ofte er av betydning når det er snakk om misforståelser og kommunikasjonsproblemer. Det kan være at innvandrere som kommer til Norge kan forstå nordmenn, uten at de er nødt til å bli akkurat som etnisk nordmenn (Schieffloe, 2019). Kulturteori er relevante for denne undersøkelsen fordi det kan tenkes at informantene mine har tilhørighet til ulike kulturer. Med utgangspunkt i disse teoriene kan jeg se om det er kulturforskjeller og på hvilken måte informantene føler tilhørighet til både den norske og ghanesiske kulturen.

2.5 Oppsummering

I dette kapitlet har vi sett på ulike teoretiske perspektiver som er relevant for denne studien. Teori om identitet gir forståelse av hva identitet er og hvordan man forme sin identitet. I følge Erikson og Meads formes identitet av forskjellige erfaringer og utfordringer, noe som utvikles gjennom å være sosial i stor grad. I tillegg handler identitet om hvem vi tror vi er og hvem andre tror vi er. Vi tar altså andres perspektiv for å vurdere hvem vi er. Skyttes teori om etnisk identitet er også benyttet i denne undersøkelsen, med tanke på at informantene skiller seg ut fra majoriteten i det norske samfunnet. Teori om identitet anvendes i denne oppgaven for å se hvordan norskfødte ghanesere former sin identitet gjennom interaksjon med etniske nordmenn, andre innvandrere og eget forhold til foreldrenes opphav.

Sosiologiske perspektiver og antropologisk perspektiver har betydning for tilhørighet og identitetsdannelse. Symbolsk interaksjonisme er opptatt av forståelser for analyse av den sosiale virkeligheten, og har betydning i denne sammenhengen da målet er å få frem hvilken forståelse informantene har av egne identitet. Hvordan de opplever at andre oppfatter dem og i hvilken sammenheng det har betydning for identitetsdannelse. Teori om sosial kapital anvendes for å belyse hvilken betydning ulike relasjoner og nettverk har for tilhørighet i det norske samfunnet.

Kulturteori bidrar til å se på ulike kulturer og hvordan informantene i denne studie opplever kulturforskjeller og tilhørighet, og hva det betyr for identitetsdannelse.

Med utgangspunkt i disse perspektivene ser jeg på hvordan norskfødte innvandrere føler tilhørighet og hvordan de danner sin identitet i det norske samfunnet. Ved hjelp av informantenes erfaringer, fortellinger og utfordringer de har i møte med omgivelsene, kan vi få bedre forståelse for hvordan norskfødte ghaneser opplever tilhørighet og hvordan de former sin identitet i det norske samfunnet.

Kapittel 3 Tidligere forskning

I dette kapittelet får leseren innblikk i undersøkelser som er gjort i feltet om etnisitet og identitet. Det har blitt gjort mye forskning på mennesker med innvandrerbakgrunn i Norge. En del av forskningen går på tilhørighet, etnisitet og identitet. Jeg vil i dette kapittelet se på noe av forskningen som er relevant for denne oppgaven. Med tanke på at målgruppen jeg fokuserer på går under innvandrere og minoriteter i Norge, vil jeg i hovedsak vise til norsk forskning. I hovedsak presenterer jeg funn som vil være relevant for denne studien.

3.1 Etnisitet og identitet

” *Bare en utenlandsk jente* ” er en masteravhandling skrevet i 2007 av Ifrah Handulle. Formålet med studien er å få frem etnisk minoritetsungdoms beskrivelser, oppfatninger og erfaringer knyttet til deres identitet. Forskeren har ønske om å bidra til økt forståelse og gi et mer nyansert bilde av etnisk minoritetsungdoms identitet enn det media fokusere på, som ofte er et problemorientert fokus. Til sammen deltok seks ungdommer i alderen 17- 18 år og alle er enten født eller oppvokst i Norge. Informantene i undersøkelsen kommer fra forskjellige land, men det de har til felles er å være minoritet i Norge. Det er to ungdommer med vietnamesisk bakgrunn, to med somalisk bakgrunn og en med kosovo- albansk bakgrunn.

Forskeren ser på hvilken betydning familie og venner har i forhold til identitetsdannelse. Det er funn som er interessant for min undersøkelse. Informantene anså familie og venner som betydningsfulle med tanke på å ivareta deres identitet og for å skape sin identitet. Denne teorien har betydning for min oppgave ettersom jeg vil drøfte hvilken betydning foreldrene har for identitetsdannelse hos mine informanter. I forhold til venner, ble informantene spurt om etnisitet har noe å si når man velger venner. Ungdommene gav uttrykk for at etnisitet ikke spilte noen rolle, men at flesteparten av deres venner er av annen etnisk bakgrunn enn norsk. Dette begrunnet de med at det handler om å ha samme bakgrunn som minoriteter i Norge. Noen fortalte også at det var interesser som avgjorde hvilken venner man hadde og ikke etnisitet. Med utgangspunkt i denne teorien kommer jeg til å se på hvilken betydning norske venner og utenlandske venner har for tilhørighet.

Videre ser Handulle (2007) på hvordan ungdommene oppfatter seg selv, hvordan andre oppfatter dem og hva det vil si for deres oppfatning av egen identitet. En av informantene identifiserte seg med sin etnisitet, fordi hun skilte seg ut fra majoriteten på grunn av hudfarge og religion. Forskeren peker på at ungdommen presenterte sin etniske bakgrunn i den forstand at den fremkaller en opplevelse av å være annerledes enn majoriteten. Ut fra dette blir informantens etniske identifisering forsterket av omgivelsene. En annen informant identifiserte seg selv med sin etniske bakgrunn som var av europeisk opphav. Men forskjellen er at den kommer litt på sidelinjen da hun heller fremhever sin tilpasningsevne til andre mennesker. Funn viser at ungdommene ikke hadde noen problemer med sin tilhørighet eller ble dratt mellom to kulturer, slik man ofte tror. Ungdommene forholdt seg heller til sin tilhørighet og identitetsfølelse ut fra en kontekstuell og relasjonell ramme. Det vil si at man føler seg som norsk når man er i en norsk kontekst og etnisiteten fremtrer i situasjoner og interaksjon med andre fra samme bakgrunn. Med utgangspunkt i denne teorien vil jeg drøfte i hvilke sammenhenger informantene mine blir mer bevisst på sin etnisitet og når det å være norsk fremtrer.

Handulles (2007) undersøkelse viser at ungdommens selvoppfattelse stemte godt i forhold til hvordan de trodde andre oppfattet dem. Dette er ofte forbeholdt nære og kjente relasjoner. De hadde inntrykk av at andre som ikke kjente dem ofte hadde en oppfatning som ikke stemte med deres selvbilde. Forfatteren utdyper at det ofte er forbundet med tilskrivelse av identitet fra omgivelsene. Tilskrivelse av identitet er ofte knyttet til media, og gjennom det blir noen av informantene møtt som representanter for en gruppe, og ikke som et enkelt individ ifølge Handulle (2007). Funn viser at majoriteten har makt og definerer ”hovedvirkeligheten” som minoriteten må forholde seg til (Eriksen, 2001 referert i Handuell, 2007). Med utgangspunkt i denne teorien kommer jeg til å se på hvordan tilskrivelse av identitet kan påvirke norskfødte ghanesere sin hverdag, og hva dette vil si for deres tilhørighet og identitetsdannelse i det norske samfunnet. Denne undersøkelsen er relevant for min studie fordi den fokuserer på områder jeg ønsker å finne ut mer om, samt undersøke om det er noen likheter og forskjeller fra mine informanter med tanke på alder.

” Migrasjon og kulturell identitet. En kulturvitenskapelig undersøkelse av migranter fra Sierra Leone og deres forhold til identitet og tilhørighet i møte med det norske” er en masteravhandling skrevet av Serine Blitzner (2005). Studiens formål er å få frem kunnskap om hvordan migranter opplever sin tilværelse i Norge, sett fra hvordan de forholder seg til

etnisitet, nasjonal identitet og tilhørighet. Undersøkelsen tar utgangspunkt i migranter fra Sierra Leone som er bosatt i Hordaland. Denne undersøkelsen er av relevans for min studie fordi det kan tenkes at informantene i Blitzners (2005) studie har noen likhetstrekk i forhold til mine informanter. De har opprinnelse fra samme område i Afrika, noe som gjør at de kanskje opplever noe av det samme på grunn av sin hudfarge. Det kan også tenkes at det er noen forskjeller selv om de har samme hudfarge og er minoriteter i det norske samfunnet.

Resultat viser at informantene gjerne ønsket å beholde deres opprinnelige kultur. Eksempler på dette kan være respekt for eldre, språk, barneoppdragelse og omsorg. Blitzner (2005) trekker frem at det kan være ambivalens i hvordan informantene forholder seg til etnisk versus nasjonal identitet. Noe som ser ut til å resultere i en strategi som er mest nyttig i den nåværende situasjonen. Samhold gir styrke og en mulighet til å dele erfaringer, og det blir derfor ønskelig å dempe ned etniske forskjeller, til fordel for det de har til felles. Forskeren legger til at en slik pragmatisk tilnærming gjør den enkelte mer fleksibel i forhold til ulike nivåer og elementer av identifisering og tilhørighet. Denne teorien er av relevans for min undersøkelse fordi i Ghana er det mange forskjellige stammer med ulike språk og kultur, noe som gjør at de fleste kan snakke forskjellige språk og har en tendens til å tilpasse seg forskjellige kulturer. Med dette ønsker jeg å se nærmere på om det faktumet gjør at mine informanter er fleksible i forhold til ulike nivåer og elementer av identifisering og tilhørighet.

Det er en viktig del av menneskets identifiseringsstrategier å få andre til å anerkjenne våre identitetsprosjekter. Derfor er det viktig å se minoritetenes strategier i sammenheng med hvordan majoritetsbefolkningen oppfatter dem (Blitzner, 2005). Det er ikke i alle situasjoner det er opp til deltakerne å velge om de ønsker å identifisere seg med det norske eller ikke. Majoriteten har ofte makt til å definere minoriteten i følge Blitzner (2005).

Majoritetsbefolkningens normer, representanter for det offentlige, har makt til å definere personer inn eller ut av roller som er viktig for deres selvoppfattelse. På denne måten kan innvandrere fremstå som en trussel mot sin egen selvskrevne identitet, fordi andre ikke anerkjenner ens handlinger som samsvarende med en rolle, som oppleves som viktig for den selvskrevne identiteten. Med dette som utgangspunkt vil jeg se på hvordan mine informanter opplever at majoriteten definerer deres identitet, og om de opplever dette som en trussel mot egen oppfatning av selvidentitet.

I forhold til hvordan informantene forholder seg til den norske konteksten, indikerer resultatene at dagliglivet blir en balansegang mellom det å ta vare på det etniske og samtidig

tilpasse seg det norske. Studien viser at noen av informantene følte seg norsk og andre kunne tenke seg å være norsk. Med utgangspunkt i denne teorien kommer jeg til å se på hva det vil si for mine informanter å være norsk og på hvilken måte de tar vare på sin etnisitet. Blitzner (2005) opplyser at det var ingen av informantene som valgte segregering som sin strategi ut fra analysen. Alle hadde et ønske om å være en del av det norske samfunnet, og ville gjerne ha norske venner. De hadde et pragmatisk forhold til sin tilværelse i Norge, og nødvendigheten av å tilegne seg forståelse og kunnskap for å kunne fungere i det norske samfunnet.

Resultatet viser at informantenes følelse av tilhørighet i Norge i stor grad varierte. Følelsen av tilhørighet er avhengig av hvorvidt nordmenn anerkjenner informantene som norske, eller om de opplever at det er mulig for dem å bli sett på som norsk på tross av sin hudfarge. Blitzner (2005) legger til at informantene opplever sin mørke hudfarge som et hinder i noen situasjoner. Dette utgjør kanskje den største hindringen for dem å føle tilhørighet til Norge. Det vil altså si at diskursen om norsk identitet er sterkt preget av tanken om en forbindelse mellom slektskap, etnisitet og nasjonal tilhørighet. Noe som gjør at det å være norsk for mange betyr det samme som å være hvit. Det å være hvit innenfor den type diskurs har også andre betydninger, som går på makt og undertrykkelse, noe som må sees i sammenheng med den historiske konteksten der hudfarge oppstod som markør av grunnleggende forskjeller (Blitzner, 2005). Med utgangspunkt i disse teorien kommer jeg til å se på hvilke strategier norskfødte ghanesere velger i samhandling med omgivelsene og om hudfarge kan være hinder for å føle tilhørighet i det norske samfunnet.

Selv om informantene i Blitzners undersøkelse har uttrykt at de i stor grad føler seg norsk, er det noen situasjoner hvor de blir påminnet om sin annerledeshet. Dette skjer gjennom stereotype oppfatninger av hvem som er norske eller ikke, rasistiske kommentarer, diskriminering eller andre opplevelser som settes fokus på hudfarge. Hudfarge er et stadig gjennomgående tema i hverdagen som illustrerer hvordan det ikke er mulig å skille mellom den kroppen et menneske har og de erfaringer og muligheter for identifikasjon denne personen har. I og med at alle informantene problematiserte sin mulighet til å bli norsk i forhold til sin hudfarge, ser de hudfarge som en viktig indikator for hvilken identitet det er mulig å ha, eller hvilke identiteter andre er villig til å tilskrive dem (Blitzner, 2005).

Finding friends after resettlement. A study of the social integration of immigrants and refugees, their personal networks and self- work in everyday life, er en doktoravhandling

skrevet av Marko Valenta (2008). Jeg presenterer noen funn som jeg finner mest relevant for oppgaven min. Informantene i denne studien er fra 17 til 65 år og har bodd i Norge mellom 8 til 12 år. Det vil være interessant å se om norskfødte innvandrere opplever noe av det samme som andre innvandrere som har flyttet til Norge gjør. I følge Valenta (2008) er kontakten mellom innvandrere og nordmenn problematisk og komplekse. Interaksjonene kan forståes som et møte mellom den etniske majoriteten og den etniske minoriteten, altså møte mellom personer med forskjellig kultur.

Videre argumenterer Valenta (2008) for at majoriteten og minoriteten står i ulike maktposisjoner, der innvandrere kan bli stigmatisert. Informantene i denne studien har opplevd at etniske nordmenn ser på dem som representanter av sin etnisitet, i stedet for å se på andre aksepter ved deres identitet. Fokuset på etnisitet er med på å forstyrre deres kunngjøringer og identitetsforhandlinger i hverdagen. Ikke bare fokuserer etniske nordmenn på informantenes etnisitet, men de opplever at negativ symbolverdi blir lagt til deres etniske identitet og markører. Forfatteren belyser flere erfaringer som kan indikere at innvandrere kan oppleve sin etnisitet som en belastning i deres hverdag. Med utgangspunkt i denne teorien kommer jeg til å undersøke om norskfødte ghanesere opplever stigmatisering og belastninger i samhandling med etniske nordmenn.

De fleste av informantene i Valentas (2008) undersøkelse opplever utfordringer, men hvordan det blir håndtert og hvordan de opplever utfordringene er varierende av ulike grunner. Noen av informantene har jobbet seg oppover for å ha kontroll på økonomien og opparbeidet seg kulturell kompetanse slik at hverdagen blir lettere å håndtere. Andre har opparbeidet seg høy sosial status for å kompensere for lav etnisk status. Noen har jobb og utdanning, mens andre har møtt på utfordringer som har gjort det vanskelig å oppnå målene sine. Det å føle aksept av majoriteten var det noen av informantene opplevde etter hvert, mens for andre oppfattet de seg selv som en stigmatisert gruppe på grunn av egen etnisitet.

Valentas (2008) undersøkelse har fokus på hvilket nettverk innvandrere har og har funnet flere ting som går igjen. Blant annet hadde mesteparten av deltakerne flere venner med innvandrerbakgrunn, enn de hadde av etniske nordmenn. I tillegg belyser han det som var av karakter for nettverket deres, der båndene de hadde til andre innvandrere var atskilt fra båndene de hadde med etnisk norske. Informantenes vennskap til andre innvandrere var sterkere og viktigere enn vennskapene med etniske nordmenn. Det var hovedsakelig andre innvandrere de var sammen med på fritiden. Valenta (2008) viser at det kan være utrolig

vanskelig for innvandrere å bygge broer med majoriteten, men resultat indikerer også ulike strategier som informantene utvikler for å oppleve følelsen av tilhørighet i det norske samfunnet. Vennskap til majoriteten kan være et symbol på aksept i samfunnet og derfor er den viktig. I min undersøkelse er informantene mine født og oppvokst i Norge, og har både etniske norske venner og innvandrere venner, noe de mener er viktig. Ved hjelp av Valentas (2008) teori om vennskap vil jeg belyse perspektiver på hvorfor det er viktig.

Følelsen av å være stigmatisert på grunn av sin etnisitet og følelsen av mangel på tilhørighet i samfunnet så ut til å henge sammen med mangel på etniske norske i nettverket sitt. Valenta (2008) diskuterer også hvorvidt fravær av etnisk norske relasjoner vil kunne hindre innvandreren i å lære seg det norske språket og normer. Dette kan igjen påvirke den hverdagslige samhandlingen med etniske nordmenn, på grunn av manglende språk og kunnskap om det norske. Fortellingene i studien indikerer at når innvandrere manglet personlige relasjoner til etnisk norske, vil de i større grad oppleve en følelse av marginalisering og utestenging gjennom samhandling i det daglige. Sterke eller svake bånd med etnisk norske er generelt positivt da dette bidrar til positiv bekreftelse på hvem de er av majoriteten. Når samhandling med etniske nordmenn bare er tilfeldige møtepunkt i gata forsvinner denne bekreftelsen (Valenta, 2005). Gjennom disse teoriene diskuterer jeg hvordan mine informanter kan ha en følelse av å være en del av det norske samfunnet, gjennom personlige relasjoner med etnisk nordmenn.

Datamaterialet til forfatteren kan indikere at deltakerne med gode vennskap til andre innvandrere var mer fornøyd med å ha svake bånd til etnisk nordmenn. De trengte da ikke etnisk norske for å tilfredsstille deres sosiale behov i form av aksept og støtte. De svake båndene til etniske nordmenn representerer en aksept og respekt fra majoriteten, noe som gir positiv symbolsk mening. I situasjoner der informantene ikke har sterke bånd til andre innvandrere vil det være vanskelig å akseptere å bare ha svake bånd til etnisk norske. Denne undersøkelsen er relevant for min studie fordi jeg kommer til å diskutere i hvilke sammenhenger mine informanter opplever stigmatisering, hvordan sosial kapital gir tilgang til tilhørighet, kunnskap, status og muligheter på arbeidsmarkedet i det norske samfunnet. Noe som har betydning for deres identitet.

3.2 Norskfødte innvandrere og etnisitet

«*Jeg er norsk, men jeg kommer aldri til å bli Ola Nordmann*» er en kvalitativ studie om tilhørighet og gruppeidentitet blant etterkommere av innvandrere, skrevet av Andrea Tharaldsen i 2017. Med tanke på at det er mye forskning på innvandrere og integrering men lite om deres etterkommere ønsket Tharaldsen (2017) å sette fokus på disse i hennes undersøkelse. Undersøkelsen ble gjennomført med sju norskfødte innvandrere hvor seks var muslimer og en hindu. Deltakerne var i alderen 16 til 18 år. Fremstillingen av resultatet fra studien ble delt inn i tre deler hvor den første tar for seg forhandlinger om det norske, den andre tar for seg etterkommere sin forståelse av integrering og den siste tar for seg hvordan språk og religion påvirker informantenes hverdag og identitet. Denne undersøkelsen er relevant for min studie fordi norskfødte ghanesere kan ha tilhørighet til både minoritet- og majoritetsgruppen.

I forhold til hvordan språk og religion påvirker hverdagen og identitet, viser resultat fra prosjektet at etterkommere av innvandrere gir uttrykk for tilhørighet til både minoritets- og majoritetsgruppene de er en del av, i form av en dual identitet, noe som er viktig for dem. Noen ganger vurderte informantene både minoritets- og majoritetsgruppen som like viktig og ga uttrykk for tilhørighet til begge gruppene samtidig. Andre ganger påpekte informantene det aspektet ved den duale identiteten som var mest aktuell for dem i den bestemte situasjonen. I noen sammenhenger identifiserte informantene seg mest med det norske, og andre ganger mest som en del av sin etnisitetsgruppe. I tillegg viste de hvordan de tilpasset sin atferd etter hvilken gruppe de ønsket å identifisere seg med. Selv om informantene så ut til å ha et behov for å høre til både minoritets- og majoritetsgruppen, antyder resultatet at etterkommere av innvandrere også kan ha et behov for å atskille seg fra de samme gruppene i visse kontekster.

Kategoriene informantene i studien tegnet opp som det ”norske” og ”innvandrere” så ut til å være flytende kategorier som informantene beveget seg mellom (Tharaldsen, 2017). Ut fra denne teorien kommer jeg til å diskutere hvordan mine informanter tilpasser sin atferd etter hvilken gruppe de ønsker å identifisere seg med. Diskusjoner om hvilke situasjoner informantene identifisere seg som en av gruppene, og hvilke situasjoner de har behov for å atskille seg fra de samme gruppene blir også drøftet ut fra denne teorien. Forskeren påpeker at en dual identitet gjør det mulig for norskfødte innvandrere å identifisere seg med både sin

etniske gruppe eller religion og den norske gruppen, uten at det går utover deres følelser av tilhørighet til noen av gruppene. Forskeren bruker Verkuyte og Matinovics (2012, referert i Tharaldsen, 2017) teori om at en dual identitet har flere psykologiske og sosiale fordeler noe som er viktig for etterkommere av innvandrere som er del av forskjellige kulturer og grupper.

Resultater i undersøkelsen viser ikke bare en definisjon av det norske når det kom til forhandlinger om det norske, men heller flere forskjellige gjengivelser. Deltakerne i studien mente for eksempel at man er norsk hvis man var født i Norge eller føler seg norsk, og at en etnisk nordmann fra østkanten i Oslo lettere kan falle inn i kategorien innvandrer enn en innvandrer fra en liten bygd i Norge gjør. Mange så ut til å definere seg selv ut fra en dual identitet hvor et aspekt av identiteten var norsk (norsk- pakistaner). I følge Tharaldsen (2017) viser fortellingene kompleksiteten av ”det norske”. Definisjonen av det norske fremstår som relativt bredt på den ene siden, mens på den andre siden anga noen av informantene en mer romslig definisjon som nødvendig for at de skal få innpass i det norske. Samtidig forteller deltakerne at de ikke blir oppfattet som fullverdige nordmenn av majoritetsbefolkningen på grunn av blant annet synlige kjennetegn som hudfarge og hijab. Som utgangspunkt i denne teorien drøfter jeg i hvilken sammenheng norskfødte ghanesere opplever å få innpass i det norske samfunnet og når de opplever at de ikke oppfattes som fullverdige nordmenn.

Når det kommer til forståelse av integrering indikerer resultater at informantene ikke hadde en felles definisjon av integrering og så på integrering ut i fra spesifikke situasjoner. I enkelte kontekster, spesielt der informantene så på seg selv som en del av den norske majoritetsgruppen, så de på integrering i form av assimilering og singel rekatégorisering. I andre kontekster hvor etterkommere identifiserte seg mer med innvandrergrupper, eller en annen minoritet, snakket de om integrering etter Berrys (1997, referert i Tharaldsen, 2017) definisjon og som en dual identitet. Dette gjorde etterkommere ved å søke mer tilrettelegging for deres spesifikke situasjon. Resultat viser at etterkommere av innvandrere foretrekker strategier som er mer lik assimilering når de plasserer seg selv som en del av majoritetsgruppen. Når de ønsker å bli akseptert som en del av både minoritets- og majoritetsgruppen de identifiserer seg selv med, foretrekker de integrering (Tharaldsen, 2017). Med utgangspunkt i Tharaldsens (2017) undersøkelse ønsker jeg å se på hvordan mine informanter forhandler om det norske, deres forståelse av integrering og hvilke strategier de foretrekker i de ulike gruppeidentitetene.

3.3 Hindringer i å skape egen identitet

” *Fargens betydning. Om rasisme og konstruksjon av etniske identiteter*” er en artikkel skrevet av Annick Prieur (2010). Datamaterialet er fra tidsskriftet *Sosiologi i dag*. Artikkelen handler om forskjellige innvandrere med ulik etnisk bakgrunn som forteller om sine erfaringer med etnisk kategorisering og de begrensninger det innebærer. De fleste av informantene er fra Tyrkia, Vietnam og Pakistan. Forfatteren har benyttet seg av 52 unge voksne informanter, hvorav 19 er kvinner med forskjellig livssituasjon. Artikkelen fokuserer på erfaringer med rasisme, reaksjoner på rasisme og diskriminering og hvilken følge rasisme får for identitetsutvikling. Artikkelen er av relevans for min undersøkelse fordi det kan tenkes at svarte mennesker gjennom historien har erfaringer med diskriminering og rasisme. Jeg kommer til å se på hvilke erfaringer informantene mine har med rasisme og om rasisme har betydning for deres identitetsdannelse.

Prieur (2010) begynner artikkelen med å presentere en av informantenes historie om å være svart i Norge. Informanten har norsk mor og far fra Karibien, men identifiserer seg selv som svart og den svarte kulturen, der hiphop har vært viktig for identifisering, spesielt knyttet til afroamerikanere. I følge Prieur (2010) kan denne identifiseringen leses på forskjellige måter. På den ene siden kan det leses som en gjengivelse av hvor åpen etniske kategorier er: en gutt født og oppvokst i kalde Norge kan velge en tilhørighet til internasjonal kategori, som er ”svart” og blir en del av et fellesskap han ikke er født inn i. Han identifiserer seg med verken moren eller faren sin etnisitet, men med en tredje. På den andre siden kan det leses som en gjengivelse av hvor lukkede etniske kategorier er: en gutt født og oppvokst i kalde nord med en norsk mor identifiseres ikke av andre som norsk fordi han har en mørkere hudfarge enn de fleste nordmenn. Han blir altså ikke lukket inn i kategorien ”nordmann” fordi det innebærer et implisitt kriterium om hvit hud (Gullestad, 2002, referert i Prieur, 2010, s. 72). Med utgangspunkt i denne teorien ser jeg på hvordan mine informanter blir identifisert av majoriteten.

Videre ser forfatteren på erfaringer med rasisme. Funn indikerer at det er en tydelig forskjell på hvor utsatt man er ut fra hvilket kjønn man har. Årsaken til denne kjønnsforskjellen kan være at unge menn med innvandrerbakgrunn tilbringer mer tid på offentlige arenaer enn unge kvinner med samme bakgrunn gjør. Noe som medfører at guttene blir utsatt for avvísninger

fra dørvakter, trakassering fra politiet og konfrontasjoner med andre mennesker. Prieur legger til at 11 av 33 gutter forteller om voldsepisoder der volden enten har vært rasistisk motivert eller har vært et resultat av rasistisk provokasjon. Funn tyder på at informantene mente at rasisme som er rettet mot enkelte etnisiteter handler om hvordan de selv har vært med på å fremstille seg selv i et dårlig lys ved å utføre kriminelle handlinger. Politiets og tollvesenets praksis med ”stopp og sjekk” av unge mørke menn, og spesielt de som har en subkulturell stil, oppleves som et stort irritasjonsmoment for de som blir utsatt for det i følge Prieur (Finstad, 2000, referert i Prieur, 2010, s. 74.). Med dette i bakhodet vil jeg undersøke om noen av informantene mine har erfart denne opplevelsen.

I forhold til arbeidslivet er erfaringene med rasisme knyttet til jobber man nesten har fått over telefonen, men når arbeidsgiveren spør om etternavn så er man uaktuell for jobben. Noen av informantene forteller at man er nødt til å møte opp på en arbeidsplass og prøve å gi et godt inntrykk fordi skriftlige søknader får man aldri svar på (Prieur, 2010). Dette handler altså om en serie erfaringer mange unge har med å skille seg ut som annerledes ifølge forskeren. Med utgangspunkt i denne teorien, vil jeg undersøke hvilke erfaringer og opplevelser informantene mine har fra arbeidsmarkedet.

Prieur (2010) går videre på reaksjoner på rasisme og diskriminering, og skriver at det er to motsatte tendenser. Den ene er bagatellisering av situasjoner og uttrykk for forståelse for dem og den andre er overfølsomhet, hvor all motgang ofte tolkes som uttrykk for rasisme. En person som uttrykker den ene holdningen, kan i andre kontekster uttrykke den andre. Forskeren mener at dette kanskje henger sammen, for alt det negative man finner seg i glemmer man ikke. Dette gjelder også alle påminnelsene man får i hverdagen om sin annerledeshet som kan føre til en psykisk innstilling hvor man hele tiden er klar over at den etniske dimensjonen er vesentlig for interaksjonen. Noen av informantene uttrykte at mange nordmenns negative holdninger bare er et livsvilkår som man skal akseptere på samme måte som været. Om meningene kommer fra barn eller eldre, blir de som regel unnskyldt (Prieur, 2010). Forfatteren skriver at en form for forståelse av rasisme ligger i den problemdefinisjonen mange gir. Det at problemet er generalisering, eller at en del får skylden for handlinger som noen få andre gjør. Man har da forståelse for at nordmenn kan ha negative holdninger til noen innvandrere, men beklager samtidig at det rammer andre som ikke burde bli rammet (Prieur, 2010). En annen form for forståelse for nordmenns fordommer ligger i følge Prieur (2010) i uttalelsen om at rasisme går begge veier. Prieur mener at rasisme ikke

blir mindre utfordrende selv om det finnes på begge sider, eller om de som blir utsatt for det finner seg i det eller forstår det. I følge Prieur er dette bekymringsfullt, da hun i en del tilfeller observerer at de som blir utsatt finner seg i så mye som de gjør.

Etnisk identifisering formes i første omgang fra familien og kan forsterkes eller modifieres i det samfunnet man lever i. I et samfunn hvor de fleste av befolkningen ikke har samme språk, følelsesstrukturer og praksisformer kan det føre til at et menneske kan få en tidlig erfaring med å være annerledes. Etter hvert oppdager enkelte at det å være annerledes ikke bare er tilfeldig, men at det handler om etnisitet eller religiøs tilhørighet fortsetter Prieur (2010). Funn viser at der identifisering med familiens etnisitet er svak og identifisering som norsk dertil sterkere, kan familien ha stor betydning. Blant de informantene som hadde svakest opplevelse av tilhørighet til sin etniske gruppe, var det flere som hadde hatt konflikt med familien og ønsket brudd med den (Prieur, 2010). Det kan tenkes at i kulturer der det er store forskjeller fra den norske kulturen kan slike situasjoner oppstå. Der man på en måte har et behov for å passe inn i det ”norske ” og kanskje fraskriver seg sin etnisitet. Med utgangspunkt i denne teorien vil jeg undersøke om mine informanter opplever store kulturforskjeller.

Selv om denne oppgaven ikke fokuserer på informantenes erfaringer og opplevelse med rasisme, så kan det være en viktig aspekt som kan ha betydning for identitetsdannelse for informantene mine. Jo mørkere hudfarge du har, jo mer skiller man seg fra majoritetsbefolkningen utseendemessig og jo flere påminnelser vil du få om at du ikke oppfattes som norsk. Omgivelsene setter altså begrensninger for hvem som kan regnes som norsk, og i denne sammenhengen spiller hudfarge en stor rolle (Prieur, 2010).

3.4 Oppsummering

Vi har i dette kapitlet sett på fem forskjellige funn som er av relevans for denne studien. Forskning viser at familie og venner er betydningsfulle når det kommer til identitetsdannelse. Ungdommer med innvandrerbakgrunn har ikke problemer med sin tilhørighet i det norske samfunnet eller blir revet mellom to kulturer, men har tilhørighetsfølelse og identitetsfølelse ut fra en kontekstuell og relasjonell ramme. Undersøkelsene indikerer at dagliglivet for innvandrere blir en balansegang mellom det å ta vare på det etniske og å tilpasse seg det norske. Etterkommere av innvandrere uttrykker tilhørighet til både minoritets- og

majoritetsgruppene de er en del av, i form av en dual identitet. Definisjonen om det norske fremstår som relativt vid på den ene siden, mens på den andre siden er en mer romslig definisjon nødvendig for at etterkommere skal få innpass i det norske samfunnet. Funn viser at følelsen av tilhørighet er avhengig av hvorvidt nordmenn anerkjenner innvandrere som norske, eller om det er mulig å bli sett på som norsk på tross av sin hudfarge. På bakgrunn av dette blir hudfarge en viktig indikator for hvilken identitet det er mulig å ha eller hvilke identiteter andre er villig til å tilskrive andre etniske grupper.

Forskningene viser også at majoritetene og minoritetene står i ulike maktposisjoner. Majoritetsbefolkningens normer og representanter for det offentlige har makt til å definere personer inn eller ut av roller som er viktig for deres selvoppfattelse. Etniske nordmenn har fokus på etnisitet hos innvandrere og legger negativ symbolverdi til deres etniske identitet og markører. Resultat viser at maktposisjonen majoritet og minoritet står i fører til at innvandrere bli stigmatisert. Innvandrere kan oppleve sin etnisitet som en belastning i hverdagen. Funn viser at vennskap til mennesker fra majoriteten kan være et symbol på aksept i det norske samfunnet. Innvandrere som mangler personlige relasjoner til etnisk norske, vil i større grad oppleve en følelse av marginalisering og utestenging gjennom samhandling med andre. Vi har også sett på forskning der erfaringer med rasisme og diskriminering kan påvirke identitet. Forskning viser at rasisme som er rettet mot enkelte etnisiteter handler om hvordan de selv har vært med på å fremstille seg selv i et dårlig lys. Vi har sett at reaksjoner på rasisme og diskriminering er to motsatte tendenser. Den ene er bagatellisering av situasjoner og uttrykk for forståelse for dem, og den andre er overfølsomhet, hvor all motgang ofte tolkes som uttrykk for rasisme.

Det er flere funn som er relevant for min undersøkelse. Med utgangspunkt i Handulles (2007) funn om betydning av familie og venner, kommer jeg til å se på hvilken betydning familiens, og da spesielt foreldrenes bidrag til å videreføre normer, verdier, religion og språk til informantene i denne studien har. Hvilken betydning dette har for tilhørighet og identitetsdannelse vil også bli drøftet i empiridelen. Ut fra Tharaldsens (2017) funn om dual identitet vil jeg fokusere på i hvilke situasjoner mine informanter opplever tilhørighet til både minoritet- og majoritetsgruppen. Videre ønsker jeg å drøfte i hvilke situasjoner de har behov for å identifisere seg med den ene eller den andre gruppen. Hvordan mine informanter tilpasser seg sin atferd og i hvilke situasjoner de har behov for å atskille seg fra de samme gruppene vil også bli belyst.

Videre ser jeg på funn hos Handuelle (2007), Velanta (2008) og Blitzner (2005) om majoriteten- og minoritetens maktposisjon. Med utgangspunkt i resultater om maktposisjon diskuterer jeg hvordan informantene i denne studien opplever en tilskrevet identitet som ikke alltid stemmer med deres selvbilde. Jeg drøfter hvordan informantene opplever stigmatisering og om norskfødte ghanesere opplever belastninger i hverdagen på grunn av sin hudfarge i samhandling med etnisk nordmenn.

Hvilken betydning rasisme har for identitetsdannelse og hvilke holdninger mine informanter har til rasisme diskuterer jeg ut fra funn hos Prieur (2010) om reaksjoner på rasisme og diskriminering. Erfaringer og opplevelser fra arbeidsmarkedet vil også bli drøftet. Jeg vil videre bygge på Valentas (2008) funn om innvandrere sin mangel på personlige relasjoner til etnisk norske, som kan gi opplevelse av marginalisering og utestenging. Ut fra dette resultatet vil jeg drøfte hvordan personlige relasjoner til både etniske nordmenn og andre etnisiteter gir en følelse av tilhørighet. Hvordan sosial kapital gir tilgang til kunnskap, status og muligheter på arbeidsmarkedet vil også bli diskutert ut fra Velantas (2008) undersøkelse.

I følge forskningene er identitet dynamisk og individuelt, men ofte begrenses vi av samfunnet vi lever i og menneskene rundt oss. Vi er ikke fri til å forme identiteten vår selv og etnisitet er med på å begrense det. I tillegg er diskriminering, rasisme og holdninger fra andre med på å hindre mennesker i å skape sin egen identitet.

Kapittel 4 Metode og forskningsdesign

4.1 Valg av metode og metodefilosofi

I denne masteroppgaven har jeg valgt å bruke en kvalitativ forskningsmetode. Metoden benyttes for å samle inn kvalitative data i form av tekster (Kornes, 2008). Kvalitative metoder er hensiktsmessig når vi ikke er så kjent med et fenomen som det er lite forskning på, og vi ønsker å undersøke for å fordype oss mer om fenomenet (Kvale og Brinkmann, 2015). Ettersom jeg ønsker å få større forståelse for hvordan det oppleves å være norskfødt med ghanesisk opphav i det norske samfunnet, ble det naturlig å velge en kvalitativ metode.

Formålet med denne studien er å få innblikk i norskfødte ghanesere sine beskrivelser av hvordan de opplever tilhørighet og identitetsdannelse. Kvalitative metoder bygger på teorier om menneskelig erfaring og fortolkning. Metoden handler om strategier for systematisk innsamling, organisering og tolkning av intervjuene, samt observasjon eller skriftlig kildemateriale. Målet er å utforske meningsinnholdet i sosiale og kulturelle fenomener, og se på hvordan det oppleves for de det forskes på, i deres naturlige sammenheng. Vi kan bruke kvalitative metoder når vi vil vite mer om menneskelige erfaringer, opplevelser, tanker, forventninger, motiver og holdninger (Malterud, 2012).

Når man benytter kvalitative metoder har man mål om å komme nære inn på personer i den målgruppen man har interesse for og ønsker å vite noe om (Johannessen, Tufte, og Christoffersen, 2016). Det er informantenes følelser, tanker og egne erfaringer jeg har som mål om å få frem i denne oppgaven, noe jeg har forsøkt å oppnå gjennom individuelle intervjuer med 11 informanter hvorav fem er menn. I tillegg til intervjuene har observasjon vært en liten del av datainnsamlingen. Med dette mener jeg ting jeg la merke til under intervjuene. Eksempler på dette er kroppsspråk og ansiktsuttrykk. Hvordan de svarer på spørsmålene, om de svarer med en gang, om de fremstår tydelig eller er litt mer usikker eller om de unngår å svare på noen av spørsmålene.

Noen av informantene hadde jeg snakket med før, noen hadde jeg aldri møtt før intervjuene. For de som jeg hadde møtt tidligere ble samtalene mer uformelle enn med de som jeg aldri hadde møtt før. Dette har preget ulike valg jeg har tatt i prosessen med denne oppgaven. Min erfaring som innvandrer, erfaring som sosialarbeider og uformelle samtaler med mine

kollegaer har vært med på å forme utviklingen. Hvordan målgruppen knytter spesielle følelser til erfaringer og opplevelser med et spesifikt fenomen er viktig i denne sammenhengen (Tjora, 2013). Semistrukturerte intervju er forskningsdesignet jeg har valgt å bruke i denne studien. Det vil si at jeg har forberedt en intervjuguide med spørsmål men ikke fulgt denne guiden slavisk under intervjuene. Kvalitative intervjuer er en samtale med en struktur og et formål, og er hensiktsmessig når vi ønsker å studere meninger, holdninger og erfaringer. Gjennom samtale kan vi forstå hverandre, svare på hverandres spørsmål og kommentere hverandres påstand eller handlinger. Vi kan beskrive hvilke intensjoner vi har, hva vi tenker, føler og mener. Samtalen gir kjennskap til personens verden, og ofte gjennom en fortelling eller en historie (Kvale og Brinkmann, 2015).

Jeg har valgt å bruke elementer fra Kirsti Malterud sin systematiske tekstkondensering for å undersøke problemstillingen kvalitativt. I systematisk tekstkondensering følger man en metodikk hvor man benytter transkriberte notater til å ha begreper og meninger, og den egner seg godt for utvikling av beskrivelser. Det er altså ikke en forhåndsbestemt teori som skal legges til grunn for prosessen, men det er meningene som oppstår underveis som avslører retningen prosjektet tar (Postholm, 2010).

Denne studien har en sosialkonstruktivistisk bevissthet, med tanke på at denne oppgaven tar for seg identitet og etnisitet. Sosialkonstruktivisme handler om forståelsen av hvordan våre spørsmål, bevissthet og ideer påvirker vårt sosiale liv gjennom språk (Aadland, 2011). Det ligger ofte verdier til grunn for hvordan vi forstår og fortolker fenomener rundt oss. Sosiale konstruksjoner som er diskutert i denne oppgaven er identitet og etnisitet.

Sosialkonstruktivisme kan bidra til å forstå hvordan vi lager forestillinger av oss selv, av andre og verden rundt oss. De fleste ekstreme sosialkonstruktivistene vil mene at alt rundt oss er sosiale konstruksjoner som er skapt av mennesker, og at virkeligheten utenfor språket ikke finnes, mens andre mener at en ekstern virkelighet eksisterer, men vår sosiale virkelighet er utformet av prosesser basert på språk, tanker og handlinger. Hvordan mening dannes, utvikler seg og etablerer seg gjennom tid og i kulturer er sosialkonstruktivismen opptatt av (Aadland, 2011).

Opgaven er også preget av en fenomenologisk karakter. I det fenomenologiske vitenskapssynet har man som mål å belyse informantenes subjektive livsverden og man prøver å forstå erfaringer slik de faktisk fremstår for personen det forskes på (Thagaard, 2018). Med denne oppgaven ønsker jeg i stor grad å få frem informantenes opplevelser og

erfaringer slik de opplever dem. Det er umulig å forstå informantenes erfaringer og få frem deres meninger uten at jeg fortolker historiene deres. Den fortolkningsvitenskapen kalles for hermeneutikk og har betydning for arbeidet med fortolkning, ved å gå dypere inn i teksten eller budskapet for å få forståelse for forhold som ikke er direkte åpenbare. I tillegg åpner hermeneutikken for muligheten til å tolke samme fenomen på flere måter (Thagaard, 2018). I intervjuene med mine 11 informanter om deres opplevelser og erfaringer med å være norskfødt innvandrere med en annen hudfarge, ga de meg deres meningsfulle historier. Den måten historien deres kommer frem under intervjuene er også fortolkninger. Eksempelvis er det kommentarer som «du er godt integrert», «hvor kommer du egentlig fra» som gjør at informantene tolker i den retningen fordi man har en annen hudfarge. Det informantene presenterer er opplevelser fra eget liv slik de fortolker dem, som jeg igjen fortolker i analysen. Dette er Giddens dobbelte hermeneutikk i følge Grimen (2004). Man kan ikke se bort fra informantenes beskrivelser og meninger om seg selv og verden, mener Giddens (Grimen 2004). Samfunnsvitenskap skal baseres på forskning og det må teoretiske begreper til for å forstå informantenes ståsted. Som forsker må jeg derfor vektlegge både informantenes fortolkninger og beskrivelse, men også gå ut over deres selvoppfatning (Grimen 2004). Dette har vært nyttig i forhold til min fremgangsmåte i analyse og drøfting i denne oppgaven.

Hermeneutikken er basert på en holistisk filosofi som er helhetsorientert, det vil si at forskeren skal forstå helheten (Aadland, 2011). Det som er sentralt i hermeneutikken er den hermeneutiske sirkel. Sirkelen beskriver fortolkningsprosessen og viser til stadige vekslinger forskeren gjør mellom å studere deler av og helheten i sitt materiale (Kvale & Brinkmann, 2015). Som forsker må en gå inn i prosjektet med en forforståelse av hvordan helheten er. Forskeren utvikler sitt helhetssyn og oppnår en utvidet forforståelse gjennom studering av deler i datainnsamlingen. Videre legges det inn granskning av delene og fører dermed til flere endringer av helheten (Aadland, 2011). Jeg har hatt en forforståelse av helheten i hvordan informantene mine opplever å ha en annen hudfarge i det norske samfunnet. Deretter har jeg analysert bakdeler av deres historie og sett det opp mot deler av relevante teori, for å vurdere helheten på nytt. På denne måten har arbeidet vokst frem som en hermeneutisk sirkel.

Det er viktig med forforståelse i forskningssammenheng. Forforståelse er den ryggsekken jeg har med meg inn i prosjektet. Det har en stor betydning at man bevisstgjør seg antagelser og holdninger man har til studiet før man går i gang med undersøkelsen (Malterud, 2017). Det er umulig å legge til side sin forforståelse, og det er kanskje heller ikke ønskelig. Forforståelse handler om hypoteser, erfaringer, faglige perspektiver og vår teoretiske referanseramme. Med

en bevisstgjøring kan forsker hindres i å inn ta et tolkende ståsted, og bruke materialet til å se etter meninger som utelukkende støtter sin forforståelse. Om forsker ikke er bevisst sin forforståelse, kan det være det som blir utslagsgivende for resultat av forskningen (Malterud, 2017).

4.2 Undersøkelsen

Jeg nevnte tidligere at jeg har erfaring med å være etnisk minoritet og erfaring som sosialarbeider. Jeg har følt at det å være etnisk minoritet i det norske samfunnet ikke alltid er enkelt. I kraft av å være sosionom som jobber med forskjellige mennesker har jeg i stor grad samarbeidet med familier med minoritetsbakgrunn. I forsøk på å hjelpe disse familiene, har jeg undret på hvordan de opplever det norske samfunnet. Tidligere i masterstudiet skrev jeg en oppgave i sosialt arbeid om inkludering av flyktningbarn i norske skoler da jeg har et stort engasjement for innvandrere i Norge. På min arbeidsplass er vi opptatt av å forstå de menneskene vi samarbeider med så langt det er mulig, og har et stort fokus på å tilegne oss kunnskap for å forstå og dermed gjøre oss i stand til å gi best mulig hjelp for de menneskene vi møter. Når jeg bestemte meg for å skrive oppgave om etnisitet og identitet diskuterte jeg dette med mine kollegaer. Vi har erfaring med ulike utfordringer vedrørende identitet og jeg opplever at det er stor interesse for tematikken i denne oppgaven. Gjennom samtaler med mine kollegaer og venner har jeg fått mange tips og det har bidratt til å se forskjellige synsvinkler, noe som har vært både utfordrende og inspirerende.

4.2.1 Intervjuguide

Intervjuer lønner seg når vi har behov for å gi informantene større frihet til å si mer enn det et strukturert spørreskjema tillater (Johannessen et al, 2016). Som nevnt i metodetilnærmingen har jeg benyttet meg av semistrukturerte intervju som forskningsdesign. Et semistrukturert intervju brukes når det er informantens hverdagsliv man ønsker å få kjennskap til. Det er tenkt at forskeren stiller spørsmål eller inviterer til dialog som får frem informantens egne perspektiv. Dialog i denne sammenhengen er ikke den dagligdagse samtalen, men har et profesjonelt intervjuformål. Semistrukturerte intervju er verken en åpen samtale eller et lukket

spørreskjema. Intervjuguiden kan bestå av temaer man ønsker at informantene skal utdype mer om (Kvale & Brinkmann(2015).

Første utkast av intervjuguiden min ble formulert med den hensikt å forstå hvordan det har vært for informantene å vokse opp i Norge. Etter hvert ble den utarbeidet på bakgrunn av aktuelle teorier, hypoteser og antagelser. Videre utformet jeg spørsmål under gitte kategorier. Hensikten med semistrukturerte intervju er å kunne hoppe frem og tilbake i spørsmålene. For å få en forståelse av hvordan samhandling med omgivelsene påvirker selvbildet til informantene, var det en god ide å få innblikk i deres oppfatning av seg selv. Jeg begynte med å ha en løs prat med informantene, før jeg stilte generelle innledende spørsmål. Jeg hadde et ønske om at informantene skulle få snakke fritt. Selv om det kan være vanskelig å opparbeide seg tillit på kort tid, er det vesentlig å bygge tillit før man snakker om personlige tema. På bakgrunn av dette valgte jeg som nevnt å stille generelle spørsmål før jeg stilte de personlig spørsmålene som handlet om etnisitet, identitet og tilhørighet. I slutten av intervjuene spurte jeg informantene om det var noe mer jeg burde ha spurt de om, og avslutningsvis snakket vi om hvordan det var å bli intervjuet om noe som oppleves personlig og nært. Dette ga meg muligheten til å endre og legge til flere aktuelle spørsmål som gjorde at intervjuguiden ble kontinuerlig oppdatert før hvert intervju.

4.2.2 Etikk

Jeg hadde en plan om å rekruttere venner for fokusgruppeintervju til å begynne med. Jeg valgte bevisst å ikke gå frem på denne måten av hensyn til respekt, konfidensialitet og det etiske aspektet. Å vise respekt for mine informanter, ved å respektere deres grenser og la de få gjennomføre intervjuet i deres tempo, er etter mitt syn særdeles viktig. Respekt handler også om informert samtykke da en forsker skal sikre frivillige informanter og ikke minst unngå tvang. Samtidig må forskeren beskytte mennesker som ikke er i stand til selvstendige valg skriver Williams (2005). I tillegg kan identitetsspørsmål være både personlig og sensitivt for mange. I følsomme situasjoner kan det være lurt å skjerme informantens identitet, hendelser og personer som nevnes i intervjuet og som kan kjennes igjen (Kvale & Brinkmann, 2015). I følge Tjora (2012) er det forskeren sitt ansvar å begrense følelsesmessige utfordringer som følger av intervjuet. Det var for eksempel noen av informantene som ble emosjonelle under intervjuet, og jeg måtte stoppe opptaket og intervjuet for å ivareta de ved å snakke om hva

som ble vanskelig. I tillegg var jeg tydelig på at det ikke var nødvendig å fortsette med intervjuet om de ikke ønsket det.

Det er ikke bare det emosjonelle eller det som er vanskelig å snakke om jeg har tatt hensyn til. Jeg har også tatt hensyn til opplysningene som jeg har fått av informantene mine, og hvordan disse har blitt behandlet. Etikk i transkribering er også noe en må reflektere over. Jeg har valgt å ikke skrive navn på informantene i transkriberingen, samt andre personer som ble omtalt med navn under intervjuet. Mine informanter har ikke norsk som morsmål, men har heller ikke noen utfordringer med det norske språket da de fleste behersker tre språk. Jeg har transkribert ordrett men i selve publiseringen har jeg gjort teksten mer sammenhengende. Publisering av repetitive ordrette intervjuetranskripsjoner kan føre til uetisk stigmatisering av bestemte grupper eller personer (Kvale & Brinkmann, 2015). Jeg har likevel valgt og tatt med noen uttrykk fra informantene som er på engelsk, noe jeg anser som mer oppløftende enn stigmatiserende.

Alle mine informanter er kjent med at de er anonymisert. I tillegg kan de trekke seg fra prosjektet uten å måtte forklare seg. Jeg har foretatt intervjuene i to forskjellige byer og brukt fiktive navn for å sikre anonymiteten. Kvale og Brinkmann (2015) påpeker at forskere må hele tiden vurdere konfidensialitet for å beskytte informantene og eventuelt institusjoner som nevnes i intervjuet. Prosjektet mitt er meldt inn og er vurdert av Norsk senter for forskningsdata (NSD). NSD har sikret at studiet er gjennomført på en etisk forsvarlig måte. I transkriberingsnotatene har jeg ikke skrevet noen personsensitive data. Alt av datamaterialet har blitt bevart på en forsvarlig måte, og transkriberingsnotater og lydopptak vil bli makulert etter prosjektet.

4.2.3 Rekruttering og informanter

Hovedregelen for utvalg i kvalitative intervjuer er at man velger informanter som av ulike grunner kan reflektere rundt de aktuelle tema (Tjora, 2012). Rekrutteringen ble mer utfordrende enn det jeg hadde tenkt på forhånd. Jeg hadde i utgangspunktet et ønske om å intervju adoptivbarn med afrikansk utseende. Målsettingen var å undersøke deres opplevelser med identitetsdannelse når man har to etnisk norske foreldre. Jeg ble tipset av en

kollega om en dame som har kjennskap til personer med denne bakgrunnen, men fikk dessverre ikke noen respons fra henne. Jeg forsøkte også å finne noen i mitt eget miljø, men de fleste var under 18 år og jeg vurderte de for unge for denne undersøkelsen. Ettersom rekruttering av denne målgruppen ikke var gjennomførbart bestemte jeg meg for å gå i en annen retning. Målet er å finne ut hvordan man danner sin identitet når man har et utseende som skiller seg ut fra majoriteten i et samfunn. Jeg landet derfor på å forske på norskfødte innvandrere av ghanesisk opphav. Som nevnt tenkte jeg å invitere venner og bekjent, men fant ut at de fleste var første generasjons innvandrere eller familiemedlemmer. Dette følte jeg ble for nært og jeg ville heller finne ut mer om de som er født og oppvokst i Norge.

Jeg sendte en forespørsel på facebook med kort info om prosjektet til en venn som bor i en annen by og som jeg visste hadde et stort nettverk. Hun la til flere og de igjen la til andre. Jeg oppga telefonnummeret mitt og ba de som var interesserte kontakte meg med navn og alder. På denne måten ble det også lettere i forhold til anonymitet. Mange var positive til prosjektet og tok kontakt. Jeg brukte også andre i nettverket mitt som jeg kontaktet via sosiale media eller direkte over telefon. I følge Kvale og Brinkmann (2015) skal man ha så mange deltagere det trengs for å få svar på det man ønsker å få svar på.

Jeg måtte dessverre eliminere noen av informantene på grunn av alder og at de flyttet til Norge etter fylte tre år. Jeg hadde gjort meg noen tanker om å ha unge voksne informanter, som kunne reflektere godt over sin prosess i forhold til identitet, i motsetning til de som står midt i identitetsprosessen. Johannessen et al (2016) hevder at det å velge ut hvem som skal være med på forskning er en viktig del i all samfunnsforskning. Slik endte jeg opp med mine flotte og engasjerte 11 informanter. Informantene i denne studien er mellom 19 - 27 år. Jeg har valgt å ta med to informanter som er litt yngre enn resten, for å se om jeg kan finne noen interessante funn. I tillegg til alder har jeg valgt å ha informanter der begge eller en av foreldrene er av ghanesisk opphav, dette for å undersøke om det var noen forskjeller mellom dem med en eller begge forelder fra Ghana. Jeg intervjuet informantene i løpet av mars og april, 2019. Informantene i denne undersøkelsen har tatt dette alvorlig og tatt seg tid til å bli intervjuet. De har vært flotte, engasjerte og reflekterte mennesker med klare meninger, følelser og tanker omkring temaet. Informantene takket ja til å bli med i prosjektet fordi de mente det var viktig å få søkelyset på dette temaet. De var positive til å kunne bidra og satte pris på å ha fått muligheten til å snakke om noe de ikke snakker så mye om ellers.

Jeg velger først å presentere hver enkelt informant for å ha et bakteppe når jeg skal analysere

deres uttalelser. Informantene har som sagt fått fiktive navn og jeg har forsøkt å fjerne gjenkjennbare karakteristika. Informantene er fra forskjellige steder i Norge. For å sikre anonymitet har jeg valgt og bruke andre navn på byene og stedene den enkelte er fra.

Alexander er en 27 år gammel mann som jobber som advokatfullmektig. Ghanesiske foreldre.

Esi er en 21 år gammel jente. I dag er hun student samtidig som hun er i full jobb. Foreldrene er av ghanesisk opphav.

Boahinma er en 19 år gammel jente som studerer ortopediingeniør. Hun bor sammen med familien og har ghanesiske foreldre.

Ohemaa er en dame på 27 år og har bachelor i markedsføringsledelse. Hun jobber også som danselærer. Foreldrene til Ohemaa er ghanesere.

Nana er en 26 år gammel mann som har master i psykologi og er artist. Foreldrene hans kommer fra Ghana.

Rita er en 24 år gammel kvinne med bachelorgrad i statsvitenskap og hun tar master i rettsvitenskap. Ved siden av studiet har hun to jobber, der hun blant annet er fast verge. Hun har foreldre av ghanesisk opphav.

Awo er ei dame på 25 år, hun er spesialpedagog og har en forelder fra Ghana.

Isaac er en 26 år gammel mann som studerer master i økonomi og ledelse med spesialisering i strategi på BI. Ved siden av studiet jobber han. Foreldrene til Isaac kommer fra Ghana.

Gyan er en 25 år gammel mann som er utdannet bioingeniør. Han er snart ferdig med økonomigraden og har generelt interesse for sport. Begge foreldre er ghanesere.

Sena er en 25 år gammel kvinne som studerer master i statsvitenskap. Hun har en forelder av ghanesisk opprinnelse.

Evans er en mann på 25 år og har bachelor i digital og forretningsutvikling. Foreldrene er fra Ghana.

4.2.4 Gjennomføring av intervju

De fleste av intervjuene ble foretatt hjemme og i byene jeg måtte reise til hadde jeg tilgang til leilighet for intervjuene. To av intervjuene ble gjennomført på arbeidsplassen min og en på kontoret til den ene informant. Jeg ønsket å gjøre intervjuene så behagelig som mulig, så ideen om å invitere informantene mine til et hjem der vi kunne snakke sammen, var rett og slett for å gjøre de komfortable uten at stemningen ble altfor formell. Det var også viktig å ikke bli forstyrret under samtale. Det var både fordeler og ulemper med å ha intervjuet hjemme. Etter at intervjuene og lydopptaket ble avsluttet, ble informantene gjerne sittende igjen. På denne måten opplevde jeg at jeg fikk flere uformelle samtaler med noen av informantene, som også ble relevant. Utfordringen var at det gikk over den tiden som var satt av og jeg følte kanskje at jeg hadde brukt mer av tiden deres enn avtalt i ettertid selv om de ikke sa noe om det.

Det skal sies at informantene fikk forespørsel om hvor de ville bli intervjuet og har selv tatt del i å bestemme hvor intervjuet har blitt gjennomført. Jeg har vært opptatt av å få så mange informanter som mulig, derfor har jeg vært fleksibel på å gjennomføre intervjuene der mine informanter har ønsket å ha det. Intervjuet jeg tok på arbeidsplassen min måtte vi avslutte og fortsette senere, da det gikk utover avsatt tid og jeg måtte begynne på jobb. Intervjuet som ble gjennomført på den ene informantens kontor, ble vi forstyrret av informantens kollega så vi måtte ta pauser. Å unngå forstyrrelser er også en av grunnene til at jeg valgte å ta intervjuene hjemme.

Jeg startet intervjuene med å fortelle hva studiet innebærer og prosessen rundt bruken av materialet som samles inn. I tillegg informerte jeg om at dette er frivillig, at de når som helst kunne trekke seg fra studien og om det er greit at jeg tok opp intervjuet før lydbånd ble satt på. På denne måten fikk jeg samtykke til å intervju dem. Jeg har ikke innhentet skriftlig samtykke fra mine informanter men fått muntlig samtykke til å delta på prosjektet.

Informantene er også kjent med at de når som helst kan be om å få datamaterialet slettet dersom de ombestemmer seg. Med tanke på at alle mine informanter er over 18 år så valgte jeg å gjøre det på denne måten.

Jeg satt med intervjuguiden og fulgte den nesten slavisk til å begynne med, for både å stille neste spørsmål og følge med på hvor i prosessen vi var. Noen av informantene hadde spurt

om å få tilsendt intervjuguiden på mail, slik at de kunne svare skriftlig. Dette ønsket jeg ikke da jeg ville unngå at de skulle forberede seg på forhånd. Jeg hadde et ønske om å få deres spontane og ærlige refleksjoner. Dette resulterte i at jeg måtte reise for å gjennomføre noen av intervjuene. I tillegg ville det ikke være et intervju, men heller svar på spørsmål hvor man kunne gå glipp av refleksjoner, andre spørsmål og diskusjoner. Dynamikken i intervjusituasjonen ble annerledes etter hvert som flere intervjuer ble gjennomført. Som nevnt fulgte jeg intervjuguiden til å begynne med. Jeg kom for eksempel med kommentarer som «nei vent litt, det kommer vi til» når informanten kom inn på tema som var langt nede på listen, og dermed ble de på en måte ”forstyrret”. Jeg forsto fort at det ikke var lurt. Poenget med intervjuguiden er at den skal hjelpe meg til å se hvilket tema vi har vært gjennom og ikke det motsatte. Jeg endret struktur og lot på informantene snakke fritt og hoppet over ting jeg mente de allerede hadde svart på. I noen tilfeller hvor jeg var usikker spurte jeg informantene om vi hadde snakket om temaet for å være sikker.

Etter de tre første intervjuene ble jeg bevisst på at jeg tok mye plass ved å dele mye av min egen erfaring. I noen tilfeller opplevde jeg at jeg styrte samtalen basert på mine erfaringer og ikke informantenes opplevelser og erfaringer. Dette resulterte i at de tre første intervjuene ikke ble brukt i denne analysen. De ble ikke eliminert kun på grunn av dette, men også på grunn av nære relasjoner. Etterhvert tok jeg mindre plass og bekreftet eller avkreftet om jeg hadde opplevd det samme eller ikke, uten å diskutere. Jeg lot også informantene mine tolke spørsmålene jeg stilte i retningen de selv ønsket. Dette gjorde at det dukket opp andre tema som jeg ikke hadde tenkt på og som igjen ble lagt til i intervjuguiden. Det ble mer flyt i samtalen etter hvert og jeg hadde intervjuguiden bare i bakgrunn. Jeg klarte også å drøfte rundt enkelte tema som skapte engasjement uten å ta for stor plass.

Gjennomføring av intervjuene tok mellom 40 minutter og 2 timer. Jeg har brukt lydopptak på mobiltelefonen min. Etter hvert intervju har jeg lastet filen på Samsung kontoen min og slettet den så fort jeg ble ferdig med dataanalysen min. Laptop, mobiltelefon og Samsung kontoen min er passordbeskyttet. Alt fra lydopptak ble transkribert. Mine tanker, oppfølgingsspørsmål og refleksjoner ble skrevet i en notatbok, og noen ganger i parentes i transkriberingen. På denne måten hadde jeg oversikt og kunne også gå tilbake til tanker jeg fikk under denne prosessen.

4.3 Gjennomføring av analysen

Analyse handler om å kategorisere og systematisere data man har samlet inn. På denne måten kan man beskrive det man har funnet (Halvorsen, 2003). Prosessen i analysen betyr at forskeren skal filtrere datamaterialet slik at mengden data gjennom analyse blir redusert (Malterud, 2011). Som forsker lærer man mye om egen intervjustil ved å transkribere selv. Dette ble veldig klart for meg gjennom transkriberingsprosessen. Jeg hadde egentlig tenkt å få noen andre til å transkribere for meg, men etter jeg var ferdig med å transkribere de tre første intervjuene som ikke ble brukt i denne studien, så jeg nytten av å gjøre det selv. Jeg fikk nye tanker, ideer, nye spørsmål og muligheten til å gjøre ting annerledes ved neste intervju. Dette ville jeg gått glipp av og oppgaven kunne kanskje tatt en annen vinkel om jeg ikke transkriberte selv. I følge Kvale og Brinkmann (2015) blir samtalen mellom to mennesker som er fysisk til stede, abstrahert og fiksert til skriftlig form i transkripsjonen.

4.3.1 Transkribering

I transkriberingen valgte jeg å transkribere alt som informantene sa til å begynne med. Alle lyder og ord som «hmm» «Åå» eller «ehh» ble med. Etterhvert som jeg ble bevisst på at det ble mye å transkribere med 11 informanter, valgte jeg å ikke transkribere disse ordene, men skrev heller i parentes hvis de for eksempel sa «hmm» og brukte lang tid på å svare. Jeg skrev alt det informanten sa ordrett i selve transkriberingen, men navn på andre folk og sted de er født og oppvokst i fikk fiktive navn. Jeg skrev i parentes dersom informanten lo, ble ekstra engasjert eller gjorde noe spesielt som ikke hadde kommet frem tidligere. Jeg transkriberte også dialekt til å begynne med, men byttet fort til bokmål da det er den skriftlige formen i oppgaven. Jeg ville heller ikke avsløre hvor i landet mine informanter kommer fra. Hvordan jeg transkriberer er viktig for hvordan informantens min blir fremstilt. Det handler ikke om å gjøre om det de sier, men å skrive det på en presentabel måte. Hvis transkriberingen skal sendes tilbake til informanten kan det være hensiktsmessig å gjengi uttalelsene på en sammenhengende måte. Om man ikke gjør det på denne måten kan man poengtere at det er naturlige forskjeller mellom muntlig og skriftlig, slik at informanten ikke føler seg fornærmet (Kvale og Brinkmann, 2015).

4.3.2 Tilnærming- tekstkondensering

Analysen er på en måte broen mellom rådata og resultat der datamaterialet blir organisert slik at det kan fortolkes (Malterud, 2017). Jeg har analysert datagrunnlaget mitt med inspirasjon fra Kirsti Malterud sin systematiske tekstkondensering som nevnt tidligere. Man følger prosedyrer for å benytte de transkriberte notatene til å få med begreper og meninger. Systematisk tekstkondensering passer godt for utvikling av beskrivelser. Vi ser etter det som er alfa og omega ved de fenomenene som vi studerer. Analysen blir gjennomført i fire trinn, der første trinn er å få et helhetsinntrykk, det andre trinn er å identifisere meningsdannende enheter, det tredje er å abstrahere innholdet i de enkelte meningsdannende enhetene og det fjerde er å sammenfatte betydningen av det (Malterud, 2017).

I første trinn leste jeg gjennom mine transkriberte notater flere ganger og hørte på opptakene mens jeg leste gjennom notatene. Poenget med dette er for å være sikker på at jeg har fått med det som er viktig i intervjuene. Dette anser jeg som smart da det var noe som ikke ble med ved første transkriberingsprosess. I følge Malterud (2017) blir jeg på denne måten kjent med datamaterialet mitt. I denne prosessen må jeg altså jobbe aktivt for å legge min forforståelse og teoretiske referanseramme til side, og dermed kunne være åpen for nye inntrykk som materialet kan formidle (Malterud, 2017). Dette var for meg utfordrende da jeg koblet noe av det informantene snakket om opp mot tidligere forskning. Med tanke på at jeg har personlig erfaring med teamet ble det også utfordrende å legge til side det jeg allerede tror jeg vet om tematikken. Jeg forsøkte likevel å utelukke disse for å være åpen for nye inntrykk.

Etter å ha lest gjennom alle transkriberte notatene oppsummerte jeg mine inntrykk og foreløpige temaer, som jeg fant interessant i materialet og som relevant for problemstillingen min. Temaene som jeg ble oppmerksom på var: følelsen av tilhørighet, bevisstgjøring av hvem man er, hverdagsrasisme, betydningen av utdanning og jobb, forbilder, påvirkningsfaktorer, en del av to kulturer, gripe muligheter og jobbe hardt. Selv om det noen ganger var utfordrende å legge fra seg forforståelsen, kom det likevel frem at det var noen temaer informantene mine var mer opptatt av enn det jeg var. Et eksempel på dette er blant annet betydningen av utdanning og status. Det kan tenkes at dersom jeg ikke hadde forsøkt å legge vekk min forforståelse, kunne jeg havnet i en situasjon hvor jeg holdt fast på den og utelukket viktig informasjon fra deltakerne og ny kunnskap.

I andre trinn av analysen gjorde jeg temaer om til koder ved å analysere meningsinnholdet i

teksten. På denne måten ble den relevante teksten skilt fra den irrelevante, og hvilken tekst jeg ville ha med videre. I denne prosessen begynte sortering av tekst med fokus på å belyse problemstillingen min (Malterud, 2017). Jeg opprettet to forskjellige dokumenter i Word, hvor det ene var råmaterialet og det andre et dokument hvor jeg eliminerte irrelevante tekster som ikke hadde noen temaer som belyste problemstillingen min. På denne måten hadde jeg tilgang til råmaterialet gjennom hele analyseprosessen. Ved å lese gjennom transkriberingnotatene linje for linje, skilte jeg den relevante teksten fra det irrelevante. Slik identifiserte jeg meningsbærende enheter (Malterud, 2017). Det å opprette to forskjellige dokumenter var viktig for å kunne gå tilbake til råmaterialet og få tak i et mer nyansert bilde av informantenes forståelser når det var hensiktsmessig. Det å kunne gå tilbake for å se og få frem informantenes fokus var også vesentlig. De nye kodene ble dannet ut fra hvor jeg opplevde informantene hadde sitt fokus i forhold til identitet: beskrivelser av identitet, ulike faktorer som påvirker identitet, opplevelse og erfaringer med å være annerledes, opplevelser og erfaring med to kulturer og betydningen av utdanning og status.

I analysens tredje steg abstraherte jeg den sorterte kunnskapen som jeg har etablert i andre analysetrinn, ved å identifisere og kode de meningsbærende enhetene (Malterude, 2017). Dette gjorde jeg ved å lage nye dokumenter med de nye kodene, og kopierte alt som sier noe om de forskjellige kodene. I tillegg fikk hver kode en farge slik at jeg fikk oversikt over hva som ble kopiert over til de forskjellige kodene. Jeg har prøvd å finne en mening ved å kondensere innholdet i de meningsbærende enhetene som er kodet sammen. I systematisk tekstkondensering lager man på dette trinnet et kondensat, altså et kunstig sitat. I følge Malterud (2017) er det misvisende å kalle fremgangsmåten min for systematisk tekstkondensering, dersom jeg ikke velger å bruke dette elementet. Med dette som virkemiddel har jeg fulgt en systematisk prosedyre for å kondensere og styrke innholdet i hver av subgruppene innenfor hver kodegruppe. Kondensatet er et arbeidsnotat som skal brukes som utgangspunkt for presentasjon av resultatet i analyseprosessen fjerde og siste trinn (Malterud, 2017). Fra subgruppen «Identitetsforståelse» i kodegruppen «beskrivelse av identitet» kan et kondensat se slik ut:

Identitet for meg er et spørsmål om hvem jeg vil være, hvem jeg er og hvem jeg vil være. Det er jo hvem du er som person eller hva som former deg som en person, din arv, din fremtid, dine tanker, dine normer, verdier. Jeg føler det har noe å si, det klarer å forklare andre hvem du er, ikke bare med måten du oppfører deg på, men også den måten du snakker på, og hva du har som verdier rett og slett. Identitet for meg, det er at du føler at den personen som er naturlig for deg, også den flammen inn i deg, at den liksom får komme ut, at du kan ha på deg ditt indre, det synes jeg identitet på en måte

er.

I fjerde og siste del av analysen beskriver Malterud (2017) i sin sammenfatning at målet er å sette sammen biter av koder eller tekst for å danne en kategori. Kategoriene som jeg utformet skal gjenfortelle nye beskrivelser som er hentet fra materialet fra den tidligere analysen.

Videre kan det være grunnlaget for begreper som kan deles med andre. I denne delen tok jeg en systematisk gjennomgang av datamaterialet hvor jeg sammenfattet kunnskap som jeg anså som nyttig fra hver enkelt kodegruppe og subgruppe. Det er vesentlig at kategoriene er lojal mot det informantene har fortalt (Malterud, 2017). Her skal jeg som forsker formidle til deg som leser, hva mitt materiale forteller om en utvalgt side av undersøkelsens problemstilling.

Det har vært viktig å lese gjennom transkripsjonsnotatene mine flere ganger gjennom hele analyseprosessen. Det har også vært viktig å opprette nye Word-dokumenter som nevnt tidligere, for å ha best mulig oversikt over materialet. På denne måten har jeg et realistisk syn på informantenes stemme. Jeg oppdaget nye sider av materialet som ikke var like tydelig for meg ved tidligere tidspunkt. Blant annet hadde informantene opplevelser som kunne anses som like, men med ulike erfaringer og perspektiver. Spesielt gjaldt dette i forhold til opplevelser rundt det å være annerledes. Kategoriene som ble opprettet ble dannet med utgangspunkt i mine tolkninger av informantenes fokus på ulike problemstillinger. Med bakgrunn i kategorien har jeg prøvd å belyse norskfødte ghanesere sine opplevelser av tilhørighet og identitetsdannelse.

Jeg presenterer empiri delen i tre kapitler med hovedkategorier etterfulgt med underkategorier. Den første hovedkategorien er «Identitetsforståelse». Her har jeg prøvd å belyse norskfødte ghanesere sin forståelse av identitet gjennom tre underkategorier: selvbilde, selvpresentasjoner i hverdagssamhandling med etniske nordmenn og ulike faktorer som påvirker identitet. Den andre hovedkategorien er «Tilhørighet». Jeg har forsøkt å belyse norskfødte ghanesere sin opplevelse av tilhørighet til både det norske samfunnet og den ghanesiske kulturen gjennom tre underkategorier: tilhørighet til flere kulturer, kulturforskjeller og fordeler og ulemper med to kulturer. Tilslutt presenterer jeg tredje og siste kategorien «sosial kapital, vennskap, utdanning og kunnskap». Denne kategorien belyser betydningen av en mangfoldig vennekrets, betydningen av utdanning og status samt ressurser informantene kan ha. Dette presenterer jeg gjennom tre underkategorier: etnisk norske venner versus innvandrer venner, utdanning og status som generer sosial kapital og mangfoldig bidrag.

Jeg har bevisst forsøkt å forholde meg til å vektlegge helheten i intervjuene, for å unngå å trekke enkeltsitater fra den opprinnelige konteksten (Malterud, 2017). Jeg har blant annet gjort dette ved å i stor grad ta i bruk innholdsrike sitater da mange av informantene har utfyllende beskrivelser, og også for å synliggjøre mine informanternes stemmer samt beskrive konteksten rundt. Ved å ha et blikk på intervjuguiden, transkripsjon, tema, dokumenter med kopiert tekst og koder, har jeg også forsøkt å forholde meg reflektert til mine fremgangsmåter og resultater.

4.4 Reliabilitet og validitet

4.4.2 Reliabilitet

Reliabilitet innebærer hvorvidt studien min er gjennomført på en troverdig, pålitelig og tilstrekkelig måte. Jeg har gått inn for å gjennomføre dette prosjektet fordi jeg har et engasjement og brenner for tema som omhandler innvandrere i Norge. Dette kan være en faktor som kan påvirke resultatene jeg presenterer. I tillegg så vil min bakgrunn som innvandrer og som svart person også være en faktor for påvirkning av resultatet. Reliabilitet stiller spørsmål om påliteligheten rundt analysen til en forsker (Johannessen et al 2016). Det er derfor vesentlig at jeg er tydelig på mitt eget ståsted, og på hvordan jeg kan påvirke resultatene. Det er også viktig gjennom analyse og drøfting å skille mellom hva som er informantenes beskrivelser og hva som er mine tolkninger eller vurderinger i presentasjonen av resultatene (Thagaard, 2018). Hvordan datamaterialet har blitt dannet gjennom dette studiet er en betydelig kilde for å vurdere studiens reliabilitet. Jeg har derfor beskrevet alle faser i prosessen og på denne måten kan det vurderes trinn for trinn. Det er altså viktig å være ærlig om konteksten til undersøkelsen for å styrke påliteligheten (Tjora, 2012).

4.4.2 Min rolle som delvis ”insider”

Når en forsker har tilknytning til det miljøet en skal studere kalles det å ha en insider-posisjon (Thagaard, 2019). En refleksjon over min rolle som forsker er viktig for vurderingen av både reliabiliteten og validiteten. Som nevnt tidligere har jeg innvandrerbakgrunn selv, kommer fra Ghana og faller under kategorien svart kvinne. Jeg har kjent på kroppen hvilke holdninger

enkelte har til mennesker som ser ut som meg. Hvordan det er å være en del av det norske samfunnet og dannelse av identitet har jeg naturlig nok også erfaring med. Disse erfaringene har påvirket min forforståelse som gjør at jeg får en delvis insider-rolle overfor målgruppen jeg forsker på. Jeg sier delvis fordi jeg er ikke født i Norge og kom til landet etter fylte 10 år, så bildet er dermed litt nyansert.

Å ha insider- rollen har både fordeler og begrensninger. Jeg kan muligens forstå informantenes situasjon bedre, og mine erfaringer kan bidra til å bekrefte den forståelse en har, ved å ha kjennskap til miljøet (Thagaard, 2018). Når man har mye kunnskap om et fenomen blir det lettere å stille relevante og gode spørsmål. Noen av informantene ga tilbakemelding på at det var gode spørsmål som ble stilt. Det kan tenkes at når man har en outsider- rolle som noen forskere har, vil man kanskje bruke tid på å finne de riktige spørsmålene, ettersom man først må bli kjent med det fenomenet (Thagaard, 2018). Sett fra en annen vinkel kan jeg som insider ofte overse elementer og nyanser som ikke er i samsvar med egne erfaringer (Thagaard, 2018). Det kan være vanskelig å legge til side det man vet fra før, og man kan bli blendet av gamle sannheter. Det kan derfor være utfordrende å forholde seg objektivt, analytisk og distansert.

I de første intervjuene opplevde jeg at jeg identifiserte meg sterkt med mine informanter, noe som resulterte i at jeg valgte å eliminere dem. I de 11 intervjuene som er benyttet i denne studien valgte jeg derfor bevisst å ta mindre plass under intervjuene. Jeg fikk likevel muligheten til å bruke min erfaring ved å bekrefte den del av det som fremkom under intervjuene. Derfor mener jeg at min rolle som insider kan karakteriseres som positiv ettersom jeg klarte å legge til side noe av min forforståelse. Det å snakke med en annen person som har noen av de samme erfaringene og relativ lik bakgrunn, gjorde at samtalen under intervjuene fløt av seg selv. Jeg opplevde at informantene mine var åpne, ærlige og hadde nok tillit til å kunne snakke om personlige ting med noen med samme bakgrunn. Det kan tenkes at resultatene ville sett annerledes ut om jeg var etnisk norsk.

Jeg forsøkte å transkribere etter hvert intervju. Dette medførte at jeg ble smertelig klar over mye plass jeg tok i de første intervjuene. Jeg ble for personlig og intervjuene gav inntrykk av to venner som satt og delte erfaringer om hvordan det er å være svart i det norske samfunnet. Jeg opplevde også at jeg styrte samtalen etter min forforståelse og var ikke åpen for ny kunnskap og letet etter de riktige svarene. Dette kan komme av min rolle som insider.

Årsaken til at det tok meg tre intervjuer til før jeg erkjente dette var blant annet hyppige intervju etter hverandre og jeg hadde ikke tid til å transkribere mellom disse. Jeg vil si at dette har vært en utrolig læringsprosess som har hjulpet meg til å ta bevisste valg i denne oppgaven. Noe som igjen bidro til fine samtaler med 11 informanter hvor jeg brukte en litt annen innfallsvinkel.

4.4.3 Validitet

Validitet handler om i hvilken grad forskerens fremgangsmåte og funn, på en riktig måte reflekterer formålet med studien og representerer virkeligheten (Johannessen et al, 2016). Det vil si hvordan mine fortolkninger på en riktig måte sørger for at datamaterialet mitt har en sammenheng med virkeligheten, altså hvor gyldige tolkningene jeg kommer frem til er. På samme måte som rollen som delvis insider ga fordeler og ulemper kan det tenkes at min bakgrunn som innvandrere kan påvirke mine tolkninger av resultatene. Ved å redegjøre for hvilke valg jeg har tatt, hvordan jeg har gått frem og være åpen for ny kunnskap, kan man tenke seg at det vil styrke gyldigheten i tolkningen. Hvordan jeg har klart å anvende og støttet meg til ulike teorier i analysen og drøftingen, kan også ha betydning for i hvilken grad tolkningene mine er gyldig eller ugyldig.

For å styrke validiteten i denne oppgaven vil jeg forsøke å sammenligne mine resultater med tidligere forskning gjennom empiridelen. For å ha høy gyldighet er det vesentlig at undersøkelsen gjennomføres innenfor rammene av faglighet som er fastholdt i annen relevant forskning (Tjora, 2012). For å minske sjansen for feiltolkning har jeg valgt å formulere meg slik at tolkningen er basert på min forståelse av det informantene formidler, samt min erfaring som sosionom og innvandrere. Et forhold som preger resultatene av min undersøkelse, og som gjør at man kanskje kan stille spørsmål ved om resultatene gir et riktig bilde av hvordan hudfarge påvirker identitetsdannelse, er betraktninger fra mine informanter. Som nevnt tidligere så opplever jeg informantene jeg benytter som reflekterte, ærlige og ressurssterke mennesker. Mitt inntrykk var at de hadde et klart budskap de ønsket å få frem, og ga uttrykk for at tema om norskfødte og identitetsdannelse er viktig. Selv om resultatene i denne studien er gyldig for mine informanter, kan det tenkes at det ikke er gyldig for alle norskfødte innvandrere.

I dette kapitlet har jeg gjort mitt beste for å beskrive så detaljert som mulig hva jeg har gjort

og begrunnelsen for mine valg. Med tanke på at jeg selv er en representant for denne målgruppen, har jeg prøvd å legge min forforståelse til side underveis i intervjuene og gjennom dataanalysen. Dette har ført til at jeg også på et tidspunkt har endret problemstillingen min. I empiridelen vil jeg presentere funn og drøfte disse opp mot teori. Jeg bruker direkte sitater slik at informantenes stemmer kommer tydelig frem. Det kan være med å øke troverdigheten. Det skal sies at sitater fra informanter i seg selv ikke sikrer at det er deres beskrivelser som kommer til uttrykk. Hvis jeg siterer en setning fra en informant kan det hende at man tar setningen ut fra sin sammenheng, og dermed få en annen mening enn det informanten mente. Med hyppigere tilbakeblikk på transkriberingsnotatene mine, har jeg forsøkt å ivareta informantenes meninger slik at de kommer riktig frem i empiridelen. Gjennom mine beskrivelser av prosessen i dette kapitlet håper jeg at jeg har oppnådd å gjøre deg som leser oppmerksom på mine valg og refleksjoner.

Kapittel 5 Identitetsforståelse

Identitet for meg, det er at du føler at den personen som er naturlig for deg, altså den flammen inni deg, at den liksom får komme ut, at du kan ha på deg ditt indre, det synes jeg identitet på en måte er (Nana).

I de følgende kapitler presenterer jeg funn og diskusjoner ut fra min analyse av datamaterialet. Fokuset i denne studien er å undersøke etnisitet og identitet, hvor søkelyset retter seg mot norskfødte innvandrere av ghanesisk opphav. Studien har tatt sikte på å undersøke norskfødte ghanesere sine opplevelser og erfaringer med tilhørighet og identitetsdannelse i det norske samfunnet. I dette kapitlet presenterer jeg identitetsforståelse, altså hvordan informantene beskriver hvordan de oppfatter seg selv. Hvordan de tenker at andre oppfatter dem og ulike faktorer som kan påvirke identitetsdannelsen vil også bli vektlagt.

I neste kapittel presenterer jeg hvilke opplevelser og erfaringer mennesker med tilhørighet til ulike kulturer har. Her trekker jeg frem kulturforskjeller og fordeler og ulemper med annen hudfarge og flere kulturer. I siste kapittel tar jeg sikte på å belyse sosial kapital i form av venner, utdanning og status, og hvilken betydning dette har for identitet i arbeidsmarkedet. Informantenes bidrag til det norske samfunnet vil også bli presentert.

I metodekapitlet hadde jeg som nevnt et ønske om å undersøke forskjeller i alder og om det er noen forskjeller på å ha begge eller en forelder fra Ghana. Dette for å undersøke om det kunne være interessante funn med tanke på identitetsdannelse. Ut fra mitt ståsted kom det ingen spesielle funn angående alder. Jeg har derfor valgt å ikke presentere eller diskutere dette videre i de følgende kapitlene. På forhånd antok jeg at det kunne være interessant å belyse om det var forskjeller mellom de som har to foreldre og de som kun har en forelder av ghanesisk bakgrunn. Det var heller ikke store funn på dette men jeg vil likevel diskutere hvordan det kan oppleves i det norske samfunnet med en etnisk norsk og en ghanesisk forelder.

Informantene i denne studien har sine egne erfaringer, opplevelser og interesseområder, som gjør at noen av de vil være mer fremtredende enn andre i de forskjellige delene av analysen. Som nevnt i metoddelen så bruker jeg direkte sitat i empiridelen og har kun forandret på navn og steder som blir nevnt. Dette resulterer i at noen av de informantene gir uttrykk for også kommer på engelsk da det er morsmålet for mange. Jeg har valgt å la være å oversette de

engelske uttrykkene på norsk da jeg ikke ønsker å påvirke svarene informantene har kommet med.

5.1 Selvoppfatning/ Selvbilde

Min forståelse av identitet er inspirert av blant annet Erikson (1968), Mead (Vaage, 1998) og Cooley (1902). For meg handler det om at mennesker har mange forskjellige sosiale identiteter som forbindes med ulike sosiale kategorier. Identitet er altså avhengig av hvilke kategorier som er tilgjengelig for oss, hvordan andre kategoriserer oss og hvilke valg vi tar. I følge Korsnes (2008) danner mennesker sin individualitet, personlighet og identitet gjennom språkutveksling i samhandlingsprosesser med mennesker rundt seg. Skytte (2019) beskriver også etnisk identitet ut fra relasjoner, det vil si at det er i samhandling med andre etnisk identitet blir dannet. Det vil med andre ord si at dannelse av identitet ikke er mulig uten samhandling med andre i den verdenen vi lever i. Jeg får en mening når det består av referanser til andre personer og er involvert i det faktum at verden og dens ideer er et fenomen av språk og kommunikativ kompetanse (Cooley, 1902). Informantene beskriver seg selv og definerer seg ut i fra forskjellige spørsmål som ble stilt. Alexander beskriver seg selv ut fra hvem han er som norsk borger:

Hvem jeg er som norsk borger er et veldig godt spørsmål. Jeg vil si at jeg definerer meg ut i fra hva jeg gjør, altså advokatfullmektig, også definerer jeg meg ut fra familien. Det vil si jeg er en sønn, jeg er en bror og jeg er en onkel. Også definerer jeg meg selv ut fra mine venner, for det betyr veldig mye for meg det også. Jeg har jo ikke tenkt så stort på det ellers, annet enn å være en stødig person i livet til de menneskene som jeg har i livet mitt. Og det vil jo variere fra tid til annet, egentlig (Alexander).

Alexander presenterer seg selv ut fra hvem han er som borger i det norske samfunnet. Relasjonen til familien og venner, hvilken profesjon han har og hans verdier sier noe om hva han står for. I tillegg sier Alexander noe om hva som er tilgjengelig og reelt for han i nåtiden, ved å poengtere at det med identitet vil variere fra tid til annen. Ved spørsmål om hvordan han ser på seg selv beskriver han:

Jeg ser på meg selv som en person som er oppegående, smart, og har et godt etisk kompass, i den forstand at jeg har sterke meninger om hva jeg mener er rett og galt. Rettferdighet betyr mye for meg. Det at de jeg er glad i rundt meg har det bra betyr veldig mye for meg. Profesjonelt også, der holder jeg fortsatt på, for jeg er fersk enda. Jeg må på en måte finne meg selv innenfor der, noe jeg føler går riktig vei. Jeg er en mann på 27 år som vet hva som er viktig for seg. Jeg ser på meg selv som både

ghanesisk og norsk, man må ikke velge. Jeg tar med meg det som er godt fra både ghanesisk og norsk kultur (Alexander).

Her beskriver Alexander seg som en person ut fra hvilke egenskaper han har, og igjen hva han står for i forhold til verdier, hans profesjon og sin etnisitet. Det kan tenkes at det ikke er så veldig rart at Alexander presenterer sin rolle som advokatfullmektig som en del av sin identitet. Dette kan forklares med at det handler om hans verdi når det gjelder rettferdighet. Alexander definerer seg også som en person med dual identitet som Tharaldsen (2017) fokuserer på i sin forskning. Det betyr at Alexander definerer seg med både minoritet- og majoritetsgruppen ved å si at han er både norsk og ghanesisk. Noe som Evans også gjør:

Det var store deler av livet mitt hvor jeg så på meg selv som norsk og ghanesisk. Jeg føler meg mer ghanesisk nå enn noen gang, men igjen hvis du spør meg i Norge slik som vi sitter her og nå så føler jeg meg norsk. Jeg klarer å være i Ghana og tilpasse meg og være fullt ghanesisk et par måneder mens jeg er der. Det er ikke noe problem, men jeg føler meg norsk, jeg har norske verdier, har norsk mindset og en veldig norsk måte å gjøre ting på (Evans).

Beskrivelse av en dual identitet var det flere av informantene som hadde. Selv om man hadde en annen etnisk bakgrunn, og ikke så ut som en etnisk nordmann var det flere som følte seg norsk. I denne sammenhengen vurderer Evans både minoritets- og majoritetsgruppen som like viktig, noe som er i samsvar med Tharaldsens (2017) funn. Mye av identifiseringen til det norske gikk på holdninger og tenkemåter. Under intervjuene opplevde jeg at noen av informantene ga uttrykk for at det var viktig for dem å identifisere seg som både ghanesisk og norsk. Evans beskriver seg selv ut fra hvordan han så på seg selv før og hvordan han ser på seg selv nå. Identitet er ikke noe konstant som er skapt i samspill mellom mennesker, personens identitet er alltid i endring. Personen forstår sin identitet blant annet gjennom hans biografi i følge Giddens (1991). Dette kommer frem i intervjuet med Evans hvor han ikke klarer helt å svare på om han er det ene eller det andre, da alt avhenger av i hvilken kontekst han er i. Det kan tenkes at Evans har både tilhørighetsfølelse og identitetsfølelse ut fra en kontekstuell og relasjonell ramme, som funn i Handulles (2007) undersøkelse viser. For noen av informantene identifiserte de seg mest som det ene, altså at man føler seg mer norsk eller mer ghanesisk:

Jeg tror jeg vil se på meg selv som søsteren min, hun kaller seg for norsk/ghaneser, for hun mener at hun er både norsk og ghaneser. Men egentlig ser jeg ikke på meg selv som en norsk person. Selv om det er noen ting jeg har tatt fra det norske samfunnet. Selv om de tingene jeg har tatt med meg ikke bare er veldig norsk da, men også fra andre land. Jeg føler at mesteparten av meg egentlig er som en ghaneser, at jeg gjør

mye som en ghaneser. Så jeg tror jeg ser på meg selv som en ghaneser. Også det med religion da. Kristendom er på en måte ikke bare en religion for meg. Det er noe jeg bruker for å leve. Det er noe som er med meg hvor enn jeg går, og det er på en måte en del av mitt tankesett, hvordan jeg skal behandle andre mennesker og sånt. So that never leaves me. Religionen min er en del av identiteten min (Boahinma).

Boahinma beskriver seg som mer ghanesisk enn norsk. I tillegg trekker hun frem sin religion som en del av sin identitet og hennes måte å leve på. Hennes tro og etnisitet gjør at hun trekker seg mer mot å identifisere seg til det ghanesisk enn det norske. Ut fra samtalen med henne var det å tro på Gud veldig viktig for henne, og slik jeg kjenner til det ghanesiske samfunnet er kristendom mer sentralt enn i Norge. Dette kan kanskje forklare hvorfor Boahinma velger å beskrive seg selv mer som en ghaneser. Identiteten formes av en rekke ulike type erfaringer og utfordringer, og den utvikles gjennom å være sosial i stor grad og dermed opparbeide en økt forståelse av seg selv (Tetzchner, 2012). Andre informanter beskriver seg selv ut i fra hvordan de ser ut. Skytte (2019) snakker om personlig etnisk identitet der selvoppfattelsen gjør at en person skiller seg ut, som et unikt menneske til forskjell fra alle andre. Ohemaa identifiserer seg selv som en svart kvinne og mener at hennes hudfarge er det første man ser når man møter henne:

Jeg tror man ser hudfarge før man ser at jeg er en kvinne til og med. Jeg tror det er det aller første som treffer folk (Ohemaa).

Nana beskriver seg selv også på følgende måte og utdyper hvorfor han har valgt å identifisere seg selv som han gjør:

Jeg tror når jeg da har valgt å identifisere meg selv som en svart mann, så er det ironisk at det norske i det er at jeg har lyst til å være den personen som jeg er og at det skal være ok å være ikke sant? Den tankegangen, den er jo super-norsk tenker jeg. Så selv om jeg da identifiseres som en svart ghanesisk mann, så ønsker jeg at andre skal være åpen til den identifiseringen på samme måte som jeg er åpen til andres identifisering. Fordi det som også er spesielt med å være svart føler jeg, er at det kan jeg velge som min identitetsmarkør fordi den innebærer en hel kultur. Jeg føler at veldig mange nordmenn, ja, ja de kan godt identifisere seg med å være liksom hvite, men den kulturen får de uansett. Fordi i den kulturen er de født i og er en del av på det kulturelle plan men også på det fysiske plan. Så når jeg da liksom sier ”I’m a black man”, kan bruke slang, slangwords, og kan bruke ord som ingen andre kan bruke, kan spise mat som ingen andre tåler å spise fordi det er for sterkt, ikke sant? Kan høre på musikk som ingen andre har hørt om. Alt det her er jo en del av de tingene som jeg liker å gjøre. Mens andre, deres identitetsmarkør, kan jo være legningen deres, det kan være religionen deres, det kan være hva de liker å gjøre på fritiden. Det kan være det å være en del av en musikk sjanger. Alt det der er det som er deres individuelle markører, min markør er hvordan jeg ser ut, fordi det innebærer mange andre ting

også. Så hvis jeg kan si ” Å herregud så fet at du er en ekte hiphop boy. I am a black man so I like this and this and this and this” ”Is that ok with you?” fordi hvis det er ok, så har vi en ekte norsk forståelse for hverandre (Nana).

Det som er interessant ut fra Nana sin beskrivelse er at samtidig som han identifiserer seg selv som en svart mann, så identifiserer han seg selv også som norsk. Han beskriver seg selv ut fra en dual identitet og det Skytte (2019) kaller for kollektiv etnisk identitet. Dette er noe som dannes gjennom språkliggjøring av gruppens grenser, som markeres blant annet gjennom utseende, språk, territorium og sentrale kulturelle symboler (Skytte, 2019). Dette forklarer Nana med å trekke frem at han kan spise mat, høre på musikk og bruke ord som for eksempel etnisk norske ikke kan bruke. Samtidig så er han veldig norsk i måten å bruke sin ytringsfrihet på, ved å kunne få lov til å være akkurat hvem han er, og at det som han forteller er greit. I følge Skytte (2019) dekker den kollektive etnisiteten to av menneskets grunnleggende behov. Disse er behovet for sosial tilhørighet og behovet for kontinuitet. Med dette kan man få oppfylt det allmennmenneskelige behovet for sosial tilhørighet gjennom en hvilken som helst gruppe.

I følge Gullestad (2002) er individualisering det som enkeltmennesker tar av identitets-elementer fra forskjellige kilder i sin selvskaping som et unikt, selvstendig og autonomt individ. Individualisering handler om nye muligheter for selvrealisering, men samtidig også om nye former for disiplinering og tvang. Mennesker former seg selv ut fra råmaterialet i livsløpet og de kulturelle kontekster i samfunnet (Gullestad, 2002). Ut fra informantenes beskrivelse av seg selv kan det tenkes at hver enkelt har tatt elementer fra forskjellige kilder som sier noe om deres identitet og som er unikt for hver enkelt. Selv om noen av informantene har noen likhetstrekk så er hver enkelt sin identitet forbeholdt dem selv.

En interessant oppdagelse jeg gjorde var at når informantene skulle beskrive hvordan de så på seg selv, var det få som beskrev seg selv ut fra utseende eller hudfarge. Min tolkning av dette etter inntrykkene fra samtalene med informantene var at for noen av informantene så hadde ikke hudfarge en stor betydning for beskrivelsen av selvet. Mens for andre som Nana og Ohemaa var dette viktig for selvpresentasjonen. I følge Goffman (2009) er personlig identitet noe som representerer en persons utseende, navn og historisk bakgrunn. Det med hudfarge blir likevel et tema og kommer mer frem hos noen av informantene, spesielt når det var snakk om samhandling med etniske nordmenn. Blitzners (2005) undersøkelse viser at hudfarge er en viktig indikator for hvilken identitet det er mulig å ha og hvilken identitet andre er villige til å

tilskrive svarte mennesker. Dette kan forklare hvorfor hudfarge kommer mer til uttrykk i samhandling med etniske nordmenn.

I følge Handlules (2007) undersøkelse blir etnisk bakgrunn viktig, i den forstand at den framkaller en opplevelse av å være annerledes enn majoriteten og gjør at informantens etniske identifisering blir forsterket av omgivelsen. Noe som tar oss over til «selvpresentasjoner i hverdagssamhandling med etnisk nordmenn» i neste avsnitt. Identitet er ikke noe man kan skape slik man ønsker det selv, vi er alle avhengige av bekreftelser rundt vår identitet fra omgivelsene vår. Hvert enkelt menneske har behov for å finne andre som er villige til å bekrefte de normer, identitet og selvbildet som vises frem (Gullestad, 2002).

5.2 Selvpresentasjoner i hverdagssamhandling med etnisk nordmenn

Meningen om hvem vi er kommer frem i samhandling med andre. Cooley (1902) legger vekt på språkets og kommunikasjonens betydning for meningen individet tillegger sitt selv. Den sosiale virkeligheten som mennesker finner meningsfull, er en symbolsk virkelighet som oppstår i samhandling med andre rundt oss. Med dette i bakhodet kan det være nyttig å se på kommunikasjonen og samhandlingen mellom norskfødte ghanesere og etnisk nordmenn. Dette for å opparbeide en bedre forståelse av hvordan informantene oppfatter seg selv i det norske samfunnet gjennom majoritetens øyne. Cooley (1902) fastholder på sammenhengen mellom selvet, andre mennesker og språket. Kommunikasjon er også noe som står sentralt i Meads (Vaage, 1998) symbolske interaksjonisme. Ved hjelp av denne kan vi kanskje få en bredere forståelse for hvordan samspillet i samfunnet med etniske nordmenn kan påvirke norskfødte innvandreres oppfatning av seg selv.

Mead (Vaage, 1998) mener at sosial utvikling må sees i en større samfunnsmessig sammenheng og at samfunnet utvikler seg gjennom at vi tilpasser oss de problemene vi står overfor. På samme måte vil en person utvikle sitt selv gjennom å tilpasse seg andre og i et kommunikativt samspill med andre. Samfunnet vi lever i er en arena hvor tilpasning er utrolig viktig for mennesker generelt, men det kan tenkes at det er enda viktigere for norskfødte innvandrere. Om man passer inn i et samfunn avhenger av at man kan kjenne seg igjen i noe av det som er rundt seg. Når noe er fremmed for oss og det ikke er aksept for det i samfunnet, kan vi uttrykke det i form av gester. Gester kan være verbalt språk og kroppsspråk, for

eksempel blikk, smil, nikk og lignende. Vi får altså veiledning gjennom gestene fra fellesskapet i hvordan vi skal respondere på ulike stimuli, men den som fremsier en gest vil også påvirkes av den. Denne gesten kan virke inn på oss på samme måte som den har innvirkning på den vi fremsier den overfor. Meningen blir da like tydelig for den som fremsier gesten og den som mottar. På denne måten inntar vi den andres holdning, noe som er fundamentet for vår identitet (Mead, 1922: Vaage, 1998). For informantene var samhandlingen med etniske nordmenn varierende. De beskriver at det er ofte i samspill med andre de blir oppmerksom på at man er annerledes.

Njaa, jeg føler at for meg personlig så er det jo mer at folk føler seg kanskje litt mer usikker. Det er som jeg sier at de tar kanskje visse ting som en selvfølge da, som sagt det er de ekstra spørsmålene. Hvem er du egentlig? Hva er du egentlig? Folk vil plassere deg. Fordi enten er du som alle andre ”svarte folk” eller så er du ”Oi du er en av de svarte som har gjort noe bra”, du er ikke som alle andre da. At du blir et sånn overraskelsesmoment, men hadde det vært hvem som helst annen så er du bare ”Trine som studerer jus”. For meg så blir det enten så er de overrasket eller så er du som alle andre svarte (Rita).

For å kunne vise at hudfarge spiller en rolle bruker jeg Prieurs (2010) teori om at omgivelsene setter begrensninger for hvem som kan anses som norsk, og i denne sammenheng spiller hudfarge en viktig rolle. Jo mørkere man er i huden, jo mer utseendemessig skiller man seg fra majoriteten, og desto flere påminnelser får man om at man ikke oppfattes som norsk. Basert på Rita sin fortelling kan det tenkes at hun opplever at majoriteten har dannet et bilde av henne som hun ikke kjenner seg igjen i. Det kan se ut til at hun opplever at det er noe sant i det, selv om hun ikke anerkjenner det ut fra beskrivelsen. I følge Handulles (2007) forskning indikerer funn at majoriteten definerer virkeligheten som minoriteten må forholde seg til. Selv om det bildet etniske nordmenn har av svarte mennesker ikke er helt entydig, kan det være en sannhet. Dette kan kanskje forklares med Prieurs (2010) teori om at majoritetens tilskrevne identitet til svarte mennesker er basert på ting et fåtall gjør. På denne måten kan altså majoriteten ha makt til å definere minoriteten, noe som støtter opp om Blitzners (2005), Valenta (200) og Handulles (2007) funn.

Det er ofte at det ikke er bra nok å si at jeg er fra Norge for eksempel. Jeg får alltid slik, ”nei hvor er du egentlig fra?” det er alltid sånn. Også er det jo noen ganger at man opplever hverdagsrasisme eller rasisme ikke sant? Ikke at det skjer ofte, men det kan jo skje. Jeg føler at folk har fordommer, folk kan tenke ditten og datten eller at det er aldri bra nok at jeg sier at jeg er norsk. De må alltid spørre ”Men du er egentlig ikke norsk?” Så sier jeg ”Jo jeg er norsk, jeg er født her”, men det er fortsatt ikke bra nok,

fordi de bare ” Ja men hudfargen din, du er jo mørkere” og da er det slik ”ja ok faren min er fra Ghana da” (Awo).

Rita og Awo beskriver at det ofte ikke er nok å si at man er fra Norge. De får alltid ekstra spørsmål som handler om deres etnisitet. På grunn av at de har en utseende som ikke anses til å være typisk etnisk norsk, fører det til en opplevelse av å være annerledes på grunn av alle de ekstra spørsmålene som blir stilt dem. Goffman (2009) snakker om sosial identitet som utvikles av kategorier som er sosialt konstruert, sosialt merkbart og er en tilskrevet egenskap. Han legger til at vi ofte tilskriver fremmede visse egenskaper som ikke stemmer med personens sanne sosiale identitet. Rita er inne på dette når hun snakker om at hun enten er «en av de svarte som har klart seg» eller som «alle andre svarte». På denne måten blir altså den sosiale identiteten stigmatisert (Goffman, 2009). Ut fra Rita sin beskrivelse er det lett å trekke den konklusjonen at svarte mennesker har blitt tilegnet negative egenskaper på bakgrunn av et bestemt kjennetegn. Eksempel på dette kan være at i følge det norske samfunnet så er svarte mennesker kjent for å ikke ”klare” seg. Dette samsvarer med funn hos Valenta (2008) der negativ symbolverdi blir tillagt deres etniske identitet og dermed blir de stigmatisert av majoriteten.

Rita, som har en etnisk norsk forelder, opplever at det kan være frustrerende å måtte svare på alle disse ekstra spørsmålene. I følge Prieur (2010) kan identifiseringen leses på forskjellige måter. Rita identifiserer seg med morens etnisitet som hun er født og oppvokst med. Hennes opplevelse kan leses ut fra hvor lukkede etniske kategorier er i følge Prieur (2010). Rita er født og oppvokst i Norge med en etnisk norsk mor men identifiseres ikke av andre som norsk, fordi hun har mørkere hudfarge enn de fleste etnisk nordmenn. Hun blir altså ikke regnet inn i kategorien ”nordmann” fordi det innebærer et bestemt kriterium om hvit hud (Gullestad, 2002, referert i Prieur, 2010, s. 72).

Isaac beskriver sin opplevelse angående kommentarer han får når han blir spurt om han noen gang har hørt at han er godt integrert og er flirfull når han svarer:

Ja! Det er litt morsomt det der egentlig, jeg har fått hørt det flere ganger. Nesten litt nedlatende til og med, ”så flink du er til å snakke norsk”. Jeg tror de sier veldig sjelden at du er godt integrert. Spesielt her i byen, hvor jeg er en svart person med Stavangerdialekt, det har dem aldri sett før. Det er bare ” they aint seen shit like this”. Ikke bare fra norske, men fra andre innvandrere også ” Faen du er jo helt norsk jo” sier han (Isaac).

Isaacs opplevelser går ikke direkte på ekstra spørsmål han får, men handler mer om kommentarer han får. I tillegg beskriver han holdninger andre mennesker har til ham ettersom han snakker dialekt og ikke bokmål. Isaac kan føle seg stigmatisert ved at andre forventer at han kanskje snakker dårlig norsk, på grunn av hans opphav. Majoriteten har bestemt at mennesker som ser ut som Isaac generelt ikke snakker godt norsk eller skal ha annen dialekt enn bokmål. Dette samsvarer igjen med Valentas (2008) funn om stigmatisering og funn hos Handulle (2007) og Blitzner om majoritetens makt til å definere minoriteten. Dette kan kanskje forklares med at hans utseende gjør at andre, både etnisk norske og andre innvandrere, ikke forventer at han snakker på den måten han gjør. Dette bekreftes i Mead (Vaage, 1998) sin teori om at en person utvikler sitt selv gjennom å tilpasse seg andre og i kommunikativt samspill med andre. På denne måte kan Isaac tenke at han er annerledes på grunn av reaksjoner han får fra andre og kanskje vil han utvikle seg deretter. Esi er også lattermild når tema integrering kommer opp og tok dette som en kompliment tidligere, men mener nå at hun ikke opplever at det er tilfellet;

Det har jeg fått høre flere ganger. Tidligere så har jeg tatt det som en kompliment men når man tenker over det så er det ikke det. Fordi du bor jo i dette landet og for at du på en måte skal føle den tilhørigheten og føle at du har noe i dette samfunnet å gjøre, så må du selvfølgelig integrere deg. Å forstå og lære deg hvordan samfunnet fungerer, normer, regler og alt det der. Så det burde jo komme automatisk, og det burde ikke være et sjokk for dine landsmenn at du er det. Men for noen er det akkurat det (Esi).

Isaac og Esi opplever ikke de kommentarene som positive, da deres oppfatning er at det er en selvfølge og helt naturlig at de snakker og gjør som de fleste andre i det norske samfunnet. Alexander mener, i motsetning til Isaac og Esi, at andres kommentarer om at han er godt integrert er ment som negativt, men han kjenner at han ikke identifiserer seg med det ordet:

Godt integrert ja, det har jeg hørt. Flere ganger. Det er ikke nødvendigvis slik at det kommer fra et ondt sted når folk poengterer det. Men det er jo slik for eksempel den der” du høres så norsk ut, hvor lenge har du vært i Norge? Du snakker like godt norsk som meg” ikke sant. Jeg føler ikke at det er et ord som jeg identifiserer meg selv med. Det føler jeg på en måte er noe som er forbeholdt andre i den grad at det er ikke noen forskjell på meg og Jonas som var naboen min. Han er like lite integrert som jeg er, og integrering er på en måte feil begrep å bruke på det, men det er et fjernt ord for meg personlig. Men jeg forstår hva ordet innebærer (Alexander).

Ut fra disse fortellingene ser vi at når det kommer til integrering identifiserer informantene seg med majoritetsgruppen. Tharaldsens (2017) studie viser at hvilken dual identitet

informantene trekker frem er avhengig av hva som ble ansett som hensiktsmessig i ulike situasjoner. Ut fra denne teorien ser det ut til at når det er snakk om integrering trekker mine informanter frem norske aspekter ved sin identitet. Det er naturlig å tenke at informantene i denne studien på lik linje med Tharaldsen (2017) sine informanter foretrekker strategier som er mer lik assimilering, når de identifiserer seg selv som en del av majoritetsgruppen.

Reaksjoner på kommentarer om at man er godt integrert varierte hos informantene. Flertallet hadde de samme tankene og følelsene som Isaac, Esi og Alexander beskriver, mens andre gav uttrykk for å forstå at etniske nordmenn kan bli overrasket eller fascinert over at de snakker godt norsk. Noen mente at hadde man bodd i Ghana og sett en etnisk nordmann som går rundt å snakke og gjøre ting som en ghaneser, ville de også bli fascinert. Ohemaa beskriver sin opplevelse med at etniske nordmenn blir overrasket eller fascinert over at hun snakker norsk:

Ja, jeg vil si at som oftest så er det liksom at de nesten blir positivt overrasket av meg, ”Å hun snakker jo flytende norsk” og ”herregud hun er jo født og oppvokst her” og ”ja ja ja du er jo som oss du da”. At det har vært mer det enn det har vært motsatt. Når man jobber i kommunen og tar alle disse telefonsamtalene, og vi kan jo code switching, man blir jo en mester i det. Så møter du dem face to face ”Å ja, ja det var deg jeg snakket med ja, jeg trodde det var Olaug du sa ” (Ohemaa).

Ut fra fortellingene til informantene så langt, kan det se ut som at majoriteten ser på informantene som representanter av sin etnisitet i stedet for andre aksepter av deres identitet, som Valenta (2008) sin undersøkelse viser funn av. I tillegg til kommentarer og spørsmål som blir stilt til norskfødte ghanesere i samhandling med etnisk nordmenn, ble andre informanter gjort oppmerksom på at de er annerledes gjennom andres kroppsspråk. Awo og Evans forteller om sin erfaring når det var diskusjon om hudfarge er med på å bestemme hvem man er og hvordan man blir behandlet i det norske samfunnet:

Ja det vil jeg tro ja, absolutt. Det kan jo hende at, for eksempel når jeg står på langrennssti da, så får jeg liksom ekstra blikk. Noen smiler litt ekstra, når de ser meg og broren min gå på langrenn. Hva skal jeg si, etnisk norske kan smile litt ekstra eller se litt ekstra på oss ikke sant? ” Her er det noen som integrerer seg”, men egentlig så er vi jo allerede det liksom. Det er jo slik vi alltid har vært, kan ikke kalle det integrering, vi er jo født og oppvokst her (Awo).

Awo som har en etnisk norsk forelder, og som alltid har gjort det som er vanlig å gjøre i det norske samfunnet, får blikk og kommentarer på grunn av sin mørke hudfarge. Selv om hun kanskje ikke har noen tilknytning til Ghana eller ghanesisk kultur, ville hun likevel få

kommentarer og blikk på grunn av sin hudfarge. Awo kan oppleve å få samme behandling som Evans gjør, selv om hun er halvt norsk og Evans har to ghanesiske foreldre. Poenget er, som Valentas (2008) undersøkelse viser, at majoriteten og minoriteten står i en ulik maktposisjon der innvandrere blir stigmatisert. Majoritetsbefolkning har altså definert hvordan etniske nordmenn skal se ut, og selv om Awo er halvt norsk kan hun automatisk bli kategorisert som innvandrer ettersom det å være etnisk norsk innebærer at man har hvit hud (Bliztner, 2005). Dette fører til at Awo kan føle seg stigmatisert. Evans har også beskrivelser av kroppsspråk og holdninger:

Ja, jeg vil jo si det. Du føler jo det blikket på deg noen ganger rett og slett, det gjør man jo. Når jeg sier blikk så må ikke det være negative blikk. Det kan være at du for eksempel er på en arbeidsplass hvor det ikke er mange mørke rundt deg, da blir du jo lagt ekstra merke til. La oss si at vi sitter på jobb og snakker i lunsjen om påskeferie, som er typisk stor norsk ferie med skitur og hytte osv. Når folk snakker om det her så spør de kanskje ikke deg. Fordi i deres hode så er ikke det noe som er normalt for deg da. De spør ikke ”Har du vært på hytta?” De spør bare ”Hva gjorde du i påsken, var det bypåske eller ikke bypåske”, så spesielt i sånne settinger er det tydelig (Evans).

Awo og Evans trekker frem det å få blikk når de gjør ting eller er i kontekster det ikke forventes at folk ser ut som de gjør. Goffmans (2009) og Valentas (2008) teori om stigma går igjen her. Informantene gir beskrivelser om blikk, som ikke nødvendigvis er negative men likevel er med på å minne dem om at man er annerledes. Det kan også handle om at følelsen av stigmatisering er bundet i å bli satt i bås. Både Awo og Evans omtaler etnisk norske som ”dem” og selv om man føler seg som norsk, så er etniske nordmenns respons med på å lage et klart skille mellom dem. Dette kan forklares med at begge omtaler etnisk norske som ” de” for å skille seg fra majoritetsgruppen. I denne sammenheng kan det forklares med at de har et behov for å atskille seg fra majoriteten. Tharaldsens (2017) forskning viser at med dual identitet kan norskfødte i noen situasjoner ha behov for å skille seg fra de samme gruppene de er en del av. Under intervjuet forsto jeg på Awo at situasjoner der integrering er et tema, assosierte hun seg ikke med ordet på lik linje som Alexander. For henne er integrering forbeholdt våre nye landsmenn og ikke for noen som er født og oppvokst her. Tharaldsens (2017) undersøkelse viser at etterkommere skiller seg fra gruppen innvandrere når det er snakk om integrering av nye innvandrere, mens de eksempelvis identifiserer seg med innvandrere i situasjoner der innvandrer-kategorien anses som kulere enn den norske kategorien. For informantene i denne studien kan dette handle om det norske. I integreringssammenheng har de følelsen av å være norsk da man er født og oppvokst i Norge. Man ser altså ikke seg selv som innvandrer i denne sammenheng. Awo reagerte også på at

hun og broren blir omtalt som mennesker som er integrerte, når de i utgangspunktet har etnisk norsk blod i seg. Dette gjør at hun skiller seg fra både majoritets- og minoritetsgruppen, noe som samsvarer med funn hos Tharaldsen (2017) om at norskfødte innvandrere kan ha behov for å atskille seg fra identitetsgruppene de er en del av.

Andre informanter beskriver erfaringer hvor følelsen av det norske mangler når temaet likestilling kommer opp:

Akkurat det er jo litt både og, det er jo klart at ting blir veldig satt på spissen. Det er typisk opprop og slike ting, så er det alltid noen som uttaler navnet ditt feil. Det er så tydelig at du ikke er norsk på en måte. Jeg har jo studert på universitet i nesten seks år og jeg har blant annet opplevd at eksamensvakten har kommet bort og begynt å føre samtalen på engelsk. Det går rett på utseende og navn, at man på en måte forventer at du kanskje ikke snakker så godt norsk eller at du ikke er norsk. Men det er jo på en måte alltid like godt å bevise at man er herfra. Så egentlig så opplevde jeg at det har vært, det er ikke en byrde akkurat, men man kjenner jo litt på det, at man ikke er etnisk norsk selvfølgelig. Ikke at det er noe galt med det, men det er ikke alle som takler det like godt (Gyan).

Gyan fokuserer på andre situasjoner hvor man tydelig kan kjenne på at man er annerledes og ikke etnisk norsk. Det at andre sier navnet hans feil og automatisk begynner å snakke engelsk med han gjør at opplevelsen av å være norsk minsker. Dette gir han uttrykk for at han kjenner på kroppen. Valenta (2008) peker på at fokus på etnisitet kan føre til belastninger i hverdagen i samhandling med etniske nordmenn. Med utgangspunkt i det Gyan beskriver kan det forklares at disse opplevelsene kan føre til belastninger i hverdagen. Det kan også være en belastning at han hele tiden må motbevise at han er norsk. Det var flere av informantene som hadde erfart det med uttalelse av navn og det å bli snakket til på engelsk. Det kan tenkes at på grunn av utseende og navn går man ut i fra at man ikke snakker det norske språket. Alexander forteller også om det med uttalelse av navn som førte til at han skiftet navn etterhvert;

Jeg heter Alexander, la meg si det sånn at jeg skiftet jo navn fra Akwaba til Alexander, av praktiske hensyn siden hver gang noen skal si navnet mitt så orker ikke jeg at de skal uttale det feil. Så det gjorde jeg for noen år siden (Alexander).

Alexander skiftet navn av praktiske årsaker, han orket ikke at andre skulle si navnet hans feil og ga uttrykk for at det kan være utfordrende å skulle rette på andre hver gang noen skulle si navnet hans. Det kan også tenkes at et navneskift kan gi en større mulighet for intervju på en jobb man har søkt på, men som man kanskje ikke får respons på fordi man har et utenlandsk navn som er fremmed. I følge Prieur (2010) sin undersøkelse var det noen av informantene

som vurderte å skifte navn, spesielt de som hadde hudfarge og utseende som kunne anses som etnisk norsk. Dette for å utelukke alle tegn på at man er av annet opphav. Videre forteller Nana om det med navn i forbindelse med jobbsøkerprosesser:

Det kommer veldig an på, det kommer an på hvilke situasjoner det er snakk om. Før jeg begynte å jobbe fast så var jeg jobbsøkende, og det er kanskje den situasjonen i livet mitt der jeg følte meg minst som en etnisk nordmann. Rett og slett fordi det er tøft å få seg jobb, generelt som ung så er det vanskelig å få seg jobb. Og jeg har en mistanke om at det er tøffere å få seg jobb når navnet ditt ikke er Pål Jensen tror jeg. Litt fordi jeg tror at arbeidsgivere er opptatt av at rekruttering skal gå veldig fort. Også tror jeg at den raskeste måten å rekruttere folk på, det er å definere hva slags folk du vil ha i firmaet ditt, også ansette de folkene. Dette skjer veldig ofte selv om det er mange bedrifter som ønsker mangfold og ønsker ditten og datten. Så tror jeg veldig ofte den ideale arbeideren er etnisk norsk da. Slik at hvis du da stiller med et navn som ikke er det eller bakgrunn som ikke er det, så tror jeg det er veldig lett og automatisk velges bort. (Nana).

Nana sin beskrivelse gir et bilde på hvordan virkeligheten kan være. Det han illustrerer handler om hvor fort rekrutteringsprosessen skal gjennomføres for arbeidsgivere. Spesielt der arbeidsgiver ikke spesifikt ser etter kvalifikasjoner hos en søker med mangfoldig bakgrunn, kan det tenkes at man fort kan bli valgt bort. Jeg har inntrykk av at selv om man har et norsk utseende, snakker flytende norsk og har væremåte som en etnisk nordmann, vil en liten detalj som navnet avsløre at man ikke er det. Det er sannsynlig at opplevelsen av å bli behandlet annerledes med alle de ekstra spørsmålene, kommentarene, feil uttalelse av navn, blick og holdninger fra andre er med på å bekrefte at man er annerledes og en minoritet i det norske samfunnet. Det er altså majoritetsbefolkningens definisjon av de det gjelder som får betydning i følge Prieur (2010).

Informantene forteller også om holdninger de opplever som fordommer og hverdagsrasisme i samhandling med etniske nordmenn. I følge Prieur (2010) har erfaringer med rasisme i en del tilfeller store konsekvenser for opplevelsen av tilhørighet, og dette medfører større avstand til den norske majoritetsbefolkningen. Evans beskriver at det er fordommer mot innvandrere enten man vil det eller ikke:

Det føler jeg altså, jeg føler at om man vil det eller ikke så har jo folk en slags formening eller fordommer mot folk med innvandrerbakgrunn. Dem blir egentlig positivt overrasket hvis du faktisk gjør noe med livet ditt. I mitt tilfelle eller i mitt liv så har det ikke vært uten grunn, for jeg har jo følt meg veldig alene spesielt på skole, i militæret og slike settinger. Det er ikke nok folk som ser ut som meg som er der, så det er jo med på å bidra til det (Evans).

Evans snakker om fordommer hos etniske nordmenn mot innvandrere, og har forståelse for at det er slik. Han har erfaring med å være alene i forskjellige kontekster som har betydning i det norske samfunnet. Der opplever han at det er få som ser ut som han. Dette er med på å bidra til fordommer da det er få representanter fra hans etnisitet. Han er enig med Rita som mener at nordmenn blir overrasket over at man kanskje har høyere utdanning eller snakker godt norsk. I Prieur sin (2010) artikkel kommer det frem at noen av informantene mente at rasisme som er rettet mot noen enkelte etnisiteter, handler om hvordan de selv har vært med og gitt et dårlig bilde. Ut fra dette kan det tenkes at Evans på lik linje med resten av informantene opplever at det er få med innvandrerbakgrunn som tar høyere utdanning eller oppsøker kontekstene som han beskriver. Dette kan forklare hvorfor etniske nordmenn blir overrasket. På den ene siden er jeg for så vidt enig i denne teorien, men på den andre siden kan det forklares med at det finnes få representanter. Det kan muligens være slik at majoriteten av denne gruppen opererer i disse kontekstene, men opplevelsen er at det er få som gjør det. Det kan handle om at denne gruppen utgjør en liten andel av befolkningen i det norske samfunnet.

Andre informanter beskriver andre områder hvor de blir minnet på at de er annerledes:

Man kan bare kommentere på det man vet selv. For det er jo det som liksom er interessant med det her. Det er mye som skjer rundt deg som du ikke vet. En klassisk situasjon er hvis man søker etter jobb eller søker etter bolig. Jeg tror mange kanskje har visse fordommer, men det som alltid har vært min approach er at jeg har alltid vært utadvendt nok til at jeg på en måte ikke lar det bygge seg opp. Jeg introduserer meg selv, jeg er folkelig, jeg snakker godt for meg, og da tror jeg ganske kjapt at det bryter ned alle fordommer også. Jeg husker en klassisk situasjon, det var når jeg skulle prøve å finne en plass å bo i Oslo. Jeg sendte en haug med mail og fikk lite svar. Så tenkte jeg, vet du hva jeg må prøve å få snakket med dem. Med engang jeg fikk snakket med dem, så følte jeg med engang at jeg gikk fra å ha bare et utenlandsk navn til å bli en person de hadde relasjon til og som de hører snakker flytende norsk. På en måte forsvinner stigma litt, så jeg føler det er en liten implisitt fordom som kan være der. Men med en gang du får muligheten til å presentere deg selv og vise hvem du er så forsvinner det, men det er akkurat det, du må få den muligheten da (Isaac).

Isaac har også erfaring med situasjoner hvor han søker jobb eller bolig og opplever at folk har fordommer mot ham. Han forteller at han har en måte å tilnærme seg andre på som gjør at fordommene mot han ikke bygger seg opp. Han beskriver seg selv ut fra hvordan han er som person i samhandling med andre, for eksempel ved å være folkelig. På denne måten kan Isaac oppleve at eventuelle fordommer utelukkes. Det kan tenkes at Isaacs væremåte og tilnærming er en strategi han bruker for å utelukke fordommer mot han. Utenom jobb og boligsøk så opplever Isaac at han i det store og hele føler seg likestilt som etnisk nordmann, spesielt når

han får muligheten til å presentere seg selv. Han hevder at på denne måten forsvinner blant annet stigma og fordommer mot ham. I Prieurs (2010) undersøkelse er det funn som viser at man er nødt til å møte opp på en arbeidsplass og forsøke å gi et godt inntrykk fordi skriftlige søknader får man aldri svar på. Disse funnene støtter opp om Isaac sin beskrivelse og Nana bekrefter også dette når han ble spurt om hvor ofte han tenker over hvem han er i det norske samfunnet:

Det opplevde jeg en del av i arbeidssøkerprosessen, da ble jeg smertelig klar over at det er godt mulig jeg har samme kompetanse eller bedre kompetanse enn mange av de jeg konkurrerer med, men kanskje på grunn av at jeg er den personen jeg er, så vil det ikke ha så veldig mye å si med mindre jeg får snakket med folket direkte liksom. Så det der gapet fra søknad til intervju, det ble kjempestort og det gapet får meg til å tenke ”hm hva er det egentlig jeg på en måte stiller med her?” (Nana).

Valenta (2008) sin undersøkelse tyder på at innvandrere som ønsker å bli integrert i norsk nettverk, etterstreber å gi et godt inntrykk. Dette samsvarer med det Isaac og Nana skisserer her. Nana sin fortelling handler også om å bli oppmerksom på hvem han er i en arbeidssøkerprosess og han blir usikker på om han har noe å stille med. Dette bekrefter Prieurs (2010) funn om å gi et godt inntrykk. Ut fra beskrivelsene til Isaac og Nana opplever jeg at så lenge de får muligheten til å presentere seg selv så blir de på en måte ”godkjent”. Det kan være fullt mulig at man ikke får den muligheten og jeg undrer meg over hvilke konsekvenser dette kan få. Norskfødte innvandrere sin etniske identifisering blir forsterket av omgivelsene i følge Handulle (2007). Flere av informantene hadde beskrivelser knyttet til arbeidslivet når temaet likestilling i det norske samfunnet kom opp. Noen av informantene ble veldig klar over at de er annerledes i utdanning og jobbsammenheng. Andre beskriver at de blir veldig bevisst på hvem de er når de blir introdusert for et større samfunn av mørkhudede personer verden over.

Informantene beskriver også situasjoner de havner i som får dem til å tenke over hvordan de ser ut og hvordan andre oppfatter dem. De fleste hadde opplevelsen av å bli sett på som norsk eller likestilt, men det var forbehold nære relasjoner. Dette samsvarer med Handulle (2007) sine funn. Alexander forteller om sitt møte med politiet, der han regelmessig ble stoppet for kontroll. Han beskriver at han har blitt stoppet flere ganger over en periode. Dette gjorde at han snakket med noen av sine etnisk norske kompiser for å undersøke om de har opplevd det samme. Han fant ut at de hadde blitt stoppet seks ganger til sammen i løpet av perioden, og

alle gangene var det han. Dette gjør at Alexander ikke føler seg likestilt og beskriver det på denne måten:

Det er veldig relativt da, er jeg med mine venner, for eksempel de som kjenner meg som person så føler jeg med likestilt. Nå har jeg hatt noen hendelser i forbindelse med politiet der jeg personlig har følt at jeg ikke har vært det. For eksempel ble jeg stoppet seks ganger på 2- 3 år av politiet for ingen grunn. Når det skjer mange nok ganger så tenker man at noe ikke stemmer (Alexander).

Det kan være et at alle gangene Alexander ble stoppet var tilfeldige, men det kan oppleves vanskelig når man har opplevelsen av å være stigmatisert i et samfunn på grunn av sin etniske bakgrunn. I følge Prieur (2010) er politiets og tollvesenets praksis med ”stopp og sjekk” av unge mørke menn, og spesielt de med en subkulturell stil, et stort irritasjonsmoment for de som opplever det (Finstad, 2000, referert i Prieur, 2010, s. 74). Jeg opplevde at Alexander beskrev dette som belastende, ikke bare for ham men også for hans mor. Alexander fortalte under intervjuet at hun ønsket at han skulle ta buss i stedet, for å unngå den type kontakt med politiet.

Gyan utviklet tidlig en taktikk for å utelukke kommentarer som går på hans hudfarge. På denne måten tar han selv kontroll over situasjonen før andre gjør det. Her er Gyans fortelling om det å være i forkant for å utelukke kommentarer eller spøk som går direkte på hudfargen hans:

Veldig tidlig så fant jeg en taktikk, det er veldig synd at man må gjøre dette. For eksempel på ungdomsskolen, at man skrur av lyset og spurte hvor du var, det er en klassiker. Og man drar vitser som ” Å du har solt deg på alle fire” fordi man er lysere inni håndflaten. Jeg har opplevd det, men det har alltid vært en litt sånn spøkefull greie. Det har aldri kommet fra noen jeg ikke kjenner godt nok til å ikke ta meg nær av det. Det har allikevel vært litt vondt å høre det. Jeg husker det har vært en periode i livet mitt hvor jeg måtte komme i forkant av de vitsene der, som at hvis noen slo av lyset, så føler du trangen til å rope ” Å nå er det ingen som ser meg” og da har du unngått muligheten for at noen andre skal komme og si det. Så det har vært perioder i livet mitt hvor jeg har vært i forkant og prøvd å unngå visse kommentarer, slike som typisk går på hudfarge da. Det er en ekkel følelse, men det er en god følelse når du på en måte kommer i forkant og unngår muligheten for at noen skal si det (Gyan).

For Gyan er det en tilfredsstillende følelse å komme andre i forkjøpet for å minimere muligheten for at andre skal komme med kommentarer som går på hans hudfarge. Han tenker at kommentarene som regel er ment som spøk, men gir også uttrykk for at det ikke er greit. Det er naturlig å tenke at på denne måten kan Gyan oppleve å ha makt over situasjonen, før andre får muligheten til å undertrykke ham. I likhet med Isaac ser vi at Gyan også har en

strategi for å unngå hverdagsrasisme. Noen av informantene forteller også om forskjellige situasjoner de havnet i på grunn av kommentarer som går direkte på hudfarge. En informant fortalte at kommentarer som gikk direkte på hudfarge var et problem når han vokste opp. Dette førte til at han ofte kom i konflikt med andre. Andre gav uttrykk for å akseptere ting som det er og ga ikke noen reaksjoner på slike kommentarer. Til tross for mange fortellinger om fordommer og hverdagsrasisme, har jeg inntrykk av at noen av informantene ikke fokuserte på dette i deres hverdag. Dette kan kanskje forklares med at de har strategier og en tilnæringsmåte som de benytter seg av for å bryte ned fordommene. Noen av informantene hadde en annen holdning til rasisme, og mente de ikke hadde mange opplevelser av hverdagsrasisme i det norske samfunnet.

Nå må jeg tenke fordi jeg vil si både ja og nei. Jeg tror at jeg ser på rasisme litt annerledes enn det mange andre gjør. Jeg føler at rasisme handler om makt, du har makten til å undertrykke andre mennesker og derfor tror jeg heller ikke det er mulig å ha omvendt rasisme. Fordi svarte mennesker har ikke makten til å undertrykke hvite mennesker. Så ja jeg føler det sånn med helt hverdagslig ting. Jeg vet ikke helt hva folk tenker når de ser meg, du kan jo oppleve en og annen fyllik som mumler ”Jævla neger”. Jeg vet ikke om jeg kanskje ikke hører det eller ser det. Jeg tror ikke jeg har opplevd så mye av det egentlig (Ohemaa).

Ohemaa er litt usikker på om hun opplever rasisme i hverdagen. Kanskje kan det tenkes at hennes terskel for rasisme er høy. Dette kan forklares med at hun kanskje ikke opplever alle situasjoner hvor hun føler seg urettferdig behandlet som rasisme. Prieurs (2010) studie viser at forståelse for nordmenns fordommer ligger i uttalelser om at rasisme går begge veier. Ohemaa er tydelig på at det ikke er mulig med omvendt rasisme, da rasisme for henne handler om makt og at svarte mennesker ikke har den makten til å undertrykke hvite mennesker. Funn hos Blitzner (2005) viser at hvithet har betydning for makt og undertrykkelse, noe som må sees i en historisk kontekst hvor hudfarge oppstod som en markør for grunnleggende forskjeller. Dette samsvarer med det Ohemaa illustrerer. Mitt inntrykk er som nevnt at selv om noen av informantene opplever hverdagsrasisme i det norske samfunnet, så har de kanskje valgt å ikke fokusere på det. Samtidig er det andre som godtar det og lærer seg å leve med det fordi det er bare slik det er:

Jeg tenker jo at man opplever en type hverdagsrasisme. Du blir dessverre vant til det når du ser ut som jeg gjør. Også lærer man seg å leve med det. I den forstand at man orker ikke å reagere like sterkt hver gang det skjer. Men jeg tror at det eneste som foregår av hverdagsrasisme er det jeg får med meg ikke sant? (Alexander).

Alexander ser på hverdagsrasisme som noe han må forholde seg til uansett. Han mener at man lærer seg å leve med det, da man ikke orker å ta kampene lenger. På denne måten kan han gi uttrykk for å finne seg i det. Prieur (2010) mener at rasisme ikke blir mindre utfordrende selv om dem som blir utsatt for det finner seg i det eller forstår det. Hun legger til at det er bekymringsfullt ettersom hun i en del tilfeller ser at de som blir utsatt finner seg i så mye som de gjør. Blant norsk-pakistanere finnes det stor forståelse for nordmenns negative holdninger til dem ifølge Lise Lien (1997, referert i Prieur, 2010, s. 77). Hun konkluderte med at andre skal være forsiktig med å bruke den dramatiske betegnelsen rasisme om erfaringer de blir utsatt for (Prieur 2010).

Reaksjoner på rasisme og diskriminering har to motsatte tendenser. Den ene er bagatellisering av situasjoner og uttrykk for forståelse for dem og den andre er overfølsomhet, hvor all motgang ofte tolkes som uttrykk for rasisme. En person som uttrykker den ene holdningen, kan i andre kontekster uttrykke den andre (Prieur, 2010). I forhold til mine informanter oppfatter jeg at bagatellisering av situasjoner og forståelse for dem var mer fremtredende enn overfølsomhet. Alexander har blitt vant til det og akseptert at det er slik det er. Prieur (2010) beskriver at nordmenns negative holdninger bare er et livsvilkår man skal akseptere på samme måte som været. Det er på en måte ikke noe å hisse seg opp for eller ta seg nær av. Rita aksepterer også at hun er en del av det norske samfunnet, men at hun aldri kommer til å bli akseptert som etnisk nordmann.

Jeg er en del av det norske samfunnet, men bare til en viss grad, det har på en måte en grense. Jeg kommer aldri til å bli helt norsk. Og det har jeg på en måte også bare akseptert. (Rita)

Rita tenker at hun aldri kommer til å bli helt norsk. Dette kan forklares med at selv om hun er født og oppvokst i Norge og snakker flytende norsk, så vil hennes hudfarge kanskje hindre henne i å oppfattes som norsk av andre. Norsk identitet er sterkt preget av tanken om en forbindelse mellom slektskap, etnisitet, og nasjonal tilhørighet. Noe som gjør at det å være norsk av mange oppfattes som det å være hvit (Blitzner, 2005). I følge Blitzners (2005) undersøkelse opplevde informantene sin mørke hudfarge som et hinder i enkelte situasjoner. Dette utgjør kanskje den største hindringen for dem når det gjelder å føle tilhørighet til det norske samfunnet. For andre informanter i denne studien handler overfølsomhet om tanker man får i forskjellige situasjoner. Eksempel på dette er det som Ohemaa beskriver her når hun forteller om hvor ofte hun tenker over hvem hun er:

HVER DAG! Hver dag, for du lurer jo alltid på hvis noen velger å ikke sette seg ved siden av deg på bussen. ”Er det fordi jeg er svart?” Så hver dag så ser jeg at jeg ikke er som de fleste her i landet ja (Ohemaa).

Prieur (2010) mener at dette kanskje henger sammen med at alt det negative man finner seg i glemmer man ikke, og det samme med alle påminnelsene man får i hverdagen om sin annerledeshet. Dette fører til en psykisk innstilling der man hele tiden fokuserer på at den etniske dimensjonen er vesentlig for interaksjonen. Det kan tenkes at til og med der det ikke forekommer diskriminering i samhandling med majoriteten kan en oppleve stigma. En kan være usikker på om behandlingen en får har noe med stigmatisert identitet eller ikke. Valentas (2008) undersøkelse viser at følelsen av å være stigmatisert på grunn av sin etnisitet og følelsen av mangel på tilhørighet i samfunnet så ut til å henge sammen med ikke etniske nordmenn i nettverket sitt. I min studie kan stigmatisering av mine informanter forklares med at selv om de har etniske nordmenn i nettverket sitt, kan de oppleve stigma på grunn av sin hudfarge både fra majoriteten men også gjennom oppfatningen den enkelte har av seg selv som annerledes (Valenta, 2008).

Det er spesielt i samhandling med etniske nordmenn man opplever at man har en annen etnisitet. Informantene opplever også noen ganger at andre innvandrere er med på å bidra til følelsen av annerledeshet. Dette skjer gjennom kommentarer som at man for eksempel har en annen dialekt enn bokmål. Andres blikk, kommentarer, holdninger, uttalelse av navn, samtaler på engelsk, det å ikke få jobb, det å være den eneste svarte på en arbeidsplass, det å bli ofte stoppet av politiet er med å forsterke følelsen av å være annerledes i Norge har også betydning for identitet. Det som går igjen i alle fortellingene informantene beskriver, kan det tenkes at fordommer etniske nordmenn har av innvandrere bidrar til stigmatisering, som igjen kan føre til at norskfødte ghanesere opplever hverdagsrasisme i det norske samfunnet. I følge Levin & Trost, (2005) så består det sosiale selvet av tre grunnleggende elementer. Vår oppfatning om hvordan vi oppfører oss for andre, vår oppfatning om den andre personens bedømmelse av oss og selvfølelsen. Det er på denne måten samhandling med andre mennesker har betydning for selvet og knytter identitet mot andre mennesker.

5.3 Ulike faktorer for betydningen av identitet

Vi har sett på hvordan norskfødte innvandrere av ghanesere oppfatter seg selv i samhandling med etniske nordmenn. Naturligvis er dette en faktor som har betydning for identitetsdannelse. Identitet er altså når man av andre er plassert som et sosialt objekt på lik linje som man tilskriver og anser seg selv (Levin & Trost, 2005). Fra barndommen av sosialiserer vi oss ved å lære normer, verdier og forventninger som finnes. Sosialiseringsprosessen innebærer mennesker i omkretsen vår som får påvirke identiteten vår (Levin & Trost, 2005). Min påstand er at samhandling med etniske nordmenn er den største faktoren som har betydning for identitetsdannelse for norskfødte innvandrere, fordi det er den norske konteksten man lever i. Det er selvfølgelig andre faktorer som også har betydning. Informantene forteller at omgivelser, erfaringer, oppdragelse, religion, kjønn og etnisitet har vært med på å forme deres identitet. Selv om dette var felles for de fleste, så var det ulike områder som hadde mest betydning for deres identitetsdannelse.

Familie har hatt stor betydning. Det faktum at jeg vokste opp som den eneste afrikaneren på Fana har nok også hatt stor betydning. Jeg nevner også uttrykket "it takes a village to raise a child", og sikter da til fotball/håndballtrenere og foreldrene til venner på barneskolen, som gjorde en stor innsats for at jeg skulle føle meg ivaretatt. Idrett, spesielt fotball og håndball og mestringsfølelsen derfra har hatt stor betydning når det gjelder måten jeg møter utfordringer på, det være seg alene eller med andre. Lærere på skolen har definitivt spilt en stor rolle for den jeg er, også utover det rent faglige. For eksempel når det gjelder slike ting som karakter og integritet. Ellers har populærkultur også hjulpet meg å være komfortabel med å være "annerledes". Spesielt musikk, og hip hop. Dette gjelder også andre forbilder innenfor idrett. Negative faktorer som rasisme og slike ting har også vært med å forme den jeg er. Jeg velger å tro at motgang gjør deg sterkere, og føler jeg absolutt har klart meg godt på tross av en del rasisme. Så ja, rasisme har nok også vært med å forme den jeg er i dag (Alexander).

Som nevnt så er sosialiseringsprosessen våre avhengig av mennesker rundt oss, og disse får innflytelse på vår identitet. Meads (Vaage, 1998) snakker om den signifikante andre og den generaliserte andre i forhold til symbolsk interaksjonisme (Levin & Trost, 2005). For Alexander har familien, venner, foreldre av venner, lærere og trenere hatt en stor betydning for hans identitetsutvikling. Disse personene er altså de signifikante andre som har hatt innflytelse på Alexanders identitet. Den signifikante andre er ofte personer vi bryr oss om og hører på og som igjen får påvirke vårt selv (Levin & Trost, 2005). Videre nevner Alexander populærkultur, spesielt musikk som den signifikante andre. Den signifikante andre trenger ikke å være en person, men noe vi tror på eller noe som har hatt påvirkningskraft i forhold til

vår identitet. Samtlige informanter hadde flere former for signifikante andre. Det kunne være familiemedlemmer, venner, kollegaer eller noe de trodde på, som for eks Gud, og som har vært med og formet dem til den personen de er i dag. I følge Handulles (2007) studie viser funn at familien og venner er betydningsfulle for deres identitet.

Alexander nevner uttrykket ” it takes a village to raise a child”, og for han handler det om idrett som har vært med på å forme ham til den han er i dag. Med dette uttrykket kan man tenke at håndballaget, fotballaget, lærere og trenere har vært det generaliserte andre for ham. Det generaliserte andre er organiserte samfunn eller sosiale grupper som individet ser seg selv ut fra og som er en drivkraft for dannelsen av vår identitet (Levin & Trost, 2005). Han trekker også frem sin erfaring med rasisme, noe som også har vært med og formet ham. Ifølge Prieur (2010) er erfaringer med rasisme, fordommer og diskriminering med på å sabotere identifiseringsmulighetene til enkeltindivider. Dette kan altså være et resultat av majoritetens tilskrevne sosiale identitet til noen etnisiteter.

Sena forteller også om sine signifikante andre og generaliserte andre ved å trekke frem sin oppvekst, opprinnelse og miljøet hun vokste opp i. Det å vokse opp i et flerkulturelt samfunn har vært med på å forme henne som person. Hun trekker altså frem det multikulturelle samfunnet som sin generaliserte andre og sin familie, venner og sitt opphav som den signifikante andre.

Det er vel oppveksten min og venner jeg har hatt. Jeg føler jeg ikke har hatt bare norske venner, jeg har hatt litt blanding. Også har vi det miljøet vi har vokst opp i, det har vært veldig multikulturelt. Så det har på en måte ikke vært slik at jeg har følt at jeg må bli mer norsk for å passe inn da. Det har vært greit å være en blanding og folk rundt meg er fra forskjellige land. Pappa er ghanesisk og mamma er fra Columbia. Så oppvekst og miljø har vært med på å forme meg (Sena).

Isaac mener at kjønn har en betydning for identitetsdannelse. Han mener det er naturlige og biologiske årsaker som gjør at vi føler oss som kvinner eller menn. Isaac er tydelig på at helt fra vi blir født så er samfunnet med på å legge føringer for hva en gutt eller ei jente kan gjøre. Jeg tolker Isaac sitt utsagn slik at kjønn har en viktig betydning for identitet, og at det er noe som er helt naturlig. At mennesker blir påvirket av den måten omgivelsene har bestemt at vi skal oppføre oss, gjør at vi former oss deretter. Dette kan forklares med det generaliserte andre der individet ser seg selv ut fra samfunnets perspektiv (Levin & Trost, 2005). Min forståelse av det Isaac skisserer om samfunnets programmering av kjønn, får meg til å tenke

at det handler om vår oppfatning av hvilke forventninger andre har til vår sosiale atferd. Det vil altså si at samfunnet har bestemt at menn og kvinner har forskjellige måter å oppføre seg på, som gjør at vi kan si at vi er den ene eller den andre. På samme måte som majoriteten kan tilskrive en etnisk gruppe sosial identitet i et samfunn.

Ja! Du ser jo den måten samfunnet bygges opp etter kjønn. Det er jo mye diskusjon om det her. Jeg føler det først og fremst er naturlige, biologiske ting som bare vi er født med og som skaper visse fordeler om måten man føler seg. Og det er med på å påvirke litt av atferden, så det er kanskje det naturlige. Men så kommer jo det med samfunnet, måten de bare programmerer det, fra tidlig alder. Spesielt i forhold til hva som er riktig for menn og hva som er riktig for kvinner. Igjen så er det noen som kanskje ikke identifiserer seg med noen av de delene. Da begynner de der identitetsgreiene igjen, føler man seg maskulin, feminin, mann, dame osv, men det er uten tvil at samfunnet er med å påvirke og programmerer fra tidlig alder (Isaac).

For Awo har landene foreldrene kommer fra en betydning for hennes identitet. Resultater i Blitzner (2005) sin studie indikerer at informantene gjerne ville beholde deres opprinnelige kultur. Det kan forklares med at for Awo vil elementer fra foreldrenes kultur ha påvirkning for hennes identitet. I tillegg har mennesker rundt henne og hvordan de responderer på henne også en betydning. I følge Mead (Vaage, 1998) bygger vi et sosialt fellesskap gjennom å respondere på andres gester.

Det jeg tror er med på å forme identitet er landet man kommer fra, mennesker rundt oss og hvordan de responderer på deg som person. Normer og regler i samfunnet man er oppvokst i, miljøet man vokser opp i og kulturen i hjemmet bidrar også til å forme din identitet (Awo).

Informantene beskriver forskjellige faktorer som har hatt betydning og påvirket deres identitet. Informantene nevner familie, venner, miljø, erfaringer man har med seg, ting man har opplevd og andre kontekster som påvirker deres identitet. For de aller fleste var mye av det signifikante andre det samme. Men når det kommer til det generaliserte andre var det forskjellige arenaer som kom på banen. For noen var det å være med på organisert idrett, skolen og kirka. Andre forteller om arbeidslivet som en viktig faktor for forming av identitet, der de man anser som venner er de man jobber tettest med. Andre snakker også om interesser man har og hvilke valg man tar. Hvordan andre responderer på oss har også veldig stor betydning for vår identitet.

5.4 Oppsummering

I dette kapitlet har vi sett på informantenes selvpresentasjon, selvpresentasjon i samhandling med etniske nordmenn og ulike faktorer som har betydning for identitetsdannelse. I selvpresentasjonen beskriver informantene seg selv ut fra egenskaper, rolle i familien, verdier, profesjon og status, hudfarge, etnisitet og ut fra en dual identitet som er både ghanesisk og norsk. Dette gjør at informantene identifiserer seg med både majoritets- og minoritetsgruppen. Jeg har argumentert for hvilke situasjoner informantene identifiserer seg med bare en av gruppene og i hvilke situasjoner de har behov for å atskille seg fra de samme gruppene. Mye av identifiseringen som gikk på det norske handlet om holdninger og tankesett. I forhold til det ghanesiske var det i stor grad tilknyttet religion og etnisitet. I selvpresentasjonen hadde ikke hudfarge så stor betydning for flesteparten av informantene, men for noen var dette viktig. For informantene med hudfarge som deres identitetsmarkør innebærer dette en hel kultur. Dette handler om at hudfarge er det første man ser i møte med andre.

Hudfarge er mer fremtredende i selvpresentasjonen i samhandling med etniske nordmenn. Jeg har diskutert hvordan majoriteten har makt til å sette grenser for følelsen av å være norsk på grunn av hudfarge, også i situasjoner der en av foreldrene er etnisk norsk. Informantene har beskrivelser av blikk, kommentarer og spørsmål man får som gjør at de har følelsen av å være annerledes. Informantene forteller om fordommer, stigmatisering og hverdagsrasisme, spesielt i forbindelse med arbeidssøkerprosesser. I situasjoner der det ikke forekommer rasisme eller diskriminering i samhandling med majoriteten kan likevel opplevelsen av stigmatisering være der. Dette handler om at man er usikker på om behandlingen man får har noe med sin egen stigmatiserte identitet å gjøre eller ikke. Videre har jeg diskutert hvordan norskfødte ghanesere bagatelliserer, godtar og gir uttrykk for å forstå stigma, fordommer og rasisme mot dem. Informantene har strategier de bruker for å utelukke fordommer og rasisme mot dem, ved å ofte motbevise at man er norsk eller gi et godt inntrykk, noe som kan oppleves som belastende i hverdagen.

Til slutt har jeg argumentert for andre faktorer som har betydning for identitet. Ut fra beskrivelsen til informantene hadde familie, venner, Gud og musikk betydning og fylte rollen som de signifikante andre. Mens lærer, idrettslag, trenere, arbeidsmiljø og kirken fylte rollen

som den generaliserte andre som også har betydning for identitet. I tillegg var det andre faktorer som foreldrenes opphav, kjønn, etnisitet, religion og miljø som hadde betydning.

Kapittel 6 Tilhørighet

I dette kapitlet presenterer jeg hvilken betydning tilhørighet til kultur har for identitet. Informantene har fortellinger om sin kultur, der følelsen av tilhørighet til både den norske og den ghanesiske kulturen har bidratt til dannelsen av egen kultur. Beskrivelser av å tilhøre flere kulturer blir presentert og drøftet. Foreldrenes bidrag for ivaretagelse av egen kultur og andre arenaer som har hatt betydning for tilhørighet vil bli diskutert. Videre ser jeg på informantenes beskrivelser av kulturforskjeller. Avslutningsvis trekker jeg frem fordeler og ulemper med forskjellige kulturer. Noen av informantene har sterkere tilhørighet til det norske samfunnet mens andre har sterkere tilhørighet til det ghanesiske. Likevel har de tilhørighet til begge kulturene og hvordan dette kommer til uttrykk er forskjellige. Før jeg presenterer erfaringer med tilhørighet til flere kulturer vil jeg dele beskrivelser av hvordan det oppleves å være tilbake til røttene:

Å jeg elsker det! Det er bare utrolig på en måte å komme hjem da, selv om kanskje...
DET ER HJEM!!(Esi).

Å jeg elsker det! Jeg synes det er helt digg! Folk ser ut som deg, folk høres ut som deg på en måte, folk har ditt navn liksom, så du føler deg veldig sånn, YOU ARE LIKE HOME! (Nana).

Jeg merker jo at når jeg er i Ghana så liker jeg det veldig godt, men så merker jeg også at jeg er annerledes. De kaller meg Obroni, altså hviting eller de legger merke til det, men jeg synes det er på en måte greit, det er ikke så negativt det. Det er mest unger som synes det er litt gøy. I Colombia merker jeg mindre forskjell da, fordi der er jo mørke folk der også, og onkelen min for eksempel er like mørk som meg nesten. Så der er det mer at de merker ikke en forskjell før jeg åpner munnen min og de hører en forskjell, men jeg trives veldig begge stedene (Sena).

Å det er det beste! Det er det beste! Det er ingenting som den gleden av å vite at du skal reise til GHANA! Jeg føler meg veldig avslappet, føler meg plutselig litt sånn, fordi det er mange ting, sånn som det jeg sa tidligere da, at du går rundt å lur på "Å shit, gjorde du det her fordi jeg er svart?" Du tenker ikke på det i Ghana, for der er du ikke svart plutselig. Der er du ikke annerledes. DU TILHØRER! Og du er hjemme, ja jeg blir helt sånn... Åå! Det er som en evig meditasjon liksom å være der. Det er kjempe deilig (Ohemaa).

Altså jeg elsker å være i Ghana, men jeg føler jo meg litt fremmed også. Det er veldig mange som er opptatt av å snakke med meg, og jeg blir jo kalt hvit hele tiden, men jeg føler at de er veldig imøtekommende og hyggelig. Så jeg liker veldig godt å være der, men samtidig så føler jeg at, jeg blir jo ikke akseptert som en ghaneser der heller (Awo).

Følelsen av å være tilbake til røttene er for mange av informantene tilfredsstillende. Som fortellingene viser så føler Esi, Nana og Ohemaa seg hjemme i Ghana. De har følelsen av å tilhøre, andre ser ut som dem, snakker som dem og har samme navn som dem. Det kan tenkes at i Ghana slipper de å forholde seg til alle de ekstra spørsmålene, kommentarene og blikkene som man får i det norske samfunnet. Opplevelsen av å ikke ha noen ubehag i hverdagen på grunn av sin hudfarge kan også være en forklaring. For andre informanter var følelsen av tilhørighet også fraværende i Ghana. Awo og Sena som har lysere hudfarge, forteller at de blir sett på som hvite i Ghana. Dette gir følelsen av å ikke høre til selv om de elsker å være der. Sena som har enda et land og forholde seg til, føler seg mer tilfreds i Colombia. Hun har opplevelsen av å blende inn, så lenge hun ikke snakker da det kun er språket som kan avsløre at hun ikke er derfra. Ut fra beskrivelsene kan det tenkes at for noen av informantene vil det å være i Ghana gi følelsen av å høre til en plass. For andre vil det være vanskelig å føle tilhørighet til begge plassene samtidig. Man vil aldri føle seg fullverdig i det den ene eller andre landet.

6.1 Tilhørighet til flere kulturer

Som vi har sett tidligere får både signifikante andre og generaliserte andre påvirkning på vår identitet. Det kan tenkes at prosessen starter med oppdragelse i hjemmet, der man lærer normer for atferd, holdninger, ferdigheter, verdier og får overført kultur fra tidligere generasjoner. Dette kalles primærsosialisering (Levin & Trost, 2005). Norskfødte innvandrere vokser opp i et hjem hvor normer, holdninger, ferdigheter og verdier er preget av det landet foreldrene kommer fra. De har med seg sin egen kultur som de ofte viderefører til sine barn. Kultur handler om hvordan vi forstår, tolker og organiserer verden rundt oss (Salole, 2018). Kultur har ulike betydninger, men i denne sammenhengen ser vi på kultur som et samfunns kultur med tanke på sentrale trekk ved livsform, væremåte, språk og tradisjoner (Schiefløe, 2019). Som tidligere nevnt vil kultur sees i lys av livsform, handlingsmønster og fortolkningsrammer i denne undersøkelsen. Informantene gir uttrykk for å ha tilhørighet til begge kulturene. De beskriver forskjellige aspekter av tilhørighet til begge eller den ene kulturen.

Informantene har ulike fortellinger om foreldrenes innsats for å gi dem følelsen av tilhørighet i den ghanesiske kulturen, og som har hatt betydning for deres identitet.

Religion, religion er kulturen min, basically. Den kristne religionen og ghanesiske kulturen de står jo veldig tett sammen. Slik at veldig mange av de ghanesiske verdiene man står for er også kristne verdier. Vår familie er en ganske kristen familie. Jeg tror mine foreldre har en veldig stor del av sin identitet knyttet opp mot det å være kristen. Fordi det har gitt dem masse styrke tidligere, det gir dem masse nå, også gir det dem masse fremtidshåp. Gud fikser, Gud passer på. Og det er noe som har blitt videreført til oss, men der tror jeg faktisk at det er den største forskjellen mellom den norske og den ghanesiske kulturen. Fordi den norske kulturen er veldig sekularisert på en måte. Det er veldig lite religion i den norske kulturen. Men religion er viktig, det er en stor del av min kultur, absolutt (Nana).

Oppmerksomhet rundt innvandrere og mangfold blir stadig et større spørsmål om religiøst mangfold (Alba, 2005, referert i Tharaldsen 2017). Nana forteller at religion er en stor del av hans kultur, noe som er viktig. For ham er de kristne verdiene som er overført fra foreldrene av betydning for hans kultur, og også noe som vil være med å påvirke hans identitet.

Forskning (Kaya, 2014) viser at en god del av norskfødte innvandrere ønsker å videreføre hjemlandets tradisjoner. For dem er foreldrenes identitet viktig for deres egen identitet. Ut fra Nana sin beskrivelse forstår jeg det slik at både den ghanesiske og norske kulturen er en del av hans kultur, men at religion er en stor del av hans kultur selv om den er mer fremtredende i det ghanesiske enn det norske. Religiøs og nasjonal identitet kan forenes i form av en dual identitet (Verkuyten & Martinovic, 2012, referert i Tharaldsen 2017). Nana viser her hvordan han identifiserer seg med både norsk og ghanesisk kultur, samtidig som han identifiserer seg med de kristne verdiene. Dette gjør han i form av en dual identitet som Tharaldsen (2017) viser. For de fleste informantene er kristne verdier en del av hvem de er, selv om de ikke er praktiserende kristne. For andre er religion en del av fellesskapet og tilhørighet i det ghanesiske miljøet i Norge, som Boahinma beskriver her:

Ja det har de virkelig gjort. Jeg vil egentlig si først og fremst at det vil være kirken, fordi kirken vi går i er de fleste ghanesere. For eksempel når det er konfirmasjoner, så pleier de alltid å invitere ghanesere dit, samme med bursdagsfester og julesammenkomster. De har lært oss alltid at hvis vi møter på ulike mennesker, gjør det slik, gjør ditt, gjør datt, hjelpe til hjemme, sånne små ting. De har virkelig tatt mye av den ghanesiske kulturen med seg, og på en måte lært det til oss. Men de tingene som de faktisk ikke tenker er bra eller som de ikke har lyst til å fortsette videre med, tar de ikke med (Boahinma).

En kulturell identitet innenfor et større samfunn gjør tilpasning lettere ved å skape en etnisk subkultur (Schieffloe, 2019). Gjennom kirken får altså Boahinma muligheten til å være sosial med andre ghanesere, noe som foreldrene har sørget for. På denne måten kan hun snakke ghanesisk, høre på ghanesisk musikk, oppleve og gjøre ting sammen med andre ghanesere. I

en subkultur kan man leve videre med sine verdier, språk og skikker. Det er ofte at man daglig opplever å være mellom norsk og etnisk kultur, gjennom deltakelse av etnisk subkultur (Schiefløe, 2019). Boahinma trekker frem at foreldrene er selektive i forhold til hva de velger å videreføre til henne. De velger i denne sammenhengen verdier og skikker fra den ghanesiske kulturen som de mener er relevant å lære bort til henne. Boahinma opplever tilhørighet til den ghanesiske kulturen gjennom det foreldrene viderefører til henne og gjennom deltakelse i kirken. Forskning viser at å være religiøst aktiv medfører tilhørighet og samhold (Bildøy, 2016). Selv om religion er en stor del av den ghanesiske kulturen, var det ikke bare det som fikk informantene til å føle tilhørighet til hjemlandet. Andre forteller om sammenkomster med andre ghanesiske familier, musikk og språk i hjemmet og reiser til Ghana.

Ja, ja garantert, vi var i Ghana hver sommer på barneskolen og ungdomsskolen. Foreldrene mine har vært veldig på at det er viktig å vite hvor du er fra, men de har også tillatt oss å gjøre vår egen greie. Noe som er veldig viktig og jeg merker at det har tillatt meg til å forme meg selv. For eksempel en diskusjon jeg hadde med de om religion og om hva jeg følte om det. Når jeg fortalte andre venner at jeg hadde snakket med foreldrene mine om det, så skjønnte de ikke at foreldrene mine bare sa "Ok" på en måte. Det var helt sykt, at jeg i det hele tatt hadde snakket med dem om det. Det tror jeg kanskje også er det norske da. Kanskje at det har vært åpen kommunikasjon, at man kan snakke om visse ting som man i Ghana kanskje ikke ville snakket med foreldrene om. Så de har vært kjempeflinke, også språket ikke sant og musikken og alt mulig, så de har virkelig vært flinke til å hjelpe meg med det (Ohemaa).

Foreldrene til Ohemaa har sørget for ferier i Ghana hver sommer gjennom hele oppveksten hennes, for det var viktig for foreldrene at Ohemaa visste hvor hun kommer fra. I tillegg til det har de bidratt med språk og musikk i hjemmet. Videre forteller Ohemaa at foreldrene har gitt henne rom til å gjøre sine egne ting, som har vært veldig viktig for henne. Foreldrene har vært åpen til det norske samfunnet og gitt rom for at hun kan være en del av det, samtidig som hun har fått videreført deler av foreldrenes kultur. Ohemaa uttrykker at dette har hatt stor betydning for identitetsprosessen hennes. Det kan tenkes at dette har bidratt til en følelse av tilhørighet til begge kulturene. Dette kan forklares med at sosialiseringprosesser som skjer utenfor hjemmet, hvor man lærer og øver seg på spesielle ferdigheter i samfunnet, er mulig (Levin & Trost, 2005). Flesteparten av informantene hadde beskrivelser som er lik Ohemaas, spesielt hyppige reiser til hjemlandet. Ut fra en slik beskrivelse kan det tenkes at dagliglivet blir en balansegang mellom det å ta vare på det etniske og tilpasse seg det norske, som Blitzner (2005) sine funn viser.

Idrettsklubb, skole og arbeidsplass er eksempler på det man kaller sekundærsosialisering, altså det som skjer utenfor hjemmet. For mange har det å være en del av organisert idrett, arbeidsmiljø og å være i militæret, bidratt til følelsen av tilhørighet til det norske samfunnet. Gyan opplever at det kan oppstå kulturkrasj men at han alltid har følt seg som en del av det norske samfunnet. Videre forteller han at han ofte har oppsøkt organiserte aktiviteter som idrett, noe som har gitt ham følelsen av å være en del av det norske samfunnet. Resultater i Valentas (2008) undersøkelse indikerer at innvandrere utvikler ulike strategier for å oppleve følelsen av tilhørighet til det norske samfunnet. Det er naturlig å tenke at Gyans valg om å delta på organisert idrett er hans strategi for å oppleve følelsen av tilhørighet:

Jeg har opplevd at det ofte kan oppstå en kulturkrasj, men jeg har alltid følt meg som en del av samfunnet her i Norge. Jeg har alltid prøvd å oppsøke lagidrett, individuelle idretter også og alltid vært en del av forskjellige idrettsgrupper blant annet. Det tror jeg er veldig viktig slik at man på en måte føler at man er en del av noe større og også noe mindre liksom. Jeg har jo blant annet spilt fotball og drevet med friidrett, og da får du en sånn inkluderingsfølelse da (Gyan).

For min del så er det spesielt gjennom jobb jeg har følt meg typisk norsk da. Det å være i militæret har styrket den følelsen veldig, det var ikke mange med innvandrerbakgrunn der, så man gjør liksom ting som er typisk norsk da, vil jeg si (Evans).

Evans beskrivelse tyder på at han får tilhørighet gjennom å være en del av arbeidslivet og å være i militæret. Han opplever at han gjør ting som er typisk norsk, spesielt der det er få andre innvandrere. I følge Valenta (2008) kan vennskap til majoriteten være et symbol på aksept i et samfunn, noe som er viktig. På den ene siden er det lett å tenke at arbeidslivet og militæret er en arena hvor majoriteten er overrepresentert. På bakgrunn av det kan Evans bli venner med majoriteten og dermed få en opplevelse av aksept, som igjen gir følelsen av tilhørighet. På den andre siden kan det tenkes at ettersom Evans er født og oppvokst i Norge, så anser han det som naturlig å operere på disse arenaene.

Isaacs beskriver sin kultur som familieorientert, der familiesamhold og støttespillere er viktig for ham. Dette kan kanskje forklares med at dersom ghanesisk kultur virker til å være familieorientert, så kan det være en selvfølge at dette er viktig for ham. Identiteten til Isaac er ikke bare preget av norsk og ghanesisk kultur, men også vestlig og afrikansk kultur, noe som gjør at han sier han har en blandingskultur. Her ser vi igjen at Handulles (2007) funn kommer

til uttrykk. Ungdommer med en flerkulturell bakgrunn erklærer sin tilhørighet og identitetsfølelse ut fra en kontekstuell ramme.

Jeg definerer den som først og fremst familieorientert. Det er veldig viktig med familie, det samholdet, det er støttespillere, og spesielt for meg og min situasjon så er det ekstremt viktig. Det er det som er sentralt i min kultur da. Sånn som jeg ser på meg selv, vil jeg si at jeg har veldig mye norsk kultur innad, jeg er født og oppvokst her. En stor del av identiteten min, måten å se ting på, måten jeg snakker på, måten jeg ser samfunnet på, er ganske preget av norsk kultur og vestlig kultur. Jeg har også en del av meg selv, en ganske stor del av meg selv som er preget av ghanesisk kultur, afrikansk kultur og innvandringskultur, så jeg har på en måte en blanding. Det har jeg følt har hjulpet meg ganske mye, at jeg føler meg mer komfortabel i forskjellige settinger (Isaac).

Videre forteller Isaac at på grunn av at han er preget av alle de forskjellige kulturene, så gjør dette at han er komfortabel i forskjellige kontekster. Tharaldsens (2017) undersøkelse viser at norskfødte innvandrere kan tilpasse sin atferd etter hvilken gruppe de ønsker å identifisere seg med. Blitzners (2005) studie peker på at en slik tilnærming gjør den enkelte mer fleksibel til ulike nivåer og elementer av identifisering og tilhørighet. For andre informanter var det ting man var opptatt av som ga tilhørighetsfølelsen. I tillegg beskriver andre informanter hvordan det oppleves å være både norsk og ghanesisk.

Å ja, det føler jeg absolutt. Det føler jeg fordi norske saker opptar meg genuint. Det som er norsk det synes jeg er helt strålende, på så mange fine finurlige måter. Det merket jeg da jeg bodde i London. Da jeg ble spurt hvor jeg kommer fra, som er et veldig spennende spørsmål når man kommer til London, og hvis jeg svarte for eksempel Norge og Ghana, så kunne de spørre ”Hæ? Norge?” Vi ser ikke at du er norsk, men vi kan se at du er ghanesisk, vi kan høre at du er ghanesisk, basert på navnet ditt, og måten du snakker på, men når de blir kjent med meg så vil de skjønne at jeg er nordmann. Jeg føler liksom at det er den trade off du gjør som en svart mann i Norge. Så er det slik at uansett hvor du drar så vil de først se din afrikanske bakgrunn, og basert på måten du oppfører deg på, så vil de se om du er mer afrikansk eller om du også er liksom en norsk kjenning (Nana).

Det å være opptatt av norske saker er viktig for Nana. Det gjør at han føler en tilhørighet til det norske samfunnet. Han beskriver at det første folk ser er hudfargen hans, som gjør at de fleste automatisk vil tenke at han er en afrikaner, også basert på måten han snakker på og navnet hans. Nana bekrefter her funn hos Handulle (2007) som handler om at selvoppfattelse henger sammen med hvordan andre oppfatter ham, men at det er forbeholdt nære og kjente relasjoner. Blir du kjent med Nana så er det tydelig at han er nordmann basert på ting han er opptatt av og måten han oppfører seg på. Blitzner (2005) viser at det ikke er i alle situasjoner

det er opp til innvandrere å velge om de ønsker å identifisere seg med det norske eller ikke. Selv om Nana mener at han er norsk, kan det tenkes at de fleste i verden vil se på ham som afrikaner på grunn av sin hudfarge. På denne måten er det ikke opp til Nana å forhandle om det norske. Min forståelse av Nana tyder på at han føler mer tilknytning til det norske når det kommer til norske saker og hans væremåte.

Gyan føler han blir noe i midten, der han i det ghanesiske miljøet kan bli oppfattet som rolig og i det norske miljøet som høylytt. Han opplever at i noen situasjoner er han for ghanesisk i den norske konteksten og for norsk i den ghanesiske konteksten. Funn hos Handulle (2007) viser at innvandrere ikke har problemer med sin tilhørighet eller blir ”revet” mellom to kulturer. Beskrivelsen til Gyan indikerer imidlertid at han har følelsen av å bli revet mellom to kulturer. Dette kan forklares med at han opplever å være for svart for Norge og for hvit for Ghana. Det kan se ut til at balansegangen mellom å ta vare på det etniske og samtidig tilpasse seg det norske, som funn hos Blitzner (2005) viser, kan være utfordrende i noen situasjoner.

Det tror jeg absolutt, som sagt så har jeg følt meg mye mer norsk opp gjennom oppveksten egentlig. Jeg har jo en sånn klassisk greie med at man er for svart for Norge og for hvit for Ghana. Jeg har blant annet hørt andre ghanesere som er født og oppvokst i Norge, har sagt at dem er for mye her i Norge. De har for mye personlighet, de er for høylytt. Også drar man til Ghana, så får man høre at ”Å du er så sjenert” så jeg tror den tilhørigheten på en måte er mer knyttet til at man har hatt et visst sett med normer, et visst sett med venner og et visst sett med eksponeringer av kultur (Gyan).

Videre forteller Gyan at tilhørighet er knyttet til normer, venner og eksponering av kultur. Prieurs (2010) undersøkelse viser at en persons identifisering med en etnisk kategori er et utfall av en fortolkningsprosess, der det som fortolkes i stor grad er andres fortolkninger av en selv. Familien har en viktig rolle, gjennom sitt navn og sitt språk får personen lære en del kulturelle spesifikke praksisformer og kulturelle spesifikke væremåter og følelsesstrukturer. Resultat i Blitzners (2005) undersøkelse viser at innvandrere gjerne vil beholde deres opphavs kultur. Eksempler på dette er blant annet respekt for eldre, språk, barneoppdragelse og omsorg som det legges vekt på. For mine informanter kan det med respekt for eldre, religion og språk være noe de har beholdt. I tillegg til det er det andre tradisjoner og skikker som har vært viktig. Gjennom både primær- og sekundærsosialisering ser vi tydelig foreldrenes bidrag til følelsen av tilhørighet til begge kulturene. Forskning (Kaya, 2014) viser at mange foreldre med innvandrerbakgrunn ikke gir opp sin egen kultur, noe som kan være en fordel for norskfødte innvandrere. Det at foreldrene har vært åpne for det norske og ikke holdt bestemt fast på sin egen kultur, har gitt informantene i denne undersøkelsen muligheten til å forme sin

egen kultur som de kaller en blandingskultur. Det innebærer håndplukkede verdier, normer, tro, språk, tradisjoner og lignende fra begge kulturene. Kulturpsykologi prøver å løfte frem samspillet mellom individet og dets omgivelser. Det er et forsøk på å tenke både og i stedet for enten eller (Thorsen & Toverud, 2002). Hva som vil være unikt for hver enkelt, enten om det er fra den norske eller den ghanesiske kulturen, avhenger av hva man velger å ta med seg videre. Det er vår unike historie som gjør oss til den vi er.

6.2 Kulturforskjeller

Informantene i denne studien opplever å ha tilhørighet til både den ghanesiske og den norske kulturen gjennom primær- og sekundærsosialisering. Det er klart at selv om man kan føle tilhørighet til begge kulturene, er det forskjeller i de nevnte kulturene som gjør at man i noen situasjoner opplever å være annerledes. Som Gyan beskriver det så er han for svart for Norge og for hvit for Ghana. Dette handler altså om at det er noe i kulturen som gjør at Gyan har denne opplevelsen. Når det kommer til de andre medfødte, biologiske behovene finnes det alltid kulturelle løsninger på dem, og kulturelle regler for hva som er rett og galt (Eriksen & Sajjad, 2015). I den norske kulturen er det vanlig med håndhilsning, noe som også kan være vanlig i den ghanesiske kulturen, men hvilken hånd du hilser med har betydning.

Informantene opplever at den ghanesiske kulturen ikke skiller seg så voldsomt fra den norske kulturen da det kan tenkes at begge er preget av kristne verdier:

Jeg føler det er veldig mye i den norske kulturen som er en del av det ghanesiske også, det med kristendommen for eksempel. Man har jo dåp og feirer jul og man har høytidene etter kristendommen. Den ghanesiske kulturen er egentlig bare en sånn oppfriskning av den norske. Så jeg føler at den ghanesiske kulturen er veldig akseptert i Norge, også med tanke på friske farger, kunst, musikk, dans og mat. Vi lever også i en tid hvor det har blitt populært med afrobeats og man er mye mer opptatt av Afrika enn før. Man er også mye mer opptatt av turismedelen enn før, og det er stort sett bare positivt. Det er mye mer innsyn i afrikanske land enn det var før. Før så var det sultne barn man så på NRK i deler av Afrika liksom. Vi har flinke forbilder og skuespillere som reiser aktivt til Afrika for å vise at dette er kontinentet de kommer fra. Så jeg tror folk er mye mer nysgjerrig på hvordan Afrika er nå enn før, og det tror jeg på en måte har ført til mer åpenhet og aksept for kulturen (Gyan).

Gyan opplever at mye fra den ghanesiske kulturen også er en del av det norske. Det å ha dåp, julefeiring, påske og lignende gjør at mye oppleves likt. Gyan beskriver at den ghanesiske kulturen bare er en oppfriskning av den norske kulturen, med friske farger, kunst, musikk, dans og mat. Han legger også til at vi lever i en tid der vestlige land er mer opptatt av Afrika.

Det vises mer av Afrika enn før da mye av det som ble vist på tv var bilder av sultne barn. Handulles (2007) undersøkelse viser at tilskrivelse av identitet ofte er knyttet til media, og gjennom det blir noen av informantene møtt som representanter for sin etniske gruppe, og ikke som et enkelt individ. På den ene siden kan det forklare hvorfor det afrikanske kontinentet har hatt et negativt preg over seg tidligere, og ikke blitt sett på som et kontinent med ulike land. På den andre siden kan man tenke at ved hjelp av media får man et bredere innsyn, som fører til at andre er interessert i hvordan Afrika er i dag, som Gyan beskriver. Han opplever at dette har ført til åpenhet og aksept for den ghanesiske kulturen. Selv om den ghanesiske kulturen ikke fraviker så voldsomt fra den norske, oppleves det likevel noen kulturforskjeller:

En ting som jeg har lagt merke til og som har vært en gjenganger, har vært mer respekt overfor foreldre, man ser jo at norske eller white people generally, kanskje har mindre respekt overfor foreldrene sine og på en måte har mer mulighet og frihet til å si akkurat hva de mener uten at det får konsekvenser. Mens i afrikansk eller ghanesisk kultur så er det «you are suppose to respect your elders» og det står veldig sentralt. Det har vært en ting som jeg har tatt med meg fra jeg var liten av. Så for eksempel når det har vært en situasjon hvor kanskje mamma har irritert meg eller something, så har jeg på en måte ikke sagt noe på det. Bare blitt stille, og da har jo norske venner av meg vært sånn; hvorfor reagerer du ikke? Hvorfor sier ikke du fra? Hvorfor står du ikke opp mot moren din? Det ligger ikke i min natur, det er ikke sånn jeg er oppdratt og det kommer jeg ikke til å gjøre (Esi).

Å vise respekt er den største forskjellen på den ghanesiske og den norske kulturen. Spesielt det å vise respekt for de som er eldre. Esi beskriver at i den ghanesiske kulturen så er det å vise respekt, er å ikke snakke tilbake til foreldre eller tegn på at man er irriterte. Mens i den norske kulturen opplever hun at sine venner kan snakke tilbake til sine foreldre, fordi de er oppvokst med muligheten og friheten til å si akkurat hva de mener uten noen konsekvenser. På bakgrunn av dette kan hun oppleve at det er lite respekt i den norske kulturen. I følge Prieur (2010) lærere en person en del kulturelt spesifikke praksisformer og kulturelt spesifikke væremåte og følelsesstruktur. Selv om hun får spørsmål fra sine venner for hvorfor hun ikke står opp til moren sin, så ligger det ikke i hennes natur da hun ikke er oppdratt på den måten. Her kommer igjen Blitzners (2005) funn om at innvandrere gjerne vil beholde deres opphavskultur.

Nanas beskrivelser handler også om respekt. Han mener at respekt handler om

gjensidighet i Norge mellom barn og foreldre, mens i Ghana er respekten for eldre viktig.

Man kan likevel kreve respekt hvis man har høyere status uavhengig av alder forteller Nana:

Ettersom vi i Norge har oppfordret barn til å være veldig frie og liberale, så tror jeg at respekten for eldre ikke er så veldig viktig. Jeg vil aldri glemme første gangen, jeg tror det var etter jeg kom tilbake fra Ghana i 2005, jeg var i butikken og hørte en datter kjeft på moren sin. En del av meg bare forventet ”Where is the cane, where is the cane?” Det er jo på en måte det man er vant til i Ghana. Jeg husker jeg sto der med åpen munn og bare ”Det her hadde ikke skjedd i Ghana”. Bare det blikket du får, der du tenker ok nå holder du kjeft på en måte. Så den respekten for eldre, det er veldig annerledes, men det som også er annerledes sett fra andre siden, det er respekten for hverandre, fordi i Ghana hvis man oppfatter seg selv som på et høyere nivå, uansett om man er yngre eller eldre, så tror jeg liksom at det er veldig fort gjort å kreve respekt av andre, mens her i Norge så handler det mer om at hvis du respekterer meg så respekterer jeg deg (Nana).

Nana mener at i Norge blir barn oppdratt til å være frie og liberale, og han hevder at respekten for de eldre ikke er så viktig. Dette indikerer at det er motsatt i det ghanesiske samfunnet, men det legges til at med status så kan man kreve respekt i Ghana uansett alder. Han trekker frem eksempler på hva det innebærer å ikke vise respekt, og skisserer at i den ghanesiske kulturen er det konsekvenser for en slik oppførsel. Ohemaa har beskrivelser som ligner på både Esi og Nana sine fortellinger angående respekt. I følge Ohemaa er respekten så innebygd at det ikke handler om redselen for manglende respekt får konsekvenser, men at hun ikke vil si imot sine foreldre. Hun forteller videre at det ville være rart å skulle være på fornavn med noen som er eldre enn henne fra Ghana. Prieur (2010) sin undersøkelse viser at konstant påminnelse om hvor man er fra og hvordan man skal oppføre seg fører til at et barn vil ta en slik identifisering til seg. Det kan kanskje forklare hvorfor respekt står så sentralt hos informantene i denne studien.

Jeg vil si at den ghanesiske kulturen kanskje har mer røtter i ”community”, hele landsbyen liksom, det er min følelse. Men nordmenn er mer, du merker den janteloven, du merker liksom at folk er litt mer ”Mind your own business” type holdning og man skal ikke blande seg. Mens ghanesere bryr seg mer om hva du holder på med. Alle vet hva du driver med på godt og vondt, mens jeg føler at nordmenn trår litt forsiktig og varsomt rundt hverandre. Det vil jeg si kanskje er den største forskjellen, altså hvordan vi forholder oss til hverandre. Det med respekt vil jeg også si, herregud! Mine venner som kunne si hold kjeft til foreldrene sine, og liksom ”jeg hater deg”. Det var liksom bare mh-mh. Du prøver deg ikke på dette liksom, du burde ikke tenke det engang. Det er ikke engang en redsel, det er ikke fordi jeg er redd for konsekvensene. Det er fordi jeg vil ikke gjøre det engang. Jeg vil ikke gjøre det. Det er veldig veldig rart og liksom være på fornavn med folk som er eldre enn deg. Alle er onkler og tantene mine, så der merker jeg veldig stor forskjell også (Ohemaa).

Ohemaa snakker også om en forskjell hun legger merke til mellom den norske og den ghanesiske kulturen. Hun beskriver at i den ghanesiske kulturen så er man mer inkluderende, og andre blander seg i livet ditt på en måte der uttrykket ” It takes a village to raise a child” er sentralt. Hun opplever at i den norske kulturen er man litt mer for seg selv, trår forsiktig frem og man har en annen måte å forholde seg til hverandre på. I denne sammenhengen kan det tenkes at i den norske kulturen er det som er mitt, det er mitt, mens i ghanesiske kulturen er det som er mitt, det er vårt. Rita er også inne på det Ohemaa snakker om:

En av de tingene jeg har lagt veldig godt merke til den siste tiden, er dette med samhold. Det norske samfunnet er veldig individualistisk, man tenker jo bare på selv og sitt. Det vil jeg si er helt stikk motsatt av den ghanesiske kulturen. Der holder man seg sammen, hvert fall innad i familien siden familie betyr veldig mye. Jeg sier ikke at det er det motsatte i den norske kulturen, men jeg føler at det har mye mer betydning i den ghanesiske kulturen (Rita).

Ohemaa og Rita mener at den ghanesiske kulturen er mer kollektivistisk, mens den norske er mer individualistisk. Med dette mener de for eksempel at i den norske kulturen har nordmenn særegne holdninger, vektlegging av egne behov, overveielse av nytte og en jakt etter frihet og utfordring. Mens i den ghanesiske kulturen er det enkelte individet mindre viktig enn fellesskapet. Det er altså fellesskapet som gir identitet. Opplevelse av tilhørighet i en gruppe samt pliktfølelse og moralsk oppslutning, er kjennetegn på den kollektivistiske kulturen som ghanesere har (Scheifloe, 2019). Sena som har tre forskjellige kulturer å forholde seg til, beskriver to av kulturene som kollektivistiske, mens den norske skiller seg ut fra disse to:

Hvis det er snakk om det colombianske, jeg har jo vært der en del og der handler det mer om åpenhet, mer deling og mer felleskap. Dette har likhetstrekk med den ghanesiske kulturen. Det er veldig mye likt som man merker med en gang man kommer dit, man merker stor forskjell på hvordan man er rundt andre at det er et større felleskap. Det er ikke min og din heletiden. Det kan jo være det også, men det er mye mer åpenhet da. Mens her er folk litt mer for seg selv, ikke alltid selvsagt men i mye større grad. Ghanesere er litt mer høylytte og det er colombianere også, vi ler høyt. Man viser veldig mye kjærlighet, og det gjør jo nordmenn også, men på en litt annen måte da. Det uttrykkes mer kjærlighet enn det jeg føler den norske kulturen gjør (Sena).

I et mangfoldig samfunn er det ofte snakk om møter mellom kulturer, men i praksis er det mennesker som møtes, og ikke kulturene. Det er vesentlig å skille mellom kulturen og menneskene (Eriksen & Sajjad, 2015). Den måten Sena beskriver kulturforskjellene på er et eksempel på at det som kommer til uttrykk i kulturen er avhengig av hvem man møter. I et

samfunn som er kollektivistisk orientert er hvert enkelt individ en del av et større felleskap. Følelsesmessige sterke bånd binder mennesker sammen og gjennom det gjør de seg gjensidig avhengig av hverandre (Ellingsen, 2015 s. 244 - 258). Dette betyr ikke at kollektivistisk kultur ikke ser på mennesket som et eget individ, eller motsatt at individualistisk kultur ikke er opptatt av de sosiale relasjonene menneskene møter på sin vei. På den ene siden kan det tenkes at informantene opplever at ghanesisk kultur er lukket når det er snakk om respekt, mens på den andre siden er den samme kulturen mer åpen når det kommer til hvordan mennesker opptrer.

Informantene snakker om hvordan barn har friheten og muligheten til å si hva de mener, ettersom gjensidig respekt er viktig i det norske samfunnet. I den norske kulturen kan det virke mer fritt og åpent med tanke på barn og deres ytringsfrihet. Når det kommer til den ghanesiske kulturen kan den allikevel virke mer åpen enn det norske. Noen av informantene opplever at i den ghanesiske kulturen har man en åpen tilnærming til andre og er mer opptatt av inkludering, mens i enkelte områder er det mer bestemt hvordan ting skal være. Dette gjør at man ofte ikke opplever den åpenheten når det handler om å snakke om ting med sine foreldre, i motsetning til den norske kulturen hvor foreldrene er åpen for kommunikasjon med sine barn. Med tanke på at barnets stemme er så viktig i den norske kulturen, kan det oppleves fra et ghanesisk perspektiv at det er lite respekt for voksne. Noen av informantene beskriver at ettersom respekt står så sentralt i den ghanesiske kulturen så opplever man å være barn helt til man er voksen, det finnes ingen ungdomstid. Noe Gyan beskriver her:

I Ghana så er du barn helt til du blir voksen. De 10 årene hvor du egentlig bare er en ungdom som ikke vet noenting, men tror du vet alt, finnes ikke i Ghana. Enten så kan du ingenting eller så kan du nok til å bli respektert på en måte. Så jeg tror veldig mye av det går på at man hører på de eldre siden de er så kloke. Hvis du ser det fra foreldrenes perspektiv så er jeg fortsatt et barn i følge ghanesere. For foreldrene så er det kanskje veldig vanskelig å forholde seg til ungdommer i Norge, for de har egentlig et syn som sier at ” du, du er barn som skal høre på alt jeg gir deg av råd til du er gammel nok til å gifte deg og gå videre med livet”. Så jeg tror at mye av grunnen til at man opplever perioden som ungdom utfordrende som ghanesisk født nordmann, er kanskje det at man har foreldre som ikke har hatt noen opplevelser som går på å være rebell, og har utforsket ting som ungdommer. Det tror jeg kanskje er den største utfordringa (Gyan).

Som Gyan beskriver kan det tenkes at ungdomstiden kan være utfordrende for norskfødte ghanesere når man skal utforske hvem man er i det norske samfunnet. Gyan opplever altså at på grunn av respekt har kanskje ikke foreldre hatt opplevelsen av å utforske ting som ungdom,

noe som kan tenkes å være viktig i det norske samfunnet i forhold til identitetsdannelse. Dette kan føre til at mange norskfødte ghanesere opplever vanskelige perioder i ungdomstiden. Foreldrene strever med å relatere seg til eller ha forståelse for at den perioden er vanlig for en norsk ungdom som Gyan beskriver. Selv om den ghanesiske kulturen ikke skiller seg så kraftig fra den norske kulturen så ser vi at det er noen forskjeller.

6.3 Fordeler og ulemper med annen hudfarge og to kulturer

Informantene i denne studien beskriver hvordan det oppleves å tilhøre to kulturer og hvordan de forholder seg til den norske kulturen og den ghanesiske kulturen. For enkelte er den ene kulturen mer fremtredende enn den andre avhengig av hvilken situasjon eller kontekst man befinner seg i. Uansett hvor befinner seg så har de med seg disse to kulturene som en del av sin identitet. Informantene beskriver fordeler og ulemper med å ha en annen hudfarge og å være en del av flere kulturer gjennom oppveksten, og hvordan dette kan påvirke deres identitetsdannelse.

Fordeler vil kanskje være at i og med at du har bli sett på som annerledes og kanskje blir misforstått, så vil det kanskje gjøre deg litt mer ydmyk og mer forståelsesfull og det tar du med deg i møte med andre mennesker. Jeg føler at innvandrere forholder seg annerledes når det gjelder å bli kjent med nye mennesker og er mer åpne (Esi).

Esi beskriver at det å være annerledes gjør at hun kan møte andre med ydmykhet, åpenhet og mer forståelse. Cooley (Levin & Trost, 2005) snakker om sympatisk introspeksjon, som gjør det lettere å sette seg inn i andre menneskers situasjon ved hjelp av sympati og medfølelse. Esi legger til at en slik måte å møte andre mennesker på opplever hun ofte er viktig for andre innvandrere i Norge. Dette kan handle om at man opplever seg selv som annerledes og kan forstå hvordan det er å bli misforstått. Mead (Vaage, 1998) mener at å innta andres rolle eller holdning innebærer å sette seg i et annet menneskets situasjon. Dette kan kanskje forklares med at alt det negative innvandrere opplever, gjør at den enkelte utvikler empati og møter andre mennesker som er ulik seg selv med åpenhet. I følge kulturpsykologien formes identitet av et skapende samspill i samhandling mellom individ og omgivelser. Det vil si at individet er med på å forme sine omgivelser, samtidig som omgivelsene virker forandrende på den enkelte (Thorsen & Toverud, 2002).

I visse sosiale settinger hvor det er noen som ikke kjenner deg og ikke har tid, anledning eller lyst til å bli kjent med deg, så tror jeg det er veldig fort av dem å bare gå ut fra at du er sånn og sånn. Også må man på en måte bare avfeie det da. Jeg tror det er en del kulturelle og sånn relasjonsmessige stereotyper som folk har om mørke mennesker. Og de stereotypiene, hvis man ikke gjør noe med dem og bare lar folk tenke det de tenker, så tror jeg at man kan oppleve at man blir satt til side og det er jo en ganske stor ulempe (Nana).

Nana beskriver kulturelle stereotyper som andre har mot mørke mennesker og som gjør at hvis andre ikke blir kjent med ham kan de sette ham i bås og dermed oppfattes han som noe han ikke er. Dette bekreftes i Valentas (2008) funn som viser at etniske nordmenn ser på innvandrere som representanter av sin etnisitet, i stedet for å se på andre aspekter ved deres identitet. I tillegg blir negativ symbolverdi tillagt deres etniske identitet og markører. Nana skisserer at det er en stor ulempe da dette kan føre til stigmatisering. Det kan tenkes at den ulempen som Nana beskriver er det som har gjort at Esi har den holdningen hun har i møte med andre mennesker. Ulempen Nana beskriver kan altså ha ført til at Esi gjennom slike erfaringer har dannet seg en fordelaktig egenskap. For noen av informantene var det en fordel å kunne forme sin egen kultur, ved å ta elementer fra begge kulturene, noe som Boahinma beskriver her:

Ok jeg vil si at fordelene er vel at du klarer å bruke begge kulturene og se på hva som er positivt og de elementene tar man med seg. At andre også på en måte ikke har sett det positive før, men klarer å se det gjennom hvordan du lever da. Så er det andre fordeler som at du kan ta med ulike matretter inn i begge kulturene. I Norge spiser vi jo mye ghanesisk mat. Hvis man tar det med seg for eksempel på skolen eller på jobb, så er det slik ” Å ok hva er det her, det ser det godt ut”. Da vil de jo kanskje prøve nye ting de ikke har smakt før. Så det er jo veldig bra. Også tar kanskje vi noen av de norske rettene med oss. Så sånn sett så er det jo veldig bra. Musikk er også fantastisk (Boahinma).

Identitetsdannelse sees som bevegelser langs en akse mellom kontinuitet og endring. Aksen mellom det indre og ytre handler om hvor vi fokuserer oppmerksomheten når det gjelder skaperkraft og muligheten til å delta i konstruksjon av den sosiale virkeligheten. Det handler rett og slett om individets mulighet til å forandre og forhandle (Thorsen & Toverud, 2002). Boahinma tenker at det er en fordel å ha muligheten til å dele mat og musikk med andre. På denne måten vil andre bli kjent med hennes kultur og vise versa, og dette kan bidra til at andre også former sin kultur ut fra hva de tar med seg fra henne og omvendt. I Valenta (2008) sin undersøkelse fant han at innvandrere kan forsterke sin etniske identitet i enkelte sammenhenger. Det er spesielt i sammenhenger hvor det positive ved deres etnisitet blir fremhevet. Det kan tenkes at det er det Boahinmaa fremstiller.

Fordelen er at man er mye mer kulturbevisst. Du har god kjennskap til to kulturer, som selvfølgelig er en fordel tenker jeg. Jeg føler at da er du mer åpen for andre kulturer og mennesker som kommer fra andre kulturer. Man har liksom “the best of both worlds you know”. Så det ser jeg på som fordeler. Og at man på en måte tilhørigheter til to forskjellige land. Ulempen kan kanskje være i forhold til identitetskrise, man føler ikke at man passer helt inn verken her eller der, og blir på en måte ikke helt akseptert noen av stedene da (Awo).

Awo og Sena har opplevelsen av å være kulturbevisst og at man har tilhørighet til forskjellige kulturer. De mener det er en berikelse å kunne mye om forskjellige kulturer, blant annet det med språk. Å ha muligheten til å kunne lære seg og snakke flere språk. De opplever at selv om man har mye kjennskap til forskjellige kulturer, så kan man likevel føle at man ikke passer helt inn, da man fullt og helt er verken det ene eller det andre.

Fordelen er jo berikelsen av alt. Du får ta del i forskjellige kulturer, ulempen er at man i noen tilfeller kan føle identitetskrise. At man føler at man ikke tilhører noe. At man bare er litt av alt og det er liksom aldri bra nok. At man ikke finner noen man er 100% lik eller at man alltid er litt annerledes da (Sena).

Både Awo og Sena skisser at de ikke alltid føler 100% tilhørighet til noen av kulturene. At man alltid vil føle på å ikke høre til, verken i Ghana eller Norge. Blitzners (2005) studie beskriver hvordan følelsen av tilhørighet er avhengig av hvorvidt nordmenn vil anerkjenne en innvandrer som norsk eller om man opplever det som mulig å bli sett på som norsk på tross av sin hudfarge. I dette tilfellet kan det se ut som om ghanesere også vil anerkjenne norskfødte innvandrere som ghanesere. I følge Tharaldsen (2017) opplever norskfødte innvandrere at de ikke blir oppfattet som fullverdige nordmenn eller i dette tilfellet ghanesere av majoritetsbefolkningen på grunn av blant annet synlige kjennetegn som hudfarge. Noe som Awo og Sena bekrefter her. Isaac har en annen beskrivelse av følelsen av å ikke passe inn selv om man passer inn:

Ulempen er at det er ikke alltid man passer inn selv om man passer inn, det er alltid det. Du kommer aldri til å være nærmere det ene eller det andre uansett. Du kommer alltid til å være i en sånn hybrid, så selv om du er sammen med bare norske så kommer du uansett aldri til å være 100% norsk. Hvis jeg er i Ghana så kommer jeg aldri til å være 100% ghanesisk. Så det er bare en midt i mellom greie. Av og til så føler du at du aldri har 100% tilhørighet noen steder (Isaac).

Det kan tenkes at dette ikke samsvarer med Handulle (2007) sine funn om at innvandrerungdom ikke føler seg revet mellom to kulturer. Selv om informantene føler

tilhørighet til begge kulturene, kan de likevel i noen situasjoner føle at de ikke har 100% tilhørighet til noen av kulturene, som Isaac beskriver. Dette kan kanskje beskrives som å bli revet mellom to kulturer samtidig som man har funnet en balanse mellom begge kulturene. Informantene hadde også fortellinger om språk. For noen gir det å snakke flere språk en mulighet til å lære seg enda flere språk, men man kan bli språkforvirret i en del situasjoner. Noen ganger var det ord og uttrykk på ghanesisk som de ikke klarte å uttrykke helt på verken engelsk eller norsk eller omvendt. Ohemaa og Nana beskriver det på denne måten:

Man kan blir litt språkforvirret noen ganger, man blir litt sånn tongue twisted, og kanskje glemmer man et ord også husker du ordet på et annet språk (Ohemaa).

Det er visse uttrykk som har vært veldig vanskelig å sette ord på før på norsk, men nå går det ganske fort. Så jeg vet ikke helt hva jeg føler meg mest. Jeg tror jeg må si at jeg føler meg like komfortabel i begge to, både engelsk og norsk, det vil jeg tro. I tillegg snakker jeg twi og en god del fransk også (Nana).

I følge sitatene til Ohemaa og Nana kan man bli språkforvirret. Det at informantene blander norsk og engelsk er kanskje ikke så rart. Noen av informantene har blant annet engelsk som offisielt språk og i tillegg har de twi som sitt andre offisielle språk å forholde seg til. Nana forteller at i tillegg til norsk, snakker han fransk, engelsk og twi. Det å lære seg språk kan virke til å være noe de fleste norskfødte ghanesere behersker. Dette kan handle om at i Ghana finnes det forskjellige stammer med forskjellig språk, noe som gjør at de fleste behersker to til tre ulike språk. For andre dominerte det norske språket ettersom man snakket norsk til daglig. Esi som har bodd hos en etnisk norsk familie har utfordringer med det ghanesiske språket. Noe som gjør at hun opplever å mangle noe fra sin kultur. Dette gjør at Esi blir emosjonell når hun snakker om det:

Det oppstår jo situasjoner med tanke på at jeg ikke har bodd hos mamma hele tiden da, at jeg har slitt veldig mye med for eksempel språket, det ghanesiske språket. Jeg har alltid ville lære, men det har vært vanskelig fordi jeg har på en måte ikke fått til det grunnleggende. Jeg har jo alltid forstått, jeg har bare hatt vanskeligheter med å snakke det, så det er jo en ting som har gjort at jeg blir litt emosjonell når vi snakker om det (Esi).

I samtale med Esi kunne man se at det å beherske det ghanesiske språket har stor betydning for henne. Dette kan kanskje forklares med at det ghanesiske språket er det som binder henne og moren sammen. Esi ga uttrykk for at det er utrolig trist å ikke kunne snakke sitt eget morsmål med sin mor. Hun kan forstå mye av twi men har utfordringer med å snakke det.

Opplevelsen av å forstå men ikke kan snakke det ghanesiske språket, var det flere av informantene som hadde.

Mange av informantene beskriver det å tilpasse seg i forskjellige situasjoner som en fordel. Ohemaa forteller at hun skaper sin egen kultur og at man blir veldig god på å veksle mellom ulike språk i forhold til hvem man snakker med. I tillegg kommer de forskjellige kulturene til uttrykk avhengig av hvem hun er sammen med.

Ja, nei egentlig ikke, sånn som jeg sa til deg, vi skaper jo vår egen kultur men man blir også sinnsykt flink til å veksle mellom språk. Så jeg kan gå fra å snakke med mamma i telefonen til å snakke med noen andre, da bytter jeg bare. Det blir en vane på en måte, så jeg tenker ikke noe over det egentlig. Er jeg med ghanesere så er jeg veldig ghaneser, er jeg med norske så er jeg det også. Man tilpasser hvor man er og hvem du er sammen med (Ohemaa).

Ut fra Ohemaas erfaring kan det virke som at hun ikke opplever å bli revet mellom to kulturer, som funn hos Handulle (2007) viser. Det å kunne veksle mellom ulike språk og ha evnen til å være ghanesisk når hun er med ghanesere og norsk når hun er med etnisk nordmenn, kan medføre at hun føler mer tilhørighet til begge kulturene i motsetning til å bli revet mellom to kulturer. Isaac snakker også om å tilpasse seg. Han mener at det beste med forskjellige kulturer er de ulike perspektivene han får, som gjør at han tilpasser seg forskjellige fenomener og situasjoner. I tillegg får man tilgang på nettverk som er mangfoldig:

Ja, fordelene er mangfoldet, du får nye perspektiver på ting. Du kan mer om ting og jo flere perspektiver du har, jo mer har du å gå på i forhold til å kunne tilpasse deg forskjellige ting og forskjellige situasjoner. Det er uten tvil det beste med nettverket, du kjenner folk i forskjellige type kulturer, som innvandrerulturen, den ghanesiske kulturen og den norske kulturen. Det øker mangfoldet (Isaac).

Som nevnt viser funn hos Handulles (2007) at informantene erklærte sin tilhørighet og identitetsfølelse ut fra en kontekstuell og relasjonell ramme. Noe som er i samsvar med det Ohemaa og Isaac beskriver. Det å vokse opp med flere kulturer gjør at man i noen situasjoner kan få følelsen av å være norsk eller identifisere seg som ghanesisk. For informantene var det viktig å kunne tilpasse seg og ha forståelse for andre. Videre var det viktig at selv om man ikke har 100% tilhørighet til en kultur så kan man være en del av begge. For noen var det viktig med kvoteordninger for mennesker med en flerkulturell bakgrunn, som gjør at man stiller sterkere i arbeidsmarkedet. Nana sin beskrivelse tyder på at hvis man er flink til å gripe sjanser kan man få fordeler i det norske samfunnet selv om man har en annen etnisk bakgrunn:

Det er faktisk et par fordeler med det selv om man ikke skulle tro det. En av de viktigste fordelene er at folk er veldig interessert i det du sier, folk tenker ”ok her kommer det en person som har litt annen bakgrunn enn meg så de har noe spennende å tilføre”. Det opplever jeg gjerne innenfor musikk, folk forventer noe annerledes og det er kult, for jeg liker også å tenke annerledes. Vi har jo noen veldig fine kvoteordninger. For eksempel både offisielle eller uoffisielle kvoter som gjør at folk nesten føler at de må rettferdiggjøre ting ved å ha med noen med en annen kulturell bakgrunn. Så jeg tror at hvis du er en person som liker å gripe sjanser og gripe muligheter, så kan du virkelig få en del muligheter på den måten. (Nana).

I Valenta (2008) sin studie beskriver han hvordan det å beholde sin etniske identitet og kultur kan gjøre det utfordrende å bli kjent med det norske. Dersom informantene hans hadde opplevelsen av at deres kultur ikke ble respektert eller akseptert av majoriteten, kunne målet til mange bli å opptre på en måte som avviste stereotypiene om dem, i stedet for å fremheve deres etnisitet og kultur. Kultur kan være spennende når det kommer til elementer som ikke er i konflikt med majoritetens holdninger og verdier. Elementer som musikk, dans og mat blir lett tatt imot av majoritetsbefolkningen, mens majoriteten kan være skeptisk til religion, tradisjoner og kulturelle plagg. Til forskjell fra Valenta (2008) sine funn indikerer informantene i denne undersøkelsen å være opptatt av å ha sin etniske identitet med seg. Beskrivelsene viser at informantene har med seg mye fra den norske kulturen, noe som gjør at de identifiserer seg som både norsk og ghanesisk.

6.4 Oppsummering

Vi har i dette kapitlet sett på hvordan norskfødte ghanesere føler sin tilhørighet til landene de er en del av. Jeg har argumentert for hvordan foreldrene har bidratt til følelsen av tilhørighet til begge kulturene. Foreldrene har videreført sin kultur til informantene gjennom språk, mat og musikk i hjemmet, hyppige reiser til Ghana og samhold gjennom religion. Informantenes fortellinger indikerer at de fleste finner det tilfredsstillende å reise tilbake til røttene. De har en følelse av å blende inn med sin hudfarge og navn uten å være annerledes. Andre fikk en bekreftelse på at man ikke tilhører noe av plassene på grunn av sin hudfarge. Kristne verdier har vært av betydning for informantenes oppdragelse, og er en viktig del av deres identitet, selv for de som ikke praktiserer det. For andre har samhold og opplevelser gjennom kirken bidratt til å ivareta ghanesisk kultur med språk, tradisjoner og skikker. Informantene føler stort sett tilhørighet til både den ghanesiske og den norske kulturen. Selv om foreldrene har

holdt fast på sin kultur, har de likevel vært åpen til den norske kulturen. Dette har gitt informantene mulighet til å forme sin egen kultur som de kaller blandingskultur. I forhold til den norske kulturen var det å være en del av organisert idrett, arbeidsmiljøet, militæret og være opptatt av norske saker, med på å styrke følelsen av tilhørighet til det norske samfunnet.

Videre har jeg drøftet forskjellene mellom kulturene. Informantene beskriver at det er noen forskjeller mellom den ghanesiske kulturen og den norske kulturen, selv om de opplever at den ghanesiske ikke skiller seg så voldsomt fra den norske. De største forskjellene som informantene beskriver er respekt for eldre og hvordan man forholder seg til andre. Vi har sett at ghanesisk kultur virker til å være kollektivistisk orientert, mens den norske kulturen er mer individualistisk orientert. Flesteparten av informantene indikerer at når det kommer til respekt kan den ghanesiske kulturen være lukket mens den norske kan være mer åpen. Men hvis man ser på hvordan man tilnærmer seg andre mennesker og væremåte, kan det se ut til at den ghanesiske kulturen er mer åpen enn den norske.

Til slutt har jeg argumentert for hva informantene ser på som fordeler og ulemper med en annen hudfarge og forskjellige kulturer. Informantene har ulike fortellinger om fordeler. Informantene beskriver at det å ha en annen hudfarge gjør at man blir mer åpen overfor andre mennesker som er annerledes. Å beherske flere språk, ha mer kunnskap om flere kulturer, ha tilhørighet til forskjellige kulturer og ha et mangfoldig nettverk, er noen fordeler informantene beskriver at de oppnår med tilhørighet til ulike kulturer. For mesteparten av informantene ga dette en mulighet til å være tilpasningsdyktig. Informantene beskriver at de kan tilpasse seg forskjellige fenomener og situasjoner. De mente også at man tilpasser seg hvor man er og hvem man er sammen med ut fra deres duale identitet. Andre har beskrivelser av hvordan det å ha en flerkulturell bakgrunn kan gi jobbmuligheter.

Når det gjelder ulempene viste det seg at noen av fordelene også kunne være en ulempe. Mange av informantene forteller at det å beherske flere språk kan gjøre at man blir språkforvirret, slik at man ikke alltid kommer på riktig ord eller finner riktig uttrykk på de forskjellige språkene. Informantene opplever å ikke passe inn selv om de passer inn, og i noen situasjoner opplever dem at de ikke har 100% tilhørighet til noen av kulturene. Situasjoner der man ikke viser frem sin kultur kan man bli satt i bås og dermed bli stigmatisert på grunn av sin hudfarge. Selv om informantene i denne studie gir uttrykk for å ikke passe inn, gir de uttrykk for å passe inn likevel.

Kapittel 7 Sosial kapital – Vennskap, utdanning, kunnskap

For å få en bedre forståelse og et mer nyansert bilde vil jeg i dette kapitlet diskutere sentrale forhold som har betydning for selvbildet i form av sosial kapital. Betydningen av etnisk norske venner og venner med andre etnisiteter vil bli drøftet. Videre vil jeg presentere hvordan utdanning og status gir sosial kapital i det norske samfunnet og hvilken betydning dette har for identitet på arbeidsmarkedet. Tilslutt ser jeg på informantenes bidrag til det norske samfunnet.

Sosial kapital er ressurser som er tilgjengelig for andre gjennom deltakelse i sosiale nettverk. I følge Putnam er sosial kapital summen av normer, tillit og nettverk (Hvinden, 2005). Vi har sett på informantenes fortellinger om samhandling med omgivelsene sine, noe som er viktig for identitetsdannelse. Gjennom disse beskrivelsene får vi et bilde av ulike faktorer og forhold som har påvirket identitetsdannelsen av mine informanter. Både positive og negative forhold har hatt betydning. Selv om informantene har hatt relativt like livsløp og snakker godt norsk, møter de likevel på noen utfordringer på grunn av sin hudfarge.

Relasjoner til andre mennesker tilfredsstiller vårt grunnleggende sosiale behov. Mennesker har behov for å anerkjennes som representanter i meningsfulle sosiale fellesskap. Nettverk gir tilgang til ressurser, som gjør at vi kan få hjelp og støtte både gjennom å bytte og låne materiale ting og få følelsesmessig støtte (Bø & Schiefloe, 2007). Tidligere nevnt så har sosial kapital betydning for integrering av etniske minoriteter og innvandrere. Innvandrere fra andre kulturer søker mennesker som er lik seg selv når det gjelder språk, religion, kultur, væremåte og tradisjoner (Schiefloe, 2015). Informantene i denne studien har ulike beskrivelser av sitt nettverk som ikke nødvendigvis er av sin egen etnisitet eller etniske nordmenn.

Sosial kapital sees på som bånd og broer. I sammenhenger der sosial kapital sees på som bånd, er det lagt vekt på at det er en ressurs som enkeltindivider og familier bruker for å ivareta egen posisjon. Her finner vi sosiale grupper som er lukkede og som markerer grensene mot verden utenfor. Sosial kapital i sammenhenger der det er broer handler om individuelle ressurser og systemegenskaper. Med broer skapes det forbindelser mellom nettverk som er åpne overfor personer som er annerledes (Hvinden, 2005). Sterke bånd innad i en gruppe gjør at gruppen som regel er innadvendt og har tydelige grenser til verden utenfor. Medlemmene av gruppen står hverandre nært, og mennesker som er annerledes vil kanskje ikke være velkommen inn i gruppen i følge Hvinden (2005).

7.1 Etnisk norske venner versus innvandrer venner

Når vi går gjennom vanskelige situasjoner eller opplever kriser i livet er det ofte mennesker rundt oss som hjelper oss til å komme gjennom det. Nettverket vårt består av familie, venner og kollegaer og kan være en viktig ressurs for den enkelte (Sandström & Sandström, 2012). Nettverket vi har er vesentlig for hvordan vi klarer oss i samfunnet. Det kan tenkes at hvordan norskfødte innvandrere klarer seg i det norske samfunnet avhenger av relasjonene rundt seg. De møter på utfordringer som gjør at de kan ha opplevelsen av å ikke høre til noen av kulturene. Med både innvandrere og etniske norske venner i nettverket kan de ha noen som kan bekrefte deres opplevelse av hvor utfordrende ting kan være, bekrefte virkeligheten og få hjelp til å finne måter å mestre det på (Skråsderud, Haugensgjerd & Stänicke, 2010).

Evans forteller at utenom familien hans, så henger han primært med etnisk norske. Dette forteller han har vært positivt, spesielt med tanke på språk. Man lærer mye av å snakke et fremmed språk med mennesker som har det som morsmålet sitt. Han forteller at andre med innvandrerbakgrunn ikke har vært tilgjengelig for ham på grunn av området han er oppvokst i. Han legger også til at for å passe inn i det norske samfunnet så er man nødt til å være så norsk som mulig, selv om han ikke har behov for å ligne på etniske nordmenn. Men det er viktig å vite hva som er riktig å gjøre eller ikke.

Jeg har bestandig hengt med bare norske folk. Rett og slett fordi det var norske folk som var tilgjengelig. For min del så ser jeg i ettertid at det har vært en positiv greie. Ikke at man har noe behov for å bli så lik dem som mulig, men for å kunne føle seg så tilpasset i det landet her som mulig, så blir man nødt til å være så norsk som mulig, både språkmessig og å vite hva som er greit og ikke greit. Man må aldri føle seg utenfor, det føler jeg at jeg fikk veldig mye igjen for. En ting som nordmenn er veldig god på, det er å rette feil. De er jo det og de vil at alle andre skal være som dem. Så sier du en hus og ikke et hus, så kommer det. Det var mange runder med språket, hadde vi hengt med noen andre fra Stovner for eksempel så hadde ikke du blitt rettet på den måten der. Det er jo generelt at språk kommer når du snakker det språket med noen som snakker det språket hver eneste dag. Jeg skulle ønsket i ettertid at jeg hadde litt mer kontakt med ghanesere. Jeg har jo noen som er jevnaldrende som meg, men bortsett fra det så kunne det ha blitt en større greie, men det kommer jo sikkert etter hvert da, tenker jeg (Evans).

Valenta (2008) beskriver at det kan være utrolig vanskelig for innvandrere å bygge broer med majoriteten, men at informantene utvikler ulike strategier for å oppleve følelsen av tilhørighet i det norske samfunnet. På den ene siden kan det tenkes at for Evans er det å ha norske venner hans strategi for å oppnå en opplevelse av tilhørighet. På den andre siden kan det tenkes at det kanskje ikke er så uvanlig da han er født og oppvokst i et område med bare etnisk nordmenn.

Til forskjell fra funn hos Valenta (2008) antyder beskrivelsen til Evans at han har sterkere bånd til etniske nordmenn enn til ghanesere eller andre innvandrere, der båndene er svake. Det kan kanskje forklares med at ettersom Evans ser synlig annerledes ut enn majoriteten, kan vennskap med majoriteten være et symbol på aksept i samfunnet, som Valentas (2008) studie viser. Evans har ingen ghanesiske venner, noe han gjerne skulle hatt. Beskrivelsen hans kan tyde på at han kanskje mangler noen utenom familien som han kan dele de utfordringene han kan møte på i samhandling med etniske nordmenn. Det er kanskje ikke naturlig å snakke med sine norske venner om de utfordringene, da de muligens ikke kan forstå på samme måte som noen fra Ghana kan. Med bare etniske norske venner kan det tenkes at Evans etniske identitet ikke blir ivaretatt. Ivaretagelse av hans etnisitet kan bli dekket av familie, som relatere seg til noe av det som han opplever i det norske samfunnet. For at vi skal være resistente i livet er det vesentlig at vi er i samhandling med andre, der vi får oppmerksomhet som gjør at vi føler oss bra (Sandström & Sandström, 2012).

I motsetning til Evans har Boahinma bare ghanesiske venner. Hun forteller at det ikke er noe bevisst valg hun har tatt. Boahinma opplever å få bedre kontakt med andre som forstår henne best. Dette kan være positivt for hennes etniske identitet. Med ghanesiske venner kan hun snakke morsmålet sitt, snakke om opplevelser fra Ghana og kan få støtte på utfordringene hun møter på. Hvis vi forstår sosial kapital som bånd i Boahinmas tilfelle, kan det hende at båndene innad i gruppen kan være til hindring for Boahinmas tilpasning til det norske samfunnet. Spesielt dersom hennes venner ikke omgås med andre etniske nordmenn. Nettverk som fremstår som lukket, binder menneskene innad i nettverket tett sammen og det gir en følelse av tilhørighet og bekreftelse på egen identitet (Schiefløe, 2015).

Da må det være Ghanesere. Jeg tror faktisk det at det har automatisk blitt slik. Du føler etter hvert at du på en måte klarer å connecte bedre med noen mennesker som på en måte forstår deg best, og for meg er det ghanesere (Boahinma).

Ut fra beskrivelsen til Boahinma kan det tenkes at hun ikke har noen norske venner. Hun har likevel daglig kontakt med etniske nordmenn gjennom utdanning og arbeid. Hun forteller at hun har sterkere bånd til andre ghanesere enn etniske nordmenn. Dette er i samsvar med Valentas (2008) funn der vennskap til andre innvandrere er sterkere og viktige mens vennskap med etnisk norske var svake. Forskningen viser også at innvandrere ikke behøver å treffe norske venner regelmessig for å oppleve tilhørighet. I følge Valenta (2008) er kontakten mellom innvandrere og nordmenn ikke problematisk, men det kan være vanskelig å komme i kontakt med etniske nordmenn. I Boahinmas tilfelle er ikke dette årsaken til at hun ikke har

kontakt med etniske nordmenn. Min forståelse er at hun rett og slett gjennom årenes løp har fått mer og mer kontakt med ghanesere. For henne handler det om forståelse og fellesskap. Resultat hos Prieur (2010) indikerer at innvandrere som har vokst opp med norske venner, uten å føle seg annerledes sammenlignet med norske barn, utvikler i løpet av tenårene et stadig sterkere bånd til foreldrenes etniske gruppe. I tjuårene handler det primært om kontakt med andre med samme etniske bakgrunn legger forskeren til. Valenta (2008) peker på at dersom innvandrere mangler personlige relasjoner til etnisk norske, vil de i større grad oppleve en følelse av marginalisering og utestenging gjennom hverdagssamhandling. Det er naturlig å tenke at Boahinmas ghanesiske venner også har samme bakgrunn som henne, ettersom de også er født og oppvokst i Norge. Dette kan føre til at behovet for etniske norske venner vil bli mindre.

Rita har venner fra forskjellige kulturer, både ghanesisk, norsk og andre kulturer som hun beskriver her. Hun skiller mellom vennskap og bekjentskap. Rita har vennskap som består av både bånd og broer. Hun har venner hun fester med som fungerer som broer, og fortrolige venner som fungerer som bånd. Med utgangspunkt i dette ser vi at Rita har venner som fungerer som sterke bånd i både majoritets- og minoritetsgruppen. Hun presiserer likevel at dersom hun hadde havnet i en vanskelig situasjon ville hun ringt sine ghanesiske venner. Noe som samvær med Valentas (2008) funn om sterkere bånd til andre innvandrere.

Jeg vil si en blanding egentlig, ikke bare ghanesere egentlig, andre kulturer også. Altså bestevenninnen min er etnisk norsk, men jeg vil si ordentlig, ordentlig venn så er hun den eneste. Du har venner du kan dra på vors med, men det er ikke venner jeg hadde ringt hvis jeg på en måte hadde vært i en vanskelig situasjon for eksempel. Da vil jeg si kanskje ghanesere, eller andre kulturer da (Rita).

Isaacs beskrivelse ligner på Rita sin fortelling, der han forteller om hans mangfoldige nettverk. Han har både norske venner og venner med innvandrerbakgrunn. Gjennom skolen henger han bare med etniske nordmenn ettersom de aller fleste der er nordmenn. Videre forteller han om forretningspartneren hans som er av vietnamesisk bakgrunn og flere nære venner er ghanesere, fransk/vietnamesisk, kurdere, colombianer og etnisk norske. Isaac ser verdien av å ha et flerkulturelt nettverk med mennesker som har samme bakgrunn som norskfødte innvandrere i Norge. Venner kan være viktig for noen å identifisere seg med, og kan innebære en gjensidig byttehandel. Nettverk kan gi følelsesmessig støtte, både gjennom bytte og å låne materielle ting, men også kunnskap om andre kulturer (Schiefloe, 2015).

Gjennom skolen er nesten alle jeg henger med 100% norske. Det er veldig få ghanesere, afrikanere eller innvandrere generelt. Han jeg jobber med, min businesspartner, han er av vietnamesisk opphav, en av mine nærmeste venner er fransk/vietnamesisk, en annen kompis er kurder og han jeg bor med er ghaneser. Jeg har også nære venner som er ghaneser og colombianer. Veldig mange av de jeg ser på som mine nærmeste venner er andregenerasjons innvandrere. Jeg har selvfølgelig også veldig mange venner som er helt norske også. Så jeg tipper det er en sånn ca 60/40 innvandrere/etnisk norske da. Egentlig synes jeg det er det beste. Å ha det mangfoldet, for det snakkes veldig mye om det i samfunnet, og det er veldig fine ord, flerkulturell og mangfold, men jeg vil si det er faktiske noe som jeg lever etter da (Isaac).

Når man har tilgang til nettverk har man også tilgang på ressurser. Isaac sitt mangfold av venner vil dekke flere områder i livet hans. Han snakker om nære venner, kollegaer og medstudenter. Isaac får altså tilgang til å lære seg mer om andre kulturer, få mer påfyll fra både den norske og ghanesiske kulturen, noe som kan ha betydning for hvem han er. Isaac kan ha sosial kapital som både bånd og bro til majoritet- og minoritetsgruppen. Dette er i motsetning til funn i Valentas (2008) undersøkelse, der det var et mønster hvor innvandrere hovedsakelig hadde svake bånd til etnisk norske og sterke bånd til andre innvandrere. Undersøkelsen viser likevel at innvandrere har flere venner med innvandrerbakgrunn enn etniske nordmenn, noe som stemmer med at Isaac sier at fordelingen av venner er 60/40 når det gjelder innvandrere/etniske nordmenn. Vennskap med sterke eller svake bånd til etnisk norske er generelt positivt, da dette bidrar til en positiv bekreftelse på hvem man er av majoriteten (Valenta, 2008).

Ofte velger vi relasjoner ut fra en felles opplevelse av at vi passer sammen (Bø & Schiefloe, 2007). Ut i fra informantenes fortellinger er det naturlig å tenke at sosial kapital som bånd og bro er varierende. Flesteparten i denne studien har både bånd og broer til enten majoritets- eller minoritetsgruppen. Det kan tenkes at et lite nettverk med sterke og personlig bånd er mer hensiktsmessig enn et stort nettverk der sosial kapital ses som broer til bekjente med svake bånd. Dette gjelder spesielt når det kommer til systemnivå, med tanke på utdanning, status og arbeid. I følge Loury (Hvinden, 2005) skaffer mennesker seg sosial kapital gjennom å tilhøre et miljø. Når vi tilhører et miljø kan altså vår identitet bli forsterket.

7.2 Utdanning og status genererer sosial kapital

Relasjoner vi har til andre spiller en rolle for hvordan vi klarer oss i et samfunn. De signifikante andre, de generaliserte andre, bånd og broer, sterke og svake relasjoner påvirker oss som personer. Dette kan også være grunnleggende for hvilke valg vi tar. Vi har sett på sosial kapital i form av vennskap, noe som har betydning for identitetsdannelsen for norskfødte ghanesere. Relasjonene mine informanter har til andre kan ha påvirkning på utdanning og status på arbeidsmarkedet. Flesteparten av informantene har høy utdanning og er i arbeid i det norske samfunnet, men opplever likevel noen utfordringer som ble presentert i kapittel 5. Vi skal se på hvordan sosial kapital i form av utdanning og status på arbeidsmarkedet har betydning for identitet. Min forståelse er at utdanning og status står veldig sentralt i både det ghanesiske og det norske samfunnet. Det kan tenkes at etnisk identitet basert på hjemlandets kultur og landet en er født i, kan ha innflytelse på hvor godt norskfødte innvandrere klarer seg i utdanningssystemet.

Som nevnt tidligere viser Valenta (2008) sin studie at etniske nordmenn ser på enkeltindivider som representanter av sin etnisitet i stedet for å se personen. Dette gjør at deres kunngjøring og identitetsforhandlinger i hverdagen blir forstyrret, samtidig som de opplever at negativ symbolverdi bli tillagt deres etniske identitet og markører. Valentas (2008) undersøkelse viser at noen innvandrere opparbeider seg høy status for å kompensere for lav etnisk status. Et annet relevant punkt som kan være medvirkende for at informantene mine har høyere utdanning, er ønsket om å forandre bildet samfunnet har av svarte mennesker.

Foreldrene til informantene i min studie flyttet til Norge. Selv om man møter på noen utfordringer, kan det tenkes at håpet om å komme seg opp og frem i samfunnet er en relevant årsak til høyere utdanning. Forskning viser at sosial kapital i form av sosial regulering hvor det forventes at man skal ta ansvar og arbeide hardt, er en forklaring på innvandrerbarns sterke innsats på skolen (Lauglo, 2010). Informantene i denne undersøkelsen har ulike fortellinger om hvorfor utdanning er viktig for dem. Samtidig snakker de om det å jobbe hardt for å oppnå drømmene og målene deres. Selv om det ofte krever at man må jobbe dobbelt så hardt som etniske nordmenn.

Isaac beskriver bakgrunnen for hvorfor han har valgt å ta høyere utdanning. Han opplever at foreldrene har ofret seg for å gi ham et bedre utgangspunkt. Hans fortelling tyder på at foreldrene kanskje ble sett ned på og ikke hadde samme utgangspunkt som han har i det

norske samfunnet. Det er kjent at selv om en har høyere utdanning fra ikke-vestlige land, kan det være vanskelig å få seg jobb med de kvalifikasjonene man har, da disse ofte ikke er godkjent i Norge. Dette resulterer i at foreldrene må takke ja til jobber hvor det ikke kreves spesielle kvalifikasjoner. Med språk som utfordring kan det være vanskelig å ta et utdanningsforløp som førstegenerasjons innvandrere. Dette kan kanskje forklare Isaacs beskrivelse om at foreldrene ble sett ned på, ettersom de hadde et yrke som ikke ga status i det norske samfunnet. Unge med innvandrerbakgrunn opplever at deres utdanning er veldig viktig for foreldrene, spesielt i tilfeller der foreldrene har lite skolegang (Lauglo, 2010).

I forhold til hva slags yrke man velger også. Det føler jeg forteller litt om personen, hvert fall slik som jeg ser på det. Enhver person som make an honest living, jobber hardt, har jeg alltid stor respekt for. Spesielt med tanke på at man er andregenerasjons innvandrere. Når man ser hva foreldrene har gjort for å ta det et steg videre, for å gi deg et bedre utgangspunkt. De blir kanskje sett litt mer ned på fordi at dem kanskje ikke hadde samme yrke, sosial status. Også kommer du som andregenerasjons innvandrere, tar det litt lengre, kanskje du får et litt bedre yrke, litt bedre sosial status. Det er generelt slik det er i samfunnet vi lever i. Vi baserer folks verdi ut fra jobb, hvor mye man tjener, status og makt. Det er utvilsomt noe som jeg merker da, at det hjelper at nå har jeg startet egen bedrift. Jeg har tatt masterstudiet så det bare i seg selv har hjulpet meg med å få møte andre folk. Da kommer man inn i et helt vilt nettverk, som er veldig vanskelig å komme inn i, hvis man ikke har på en måte det akademiske stemplet. Så man blir veldig fort segmentert der også, basert på hva man jobber med, hva utdanningen er og hva man tjener også videre (Isaac).

Isaac mener også at samfunnet vi lever i er konstruert på den måten at menneskers verdi blir sett ut fra yrke, lønn, status og makt. Han legger altså merke til at det hjelper å ha en mastergrad og egen bedrift for å få tilgang til nettverk som er vanskelig å komme inn i uten det akademiske stemplet. Her bekrefter Isaac at det med høyere utdanning og sosial status gjør at han får aksept i det norske samfunnet, noe som igjen kan ha en påvirkning på hans identitet. Valentis (2008) funn understøtter dette og mener at majoritetsgruppen har stor påvirkning på innvandreres personlige integrasjon, etniske sosiale preferanser, følelser av tilhørighet og egenverd i det norske samfunnet. Alexander forteller om hvordan andre forholder seg til ham når de hører om profesjonen hans:

Ja for eksempel etter jeg ble ferdig utdannet og fikk meg jobb som advokatfullmektig, ble jeg plutselig veldig interessant å snakke med. Folk ser jo på advokater på en bestemt måte. Selv om jeg jobber som advokatfullmektig sier jeg noen ganger at jeg jobber på pax bare for å observere. Interessen for å snakke med meg da blir minsket kontra hvis jeg sier jeg er advokatfullmektig. Jeg tror nok at advokater nyter respekt blant folk. Jeg tror det har litt å si at det er en slik type profesjon da. Jeg har også fått den her ” HÆ? Er DU advokat?” som om det skulle være så overraskende. Jeg kan

forstå det i den grad at det kanskje ikke er så mange mørke i denne byen som er advokat. Man må på en måte i kraft av hvordan man ser ut rettferdiggjøre at man faktisk gjør det man gjør, og det er rart, samtidig som det er vel tankegangen til enkelte folk (Alexander).

Alexander forteller at han blir mer interessant å snakke med for andre dersom han forteller at han er advokat og ikke butikkarbeider. Dette gjør han bevisst for å se hvordan andre forholder seg til ham. I tillegg kan andre bli overrasket over at han har den profesjonen. På den ene siden så blir han interessant som person med en gang profesjonen hans kommer opp som et tema, noe som også bekrefter en form for aksept i det norske samfunnet. Dette gjør at Alexander vil føle seg respektert og ha følelsen av tilhørighet som Valentas (2008) forskning viser. På den andre siden blir man overrasket for at han er advokat fordi det er tydelig at majoriteten ikke forventer at mennesker som ser ut som Alexander skal ha den type profesjon. Valentas (2008) studie viser at negativ symbolverdi bli tillagt etniske identiteter og markører. Ut fra erfaringen til Alexander kan det virke som han alltid vil ha en følelse av å tilhøre minoriteten, uavhengig av hva han gjør. Valenta (2008) belyser at innvandrere kan oppleve sin etnisitet som en belastning i deres hverdag, noe som kan samsvare med Alexander sin opplevelse.

Ohemaa forteller om kommentarer som handler om hvor flink hun har vært som har fullført videregående og faktisk har tatt en høyere utdanning. Hun legger til at ved å kunne vise til erfaringer og at hun faktisk har en grad, bachelor eller master, gjør at hun stiller sterkere. Valenta (2008) beskriver hvordan innvandrere opplever at identiteten deres blir litt bedre i majoritetens øyne, mens andre begynner å identifisere seg med deres stigmatiserte etniske minoritetsstatus. Dette kan kanskje forklares med at for Ohemaa kan det å ha en bachelor gjøre at identiteten hennes blir bedre blant majoriteten. På samme måte kan hennes beskrivelse tyde på at hun kanskje identifiserer seg med den stigmatiserte etniske minoritetsstatusen, ved å si at det er uvanlig at folk som ser ut som henne har en bachelorgrad.

JA! Jeg har opplevd det, jeg vet ikke hva jeg skal kalle det en gang, men sånn der ”Å så flink du er som har fullført videregående og faktisk har tatt en høyere utdanning, å herregud du er så flink”, du som hadde alle odds mot deg, det er litt den type holdning føler jeg. Og det å kunne si at jeg er miljøterapeut og ikke arbeider ikke sant, fordi de fleste som ser ut som oss vil jo kanskje jobbe som miljøarbeider og bare være støttekontakter eller noe sånt. Men å vise til erfaring og vise at du faktisk har en grad, at du har en bachelor eller master eller hva, det gjør at du stiller sterkere. Det har noe å si i forhold til hvordan du blir tatt imot også tror jeg (Ohemaa).

Nana forteller om sin erfaring i musikkbransjen. Han forteller at utdanning og sosial status spiller en større rolle innenfor denne bransjen enn i det akademiske livet i. Nana beskriver at han kan fort bli feiet bort dersom han presenterer seg selv som nystartet rapper kontra hvis han kommer inn i et rom og har fikse ideer og har spilt på store scener før. Han forteller at som nystartet rapper kan folk lett anse han som en ”Thug”. Noe som handler om hvordan han ser ut.

Jeg tror kanskje jeg har sett det mer i musikkbransjen enn i det akademiske livet, selv om det selvfølgelig skjer i begge bransjer. Men i musikkbransjen hvor du for eksempel kommer du inn i et rom og sier at ” Jeg er en nystartet rapper” så tror jeg at det er veldig lett for folk å anse meg som en del av en slags undergrunnsbevegelse som har visse kjennetegn. Og det er veldig lett på en måte å avfeie meg som liksom a ” Thug ” eller whatever. Men ikke sant kommer man i et rom, og man har veldig fikse ideer om hvem man er, hva man har lyst til å lage, man har gjort ting før, man har et team rundt seg, så er den samtalen veldig annerledes ikke sant. Kommer du inn som manager eller du er en artist som har spilt på store scener og sånt, det er helt annerledes, da tror ikke jeg de ser farge først i hvert fall. Så ja jeg tror det har ganske mye å si (Nana).

Rita er usikker på hennes karrierevalg. Hun studerer jus og er en av to mørkhudede på studiet med 300 studenter. Hun opplever at flesteparten på studiet har noen i familien som er advokat. Dette gjør at Rita tviler på hennes valg, hun opplever altså ikke å ha noe grunnmur og er i tvil på hva hun stiller med. I tillegg trekker hun frem at hun er kvinne, ettersom advokatyret er mannsdominert. Rita opplever dermed at hun er dobbel minoritet, ved å være svart og kvinne. Det kan tenkes at disse tankene hun har, gjør at hun har diskusjoner med seg selv om sine valg. Dette kan føre til at Rita blir usikker på sin identitet. Ikke at hun ikke vet hvem hun er, men at all usikkerheten rundt hennes karrierevalg og omgivelsene rundt gjør at hun blir usikker på hvilken posisjon hun skal ta i det norske samfunnet.

Ja jeg vil si det, jeg studerer jus nå og da jeg begynte i fadderuka så var det 300 elever som kom inn. Jeg var en av to mørkhudede og alle de jeg studerer med har historier som ”Bestefar er advokat, Pappa er advokat” Jeg har liksom ingen! Hva skal jeg si, grunnmur da eller har ikke utgangspunkt i advokatbransjen. Det er slik det er, det er ikke hemmelig at den bransjen også er en mannsdominert. Jeg tror annenhver dag så spør jeg meg selv ”hvorfors?” for det første du er svart og for det andre du er kvinne, så ”hvorfors gjør du det så vanskelig for deg selv?” Og det påvirker meg fordi jeg tror ikke jeg er nødvendigvis noe mindre dyktig person fagligsett i det karrierevalget jeg har tatt, men på grunn av de to usikkerhetene da, det holder meg litt tilbake også, jeg har dager jeg tenker sånn ”jeg kommer aldri til å bli høyesterettsadvokat”, har du noen gang sett en svart mann i retten liksom? (Rita).

Rita forteller videre i samtalen at hun personlig føler at hun får mer respekt fra andre ettersom hun har oppnådd ting i livet hun er stolt av. Hun uttrykker at det er negativt da hun opplever at hvis etnisk norske vil bli kjent med henne så tenker hun at de ikke vil bli kjent med henne som person, men ene og alene fordi hun er jusstudent. Dette minner om historien til Alexander, at man plutselig blir interessant som person på grunn av status. Rita vil gjerne bli akseptert som den hun er, men når hun først blir det blir hun altså usikker på om det handler om henne som person eller om hennes status. På samme måte som etniske nordmenn kan tilskrive negativ symbolverdi til innvandrere kan de også bestemme hva som anses som sosial akseptert i det norske samfunnet. Sammenlignet med Valentas (2008) funn, viser undersøkelsen til Blitzner (2005) at majoriteten ofte har makt til å definere minoriteten som tidligere nevnt.

Valenta (2008) beskriver hvordan noen av informantene hans jobbet seg oppover for å ha kontroll på økonomien, og de opparbeidet seg kulturell kompetanse slik at hverdagen blir lettere å håndtere. Andre opparbeider seg høy sosial status for å kompensere for lav etnisk status. Noen har utdanning og er i jobb, mens andre har møtt på utfordringer som har gjort det vanskelig å oppnå målene deres. Det å føle aksept av majoriteten opplevde noen av informantene etterhvert, mens andre oppfattet seg selv som en stigmatisert etnisk gruppe. Sammenlignet med Valenta (2008) sine funn, antyder informantene i denne studien at selv om de er godt integrert i det norske samfunnet, med høy utdanning, er ressurssterke og har sosial status, kan både positive og negative holdninger bidra til usikkerhet rundt sin egen identitet.

Informantene opplever altså noen belastninger i hverdag. Det kan tenkes at selv om man kanskje ikke oppnår 100% aksept i det norske samfunnet, står de på og jobber hardt for å oppnå sine drømmer. Mitt inntrykk er at de fleste synes det er viktig med utdanning og status. Dette kan føre til at informantene oppnår sosial kapital. Forskning viser at det er store forskjeller mellom innvandrere og hvordan de mestrer tilværelsene og tilpasser seg storsamfunnet (Lauglo, 2010). Det kan kanskje forklares med at informantene i denne studien i liten grad fokuserer på belastningene i hverdagen og har derfor ikke latt seg hindre av disse. Informantene i denne undersøkelsen drømmer om at samfunnet vi lever i forandrer seg og vil gjerne bidra til positiv endring med sine ressurser.

7.3 Mangfoldige bidrag

Informantene i denne studien er som nevnt velutdannet og er rik på ressurser. De har både sosial og kulturell kapital. I følge Bourdieu (1995, s. 154 – 160; 1996, s. 60 – 61, referert i Arntzen & Eriksen, 2019) er kulturell og sosial kapital en viktig forutsetning for økonomisk og sosial suksess i et samfunn. Informantene mine har stort nettverk både innenfor det ghanesiske samfunnet og det norske samfunnet. Dette har de skapt gjennom dannelsen i familien, påvirkning i det kulturelle og sosiale feltet de er oppvokst i og gjennom deltakelse i utdanningssystemet. De har høy utdanning, erfaring og kunnskap om forskjellige kulturer og ikke minst etnisiteter. Nana forteller om hans bidrag til det norske samfunnet:

Du jeg tror nok at jeg alltid har sett på mine verdisett som todelt, der den ene delen er veldig norsk i sin fremtoning, og det merker jeg spesielt når jeg begynner å jobbe mer og mer fast nå. Jeg føler at jeg bidrar ved å forstå hvilke behov nordmenn har, også kunne bidra til å dekke de behovene da. For at et samfunn skal fungere tenker jeg, så må det være slik at den jobben noen gjør for deg, er du også villig til å gjøre for andre slik at det systemet som jeg snakket om tidligere går rundt da. Og det føler jeg at jeg begynner å være i stand til å gjøre nå. Så det er et veldig fint bidrag, også synes jeg at jeg bidrar med den andre delen av mitt verdisyn som er det ghanesiske. Jeg bidrar med nye ideer, nye tanker, nye lyder i musikken, nye fremtidsutsikter, alt det der. Jeg føler meg som en del av det norske samfunnet fordi jeg føler at Norge generelt er veldig flink til å ta imot det her todelt verdisynet. Ikke alltid selvfølgelig, men i det store og hele så synes jeg at de er veldig imøtekommende (Nana).

Nana ønsker å gi noe tilbake til det norske samfunnet gjennom yrket han har valgt. Det å forstå nordmenns behov og kunne bidra til å dekke det behovet, kan handle om at Nana har kunnskap om nordmenn og har forståelse for hvordan det norske samfunnet fungerer. I tillegg bidrar han med sin ghanesiske side ved å dele nye ideer, tanker og lyder. På denne måten er Nana med på å forandre bildet etniske nordmenn har av innvandrere. I følge Hvinden (2005) er sosial kapital et offentlig gode som andre kan dra nytte av. Flesteparten av informantene hadde forskjellige fortellinger om sitt bidrag til det norske samfunnet. Det å kunne jobbe i dette landet ut fra sine kvalifikasjoner, handlet for mange om å gi tilbake til det norske samfunnet. For andre handlet det om å bringe mye av den ghanesiske kulturen inn i den norske. Nana snakker om å bidra til å introdusere ny musikk i det norske samfunnet. Ohemaa som jobber som miljøterapeut er i tillegg danser og lærer bort afrikansk dans:

Jeg vil si at jeg bidrar mer nå enn noen gang før fordi det har jo blitt populært å være fra kontinentet også. Så folk er mer interesserte på en annen måte og har kanskje mer lyst til å lære enn før, hvor det var ”Å ja bor dere i stråhytter og har dere flyplasser”

slike type ting da, til nå hvor folk faktisk tar en interesse i det. Spesielt for jeg som er danser og underviser i afrikansk dans. Det at jeg kan lære bort kulturen min en annen måte å se responsen fra elevene mine, det er med på å bygge respekten for det. Men det er fordi jeg også respekterer kulturen min veldig veldig mye, og er veldig sånn” You need to do things with respect” på en måte (Ohemaa).

Ohemaa opplever at i dagens samfunn har det afrikanske kontinentet blitt mer populært. Dette gjør at folk har fått mer interesse for kulturene der, spesielt innenfor musikk og dans. Ohemaa bruker musikk og dans for å lære andre i det norske samfunnet om sin kultur. Hennes bidrag til samfunnet er å jobbe som miljøterapeut og danselærer. På denne måten deler hun sin kompetanse fra det akademiske, sosiale og kulturelle med resten av samfunnet. På lik linje med Ohemaa og Nana, var det flere som hadde andre prosjekter ved siden av arbeid og utdanning. Noen hadde egen bedrift ved siden av studiet, enkelte deltok i forskjellige konferanser, andre jobbet blant annet som verger gjennom fylkesmannen og næringslivskoordinator i amnesty international. Informantene i denne studien fremstår som samfunnsengasjerte og byr mye på seg selv.

På den ene siden kan det tenkes at man gjør alt dette for å kompensere for deres lave etniske status som Valenta (2008) nevner i sin forskning. På den andre siden kan det tenkes at informantene, i med at de er født og oppvokst her, føler det naturlig å engasjere seg i det norske samfunnet. Isaac mener det er en styrke å ha størst mulig mangfold av mennesker man omgås med, både kunnskapsmessig og jobbmessig. Han mener at man får muligheten til å lære om forskjellige fenomener, noe som uten tvil gir best mulig utgangspunkt. Han mener at mange innvandrere er mer hardtarbeidende og tåler mange timer med jobb over lengre perioder:

Jeg som driver med business nå, nordmenn kan mye om det akademiske også videre, men de har ikke samme business-tankegangen og arbeidsmoralen, nå snakker jeg litt på generelt grunnlag, enn andre innvandrere. Slik som de jeg snakker med i forhold til business, du ser også at det er veldig mange som starter business i Oslo, det er veldig mange innvandrere. De er mer go-getter, jobber hardt, tåler trykket, de kan liksom jobbe 12 timer i 5 år, og ha det hardt og takle det, for så å ha noe eierskap om 5 til 7 år. Nordmenn er litt mer pragmatiske, tar mindre risiko, vil ha det trygt, men du kan lære noe fra det også, så du får begge deler da. Også de nettverkene de representerer, det mener jeg er en stor styrke uten tvil (Isaac).

Isaac har alltid ment at størst mulig mangfold er en styrke. Det å kunne lære fra etniske norske og få tilgang til nettverkene de representerer. På denne måten kan Isaac ha kjennskap til

mangfoldig kunnskap som gjør at han kan møte forskjellig mennesker og fortsatt kunne dekke deres behov. På lik linje med Isaac så mener Evans at med hans kulturelle bakgrunn, vil han stille sterkere på enkelte jobber. Han mener respekten hans kultur har for de eldre er viktig. Forskning viser at barn av innvandrere har flere plikter og strammere grensesetting fra hjemmet men det betyr ikke at de opplever sin situasjon som en belastning (Lauglo, 2010).

Med våres type kultur bak deg, så vil du stille sterkere på enkelte jobber rett og slett. Jeg har sett 6 åringer som har vært på samme nivå i en samtale med sine foreldre, ikke sant. Vi har jo alltid vært ”du er barn, du er barn,” så det har jo gjort til at vi har aksepterte det her, og blitt lært opp til å gjøre det vi blir bedt om. Sånn sett har vi litt mer disiplin, vi klarer å ta litt mer ansvar, vi klarer å stå på litt mer i enkelte situasjoner. Vi klarer å gjøre ting uten å klage, fordi hvis det var en ting i kulturen vår vi ikke gjorde og fortsatt ikke gjør, så er det å klage. Hvis noe ikke er greit så er det sånn det er. Så sånn sett synes jeg at vi stiller sterkere, spesielt i forhold til personlig egnethet da, til enkelte jobber. På den norske sidelinjen så føler jeg at vi kanskje har muligheten til å forandre ting, kanskje ikke nå, men kanskje for neste generasjon igjen. Vi har sett og opplevd og lært veldig mye i løpet av våres liv som kan bli bedre og som også kan bevares til neste generasjon (Evans).

Evans forteller videre at han er lært opp til å gjøre det han får beskjed om, noe som gjør at han er disiplinert, klarer å stå på litt ekstra og tar mer ansvar. På denne måten mener Evans at andre med samme bakgrunn som han bidrar til det norske samfunnet. I tillegg så mener han at norskfødte ghanesere har muligheten til å forandre fremtiden gjennom det man har sett, opplevd og lært i deres liv, og dette kan videreføres til neste generasjon.

Bidragene er mange, informantene introduserer den ghanesiske maten inn i den norske kulturen. Som Ohemaa og Gyan har fortalt så er det afrikanske kontinentet nå for tiden interessant for mange. Man opplever at mat, musikk, kunst, klær, dans og forbilder er med å bidra til et positivt bilde av det afrikanske kontinentet. Svarte mennesker og migrasjonsstudenter må bli respektert for sin personlige historie og bakgrunn, og må få støtte i sine anstrengelser med å tilegne seg nye kulturelle koder (Yosso, 2005, referert i Arntzen & Eriksen, 2019).

7.4 Oppsummering

I dette kapitlet har vi sett på sentrale forhold som er av betydning for selvbildet og hvordan det henger sammen med sosial kapital. Jeg har argumentert for hvilken betydning både norske

og innvandrere venner har for informantene i denne studien, og hvordan det bidrar til økt sosial kapital. Informantene har ikke utfordringer med å få seg etnisk norske venner, de fleste har en sammensatt vennekrets. Det er tydelig at både ghanesiske venner, etniske norske venner, og venner fra andre kulturer er verdifulle. Norske venner gir kunnskap om språket man snakker daglig, normer og regler i samfunnet man lever i. Ghanesiske venner bidrar til ivaretagelse av etnisitet og venner fra andre kulturer gir økt kunnskap om forskjellige kulturer. Det kommer også frem at norskfødte innvandrere trekker seg mer til ghanesere eller andre kulturer med alderen.

Videre har jeg diskutert hvordan utdanning og status gir sosial kapital i det norske samfunnet og hvilken betydning dette har. Informantene opplever at med høy utdanning og status får de både respekt og aksept i det norske samfunnet. Dette kommer til uttrykk når informantene beskriver hvordan andre forholder seg til dem når de forteller om sin profesjon eller utdanningsforløp. Noen forteller at de stiller sterkere når de kan vise til utdanning og erfaring, noe som gjør at man blir mer attraktiv i arbeidslivet. Andre sier noe om at de ble usikker på sitt karrierevalg på grunn av tilskrevne identiteter som er tillagt sin etniske gruppe.

Norskfødte ghanesere bidrar til det norske samfunnet med sin etnisitet og ulike kompetanse. Noen av informantene beskriver at de med sin profesjon kan bidra til å dekke nordmenns behov. Andre forteller at de ønsker å bidra med sin akademiske, sosiale og kulturelle kompetanse gjennom arbeid, dans, mat, musikk og nye ideer. Informantene beskriver at deres etniske bakgrunn og respekt for eldre gjør dem disiplinert, noe som igjen gjør at de jobber ekstra hardt. Selv om informantene i denne studien møter på noen belastninger i hverdagen på grunn av sin etnisitet lar de ikke det hindre dem fra å utvikle seg i det norske samfunnet.

Kapittel 8 Konklusjon

Gjennom denne oppgaven har jeg forsøkt å gi et innblikk i hvordan norskfødte ghanesere har utviklet sin identitet og følelsen av tilhørighet i det norske samfunnet. Vi har sett hvordan hudfarge kan påvirke deres selvbilde, hvordan samhandling med etnisk nordmenn oppleves og hvordan informantene mestrer hverdagen i det norske samfunnet. Jeg har forsøkt å belyse problemstillingen gjennom å støtte meg til teori da spesielt symbolsk interaksjonisme.

De 11 informantene som ble intervjuet i denne undersøkelsen er ressurssterke og reflekterte, de ga innholdsrike beskrivelser av seg selv og sin interaksjon med omgivelsene. Informantene har høy utdanning, de er født og oppvokst i Norge og er godt etablert i det norske samfunnet. Denne studien viser hvor stor betydning samhandling med omgivelsene og tilhørighet har for identitetsdannelse. Informantene beskriver seg selv ut fra egenskaper, roller i familien, verdier, profesjon, hudfarge, etnisitet, religion og ut fra en dual identitet.

Gjennom denne oppgaven har jeg forsøkt å svare på disse forskningsspørsmålene: Hvilken betydning har hudfarge for utvikling av identitet? På hvilken måte har tilhørighet betydning for identitet? På hvilken måte har kultur og språk betydning for dannelse av identitet? På hvilken måte har miljø betydning for dannelse av identitet? Og hvilken betydning har utdanning og status i arbeidsmarkedet på identiteten? Ved å besvare disse spørsmålene har jeg fått noen svar på problemstillingen min.

Denne studien indikerer at hudfarge er av betydning for identitetsutvikling. Selv om de fleste informantene rapporterte at de selv ikke anser hudfarge som viktig for egen identitet, oppfatter de at omgivelsene/samfunnet tillegger det så stor vekt at det er med på å påvirke deres bilde av seg selv og deres identitet. Denne studien viser at norskfødte ghanesere ikke blir sett som etniske nordmenn av majoriteten på grunn av deres mørke hudfarge.

Informantene beskriver blikk, kommentarer og spørsmål, som gjør at følelsen av å være annerledes blir sterkere. Informantene i denne studien har erfaring med stigmatisering, diskriminering og rasisme. De har fortellinger om fordommer og hverdagsrasisme spesielt i kontekster der ikke andre kjenner dem. Informantene beskriver at de blir veldig bevisst på at de er annerledes, spesielt på arbeidsmarkedet og i utdanningsforløp. I situasjoner der det ikke forekommer rasisme eller diskriminering kan likevel opplevelsen av stigma være der.

Informantene blir altså usikker på om behandlingen de får har noe med egen etnisk gruppe å

gjøre eller ikke. Konstante påminnelse på at man er annerledes på grunn av hudfarge, kan gjøre at norskfødte ghanesere får ekstra belastninger i hverdagen.

Videre viser undersøkelsen at tilhørighet har betydning for identiteten, og at opplevelsen av tilhørighet kan være med på å forme et menneske. Jeg har argumentert for hvordan foreldrene har bidratt til følelsen av tilhørighet til begge kulturer. Studien viser at foreldre som viser åpenhet overfor den norske kulturen og samtidig ivaretar og videreformidler egen kultur, bidrar til at informantene føler tilhørighet til både den ghanesiske og den norske kulturen. Uten tilhørighet til begge landene ville det ha vært vanskelig for informantene og identifisere seg som den ene og eller den andre. På denne måten har tilhørighet betydning for identitet.

På samme måte som tilhørighet har betydning for identitet har kultur og språk det. Denne studien viser hvordan norskfødte ghanesere har tilhørighet til både den ghanesiske og den norske kulturen. Informantene beskriver hvordan de former egen kultur ved å håndplukke ulike elementer fra begge kulturene. Resultat indikerer at det å ha tilhørighet til begge kulturene gjør at informantene identifiserer seg med både majoritets- og minoritetsgruppen. Informantene kan identifisere seg i form av dual identitet, noe som gjør at de sier de er norsk-ghanesere. I noen situasjoner kan de identifisere seg med den ene eller den andre. Resultat viser at religion og kristendom er en stor del av informantenes kultur, som igjen blir en naturlig del av deres identitet. Kultur og språk går hånd i hånd, for å være en del av en kultur kan det å snakke språket ha stor betydning. Undersøkelsen viser at informantene mine behersker både norsk og engelsk, og for noen, andre ghanesisk språk. Språk kan gi følelsen av å tilhøre en kultur og gjennom det kan man identifisere seg med den kulturen. På denne måten spiller språk en viktig rolle for tilhørighet og identitetsdannelse. Resultat i denne studien indikerer at norskfødte ghaneser opplever at det er en fordel å tilhøre til to kulturer, men at de ikke opplever å ha 100% tilhørighet til noe av kulturene. Det å være en del av flere kulturer gjør at man tilpasse seg forskjellige situasjoner og kontekster. Informantene beskriver også at de opplever noen kulturforskjeller. De største forskjellene mellom den ghanesiske og norske kulturen er respekt for eldre, religion og samhold. Funn tyder på at informantene i denne studien virke til å beholde deres etniske identitet samtidig som de tar med seg det norske som en del av seg.

Vi har sett at det er i samhandling med omgivelsene vi former vår identitet, gjennom dette har miljø betydning for identitet. Denne studie viser at gjennom både primær- og sekundær

sosialisering har foreldrene til norskfødte ghanesere bidratt til følelsen av tilhørighet til begge kulturene, noe som har vært viktig. Foreldrene fylte rollen som de signifikante andre samtidig som skolen, arbeidsmiljø og organisert idrett hadde rollen som generaliserte andre, som også har hatt betydning for identiteten. Jeg har argumentert for hvilken betydning norske og innvandrer venner har for informantene i denne studien. Resultat viser at informantene ikke har utfordringer med å få seg etnisk norske venner. Informantene beskriver heller en mangfoldig vennekrets. Det var tydelig at både ghanesiske venner, etniske norske venner, og venner fra andre kulturer er verdifulle. Funn i denne undersøkelsen viser at norske venner bidrar med kunnskap om språket man snakker daglig, normer og regler i samfunnet man lever i. Ghanesiske venner bidrar til å ivareta etnisk identitet og venner fra andre kulturer gir mer kunnskap om ulike kulturer. Resultat indikere likevel på at norskfødte innvandrere trekker seg mer til ghanesere eller andre kulturer med alderen.

Som nevnt så opplever informantene i denne studien hverdagsrasisme, fordommer og stigma. Jeg har diskutert hvordan majoriteten har makt til å definere minoriteten. Informantene i studien opplever at de ofte får tilskrevne identiteter som de ikke kjenner seg igjen i. Denne studien indikerer at norskfødte ghanesere opplever stigmatisering fra omgivelsene på grunn av tilskrevne identiteter basert på hudfarge. Informantene beskriver at det er spesielt i jobbsøkerprosessen de opplever fordommer. Informantenes fortellinger om rasisme og fordommer antyder at de bagatelliserer og gir uttrykk for å forstå det eller godta det. Denne studien viser strategier norskfødte ghanesere har for å overse fordommer for å klare seg i det norske samfunnet. Noen av informantene var opptatt av å møte opp for å presentere seg selv og gi et godt inntrykk, spesielt i jobbsammenheng. Andre gjorde narr av seg selv for å forhindre at andre skal undertrykke dem, og noen jobbet hardt for å motbevise bildet etniske nordmenn har til deres etniske identitet. Undersøkelsen viser også at norskfødte ghanesere utvikler empati for å møte andre med åpenhet og forståelse for de som har erfaring med å bli behandlet som annerledes.

I forhold til hvilken betydning utdanning og status har på arbeidsmarkedet beskriver informantene at andre blir mer interessert i hvem de er når deres profesjon kommer opp som tema. Denne studien viser at informantene har opplevelsen av at utdanning og erfaring gjør at man stiller sterkere på arbeidsmarkedet. Resultat viser at med høy utdanning og status får informantene både respekt og aksept i det norske samfunnet. Noe som har betydning for deres identitet på arbeidsmarkedet. Men informantene beskriver også at selv med høy utdanning

kan det være problematisk på arbeidsmarkedet på grunn av fordommer. Videre viser denne studien at etnisk nordmenn blir overrasket over innvandrers høyere utdanning. På grunn av negativ symbolverdi som er tilskrevne svarte mennesker, forventes ikke majoriteten at norskfødte innvandrere av ghanesisk bakgrunn har den statusen eller utdanningen de har.

Hvis jeg skulle ha bygget videre på funnene i denne oppgaven, ville det ha vært av interesse å undersøke hva som skjer med etnisk nordmann i møte med det som oppleves fremmed? På hvilken måte er etnisk nordmenn med på å belaste norskfødte innvandrere i det norske samfunnet? Det kunne også ha vært interessant å forske videre på om det er kjønnsforskjeller i forhold til høyere utdanning blant norskfødte ghanesere. Det hadde vært spennende og undersøke hvordan sosialarbeidere i det norske samfunnet møter det som er fremmed for dem. Det hadde også vært av interesse og sett på hvordan etnisk nordmenn opplever sin samhandling med norskfødte innvandrere.

Jeg har benyttet meg av kvalitativ metode med intervju for å få innsikt i hvordan norskfødte ghanesere opplever sin tilhørighet og identitetsdannelse i det norske samfunnet. Innenfor rammene i denne studien føler jeg at jeg har fått omfattende og relevante datamateriale basert på intervjuene med 11 velutdannet informanter. Det hadde vært interessant å kunne intervjuere andre som har lavere utdanning eller status, for å kunne se om det var noe forskjeller. I denne studien har jeg fokusert på kun norskfødte av ghanesisk opphav. Det ville ha også vært interessant og tatt med andre etnisiteter for å se om det var noen forskjeller mellom disse. Likedan kunne det ha vært interessant å intervjuere ungdommer i dagens samfunn, for å se om det er noen endringer nå kontra før. Det kunne også ha vært interessant å benytte seg av fokusgruppeintervju for å se om det ville kommet frem andre resultater.

Jeg har ønsket med denne studien å belyse norskfødte innvandrere sin tilhørighet og hvordan de utvikler sin identitet i det norske samfunnet. Det er viktig å understreke at denne studien ikke er representativ for alle, og det er mange faktorer og forhold som spiller inn. Om undersøkelsen hadde handlet om norskfødte syrere, ville den mest sannsynlig gitt andre resultater. Det kan tenkes at siden Syria er et arabisk land, kan kanskje tradisjoner fra den syriske kulturen komme i konflikt med det norske. I tillegg har man med seg erfaringer som påvirker identiteten. Etersom mennesker fra Syria er lysere i huden kan det kanskje være at de ikke ville skille seg synlig ut fra majoriteten. Poenget mitt er at resultatene kan variere fra land til land, selv om kanskje man har samme bakgrunn som minoritet i det norske samfunnet.

Jeg håper denne studien kan hjelpe sosialarbeidere og andre til å møte andre etnisiteter med respekt, åpenhet og nysgjerrighet. Gjennom å sette parentes rundt det vi tror vi vet kan, vi møte alle mennesker med den respekten og nysgjerrigheten de fortjener. Jeg ønsker at vi skal minne oss selv om at innenfor de ulike kulturene og etnisitetene, er det enkeltindivider med ulike erfaringer, historie og egenskaper. Med denne studien håper jeg den kan bidra til bedre forståelse for hvordan det kan være for innvandrerungdom og norskfødte innvandrere å vokse opp i det norske samfunnet. Jeg har også et ønske om at denne oppgaven kan bidra med en bevisstgjøring av våre holdninger overfor det som er ukjent for oss. Jeg har tro på at med respekt, nysgjerrighet og åpenhet kan vi lære mye om det som er ukjent og fremmed for oss. Å gjennomføre denne studien har gitt meg mye bredere forståelse av norskfødte ghanesere sin tilhørighet og identitetsdannelse i det norske samfunnet. Engasjementet mitt for dette temaet og for innvandrere i Norge har vokst enda mer i denne prosessen. Informantene har lært meg mye om min egen kultur, og jeg er takknemlig for at de valgte å dele noe så personlig med meg.

Litteraturliste

- Asheim, I. B. (2016). *Tilhørighet i Norge: en studie av ungdom med innvandrerbakgrunn sin opplevelse av tilhørighet i Norge* (Masteravhandling, NTNU, Institutt for sosialt arbeid og helsevitenskap). Hentet fra <https://ntnuopen.ntnu.no/ntnu-xmlui/handle/11250/2425932>
- Arntzen, R. & Eriksen, O. (2019). Kulturell kapital og akademisk integrering. *Uniped*, 2019(04), 400 – 414. Hentet fra https://www.idunn.no/uniped/2019/04/kulturell_kapital_og_akademisk_integrering
- Berg, B. (2015). Velferd og migrasjon - sosialt arbeid i et flerkulturelt samfunn. I T. I. Ellingsen, I. Levin, B. Berg, & L. C. Kleppe (Red.), *Sosialt arbeid. En grunnbok*. (ss. 244-258). Oslo: Universitetsforlaget.
- Blitzner, S. (2005). *Migrasjon og kulturell identitet. En kulturvitenskapelig undersøkelse av migranter fra Sierra Leone og deres forhold til identitet og tilhørighet i møte med det norske*. (Masteravhandling, Universitet i Bergen, Institutt for kulturstudier og kunsthistorie). Hentet fra <http://bora.uib.no/bitstream/handle/1956/1838/Masteroppgaven-blitzner.pdf?sequence=4&isAllowed=y>
- Brodtkorb, E., & Rugkåsa, M. (2015). utfordringer for sosialt arbeid i dag. I I. T. Ellingsen, I. Levin, B. Berg, & L. C. Kleppe (Red.), *Sosialt arbeid. En grunnbok*. (ss. 299-313). Oslo: Universitetsforlaget.
- Brochmann, G & Kjeldstadli, K (2014). *Innvandringen til Norge 900-2010*. Oslo: Pax forlag
- Bø, I., & Schiefloe, P. M. (2007). *Sosial landskap og sosial kapital. Innføring i nettverkstenkning*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Cooley, C. H. (1902). *Human Nature and the Social Order*. New York: Scribner's
- Ellingsen, T. I. (Red.). (2015). *Sosialt arbeid. En grunnbok*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Eriksen, T. I & Sajjad, A.T. (2015). *Kulturforskjeller i praksis. Perspektiver på det flerkulturelle Norge*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS
- Erikson, E. H. (1968). *Identity: youth and crisis*. London: Faber & Faber
- Goffman, E. (2009). *Stigma: om avvigerens sociale identitet* (2.udg.). Frederiksberg: Samfunnslitteratur.
- Grasjø, O. (2001). *Sosiologiske tenkemåte- en introduksjon for helse- og sosialarbeidere* (2.utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.

- Grimen, H. (2004). *Samfunnsvitenskapelige tenkemåter* (3. utg.). Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Gulbrandsen, L. M. (Red.). (2017). *Oppvekst og psykologisk utvikling* (2.utg.). Oslo: Universitetsforlag.
- Gullestad, M. (2002). *DET NORSKE sett med nye øyne*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Halvorsen, K. (2003). *Å forske på samfunnet- en innføring i samfunnsvitenskapelig metode* (4. utg.). Oslo: Cappelen Akademiske Forlag.
- Handulle, I. (2007). "Bare en utenlandsk jente" *En studie av etnisk minoritetsungdoms oppfatning og skaping av identitet*. (Masteravhandling, Høyskolen i Oslo, avdeling for samfunnsfag). Hentet fra <https://oda.hioa.no/en/item/bare-en-utenlandsk-jente-en-studie-av-etnisk-minoritetsungdoms-oppfatning-og-skaping-av-identitet>
- Hvinden, B. (2005). *Sosial kapital: klargjøring av ulike perspektiver på sosial kapital, kunnskapsstatus, funn og forskningsbehov, forslag til en videre satsing på forskning om sosial kapital i Norge*. Oslo: Norges forskningsråd. Hentet fra <https://www.forskningsradet.no/systemsider/sokeresultater/?q=sosial+kapital+hvinden&from=2018&to=2019>
- Johannessen, A. Tufte, P. A, Christofferssen, L. (2016). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. (5.utgave) Oslo: Abstrakt forslag AS.
- Kaya, M. S. (2014). Hvordan håndtere andregenerasjonsinnvandrere sin identitet i Norge? *Sosiologisk tidsskrift*, 22(2), 146-177. Hentet fra: https://www.idunn.no/file/pdf/66700642/hvordan_haandterer_andregenerasjonsinnvandrere_s_in_identitet.pdf
- Korsnes, O. (Red.). (2008), *Sosiologisk leksikon*. Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju* (3.utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Lauglo, J. (2010). *Unge fra innvandrer familier og sosial kapital for utdanning*. NOVA Notat 6/10. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring. Hentet fra <http://www.hioa.no/Om-OsloMet/Senter-for-velferds-og->

[arbeidslivsforskning/NOVA/Publikasjoner/Notat/2010/Unge-fra-innvandrerfamilier-og-sosial-kapital-for-utdanning](https://www.arbeidslivsforskning.NOVA/Publikasjoner/Notat/2010/Unge-fra-innvandrerfamilier-og-sosial-kapital-for-utdanning)

Levin, I. & Trost, J. (2005). *Hverdagsliv og samhandling. Med et symbolsk interaksjonistisk perspektiv*. Bergen: Fagbokforlaget.

Malterud, K. (2012). *Fokusgrupper som forskningsmetode for medisin og helsefag*. Oslo: Universitetsforlaget.

Malterud, K. (2017). *Kvalitative metoder i medisinsk forskning*. (4. utg.). Oslo: Universitetsforlaget

Naqvi, A. R. (2019). *Third Culture Kids. Å vokse opp mellom kulturer*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS

Prieur, A. (2010). Fargens betydning. Om rasisme og konstruksjon av etniske identiteter. *Sosiologi i dag*, 40(3), 69- 91. Hentet fra <http://ojs.novus.no/index.php/SID/article/view/985/976>

Postholm, M. B. (2010). *Kvalitativ metode- En innføring med fokus på fenomenologi, etnografi og kausstudier* (2.utg.). Oslo: Universitetsforlaget.

Salole, L. (2018). *Identitet og tilhørighet: om ressurser og dilemmaer i en krysskulturell oppvekst* (2.utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.

Sandström, S., & Sandström, K. (2012). *Motståndskraft. Förändring, kris och återhämtning*. Stockholm: Carlssons Bokförlag.

Schiefloe, P. M. (2015). *Sosiale landskap og sosial kapital: nettverk og nettverksforskning* (2.utg.). Oslo: Universitetsforlaget.

Schiefloe, P. M. (2019). *Mennesker og samfunn. Innføring i sosiologisk forståelse* (3.utg.). Oslo: Fagbokforlaget.

Skytte, M. (2019). *Etniske minoritetsfamilier og sosialt arbeid* (3. utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk.

Skårderud, F., Haugsgjerd, S., & Stänicke, E. (2010). *Psykiatriboken. Sinn - kropp – samfunn* (1. utg.). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Statistikk Sentralbyrå (2019). *Innvandrere og norskfødte med innvandrereforeldre*. Hentet 24.03. 2019 fra <https://www.ssb.no/innvbef>

Statistikk Sentralbyrå (2019). *Innvandrere og norskfødte med innvandrereforeldre*. Hentet 24.03. 2019 fra <https://www.ssb.no/statbank/table/09817/tableViewLayout1/>

Tetzchner, S. (2012). *Utviklingspsykologi* (2. utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.

Thagaard, T. (2018). *Systematikk og innlevelse- en innføring i kvalitativ metode* (5.utg.). Bergen: Fagbokforlaget.

Tharaldsen, A. (2017). ”Jeg er norsk, men jeg kommer aldri til å bli Ola Nordmann” En kvalitativ studie tilhørighet og gruppeidentiteter blant etterkommere av innvandrere.

(Masteravhandling, Universitet i Oslo, Psykologisk Institutt). Hentet fra

https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/57275/Tharaldsen_masteroppgave_2017.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Thorsen, K., & Toverud, R. (Red.). (2002). *Kulturpsykologi: bevegelser i livsløp*. Oslo: Universitetsforlaget AS.

Thorshaug, K., & Svendsen, S. (2014). *Helhetlig oppfølging: Nyankomne elever med lite skolebakgrunn fra opprinnelseslandet og deres opplærings situasjon*.

Tjora, A. (2012). *Kvalitativ forskningsmetoder i praksis* (2.utg.). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS

Valenta, M.(2007). *Finding friends after resettlement. A study of the social intergration of immigrants and refugees, their personal network and self-work in everyday life*.

(Doktoravhandling, institutt for sosiologi og statenvitenskap). Hentet fra

https://ntnuopen.ntnu.no/ntnu-xmlui/bitstream/handle/11250/268049/123228_FULLTEXT01.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Vaage, S. (Red.). (1998). *Å ta andres perspektiv. Grunnlag for sosialisering og identitet: George Herbert Mead i utvalg*. Oslo: Abstrakt Forlag AS.

Aadland, E. (2011). «Og eg ser på deg...» *Vitenskapsteori i helse-og sosialfag* (3.utg.). Oslo: Universitetsforlaget.

Vedlegg 1 Informasjonsbrev/samtykke

Jeg heter Vera og jeg skriver masteroppgave i sosialt arbeid ved NTNU Dragvoll i Trondheim. Temaet for min masteroppgave er tilhørighet og utvikling av identitet hos norskfødte innvandrere i Norge.

Hva innebærer det å delta i studien?

Din deltakelse innebærer å delta på et intervju som vil ta ca. 1 time som vil handle om ulike tema som kultur, språk og etnisitet. Jeg vil stille deg spørsmål, men jeg ønsker gjerne å ha en åpen samtale hvor du kan fortelle meg om dine erfaringer med tilhørighet og identitetsdannelse i det norske samfunnet. I dette intervjuet er det du som er ekspert, og jeg ønsker å lære av deg.

Noen av spørsmålene jeg lurer på er hva er identitet for deg? Hvordan opplever du å være en del av det norske samfunnet? Hvordan føler du tilhørighet til to kulturer? Hvordan opplever du kulturforskjeller og språkforskjeller? Har du opplevelsen av å være annerledes i det norske samfunnet?

Hva skjer med informasjonen du oppgir?

Hvis det er greit for deg, ønsker jeg å bruke lydopptaker under intervjuet. Dette vil gjøre arbeidet med intervjuene lettere for meg, og det vil også bidra til at jeg husker det som blir sagt så presist som mulig. Det du forteller meg vil anonymiseres. Jeg kommer ikke til å bruke ditt navn eller andre personsensitive opplysninger om deg i oppgaven min. Jeg kommer til å bruke fiktive navn i oppgaven min.

Frivillig deltakelse

Ønsker du å si ja til å delta i denne undersøkelsen har du fortsatt lov til å trekke deg når som helst, uten å måtte forklare dette noe nærmere. Gjerne ta kontakt med meg spørsmål om studien eller andre praktiske ting.

Vennlig hilsen Vera Ofori-Kwaah

(Epost: vera0586@gmail.com, tlf: 936 47 666)

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt informasjon om prosjektet til Vera Ofori-Kwaah, som handler om tilhørighet og utvikling av identitet hos norskfødte innvandrere i Norge. Jeg er villig til å delta ved å bli intervjuet om dette temaet.

Jeg er kjent med at å delta i dette prosjektet innebærer det å bli intervjuet og at intervjuet blir tatt opp på båndopptaker, for deretter å bli skrevet inn på en datamaskin. Jeg er også innerforstått med at jeg kan si nei til å bli tatt opp på båndopptaker.

Etter min forståelse er deltakelsen frivillig og at jeg når som helst kan trekke meg fra dette prosjektet, og også be om å få datamaterialet slettet.

Dato og underskrift

Vedlegg 2 Intervjuguide

Innledningsspørsmål

- Kan du fortelle meg litt om deg selv?
- Interesse, alder, jobb, hvor du er fra, status
- Bor du sammen med familie?
- Er familien din fortsatt i Norge?
- Hvordan havnet familien din til Norge? Arbeid innvandrere/flyktninger?

Norske samfunnet

- Kan du fortelle litt om hvordan det å være norsk borger?
- Hvordan opplever du at du er en del av det norske samfunnet? (Stigma, diskriminering, holdninger, blikk?)
- Har du opplevelsen av å bli likestilt som etnisk norsk?
- Hvor ofte opplever du at du må faktisk tenke over hvem du er?
- Opplever du at hudfargen din er med å bestemme hvem du er i det norske samfunnet
- Opplever du at hudfarge er med å bestemme hvordan du blir behandlet?
- Tror du status/yrke er med å bestemme hvordan andre forholder seg til deg?

Kultur og språk

- Hvordan definerer du kulturen din?
- Blir kulturen din respektert føler du?
- Føler du deg den del av norske kulturen eller den ghanesiske kulturen?
- Hvordan er det å forholde seg til to kulturer hvis du opplever du det?
- Hvordan opplever du at ghanesere har en annen kultur enn den norske kulturen?
- Opplever du noen utfordringer knyttet til kultur?
- Det er noen som sier at alle innvandrere hilser på hverandre eller kjenner hverandre, hva tenker du om det?
- Er religion en del av kulturen din?
- Hvilket språk føler du deg mest trygg på?
- Hvilket språk snakker dere for det meste hjemme?
- Har du noen utfordringer knytte til språk? (ghanesisk/norsk)
- Har foreldrene dine hjulpet til med å opprettholde din kultur? Samling med andre ghanesere osv

Tilhørighet og identitet

- Har du noen gang fått hørt at du er godt integrert?
- Tror du identitet har sammenheng med tilhørighet? Kan du utdype svaret litt mer, om ja eller nei
- Hva er identitet for deg?
- Føler du at du er en del av det norske samfunnet? På hvilken måte?
- Hvordan er det for deg å reise til Ghana/være i Ghana?
- Hvem henger du mest med? Etnisk norske eller ghanesere?
- Blir du sett på som en ghaneser eller noe annet når du er i Ghana?
- Har du blitt ertet eller mobbet på grunn av hudfargen din?

- Kan du nevner noe fordeler og ulemper du har med annen hudfarge i det norske samfunnet
- Er det viktig for deg det med identitet? Hvorfor det?
- Føler du at du har utviklet din identitet eller er du fortsatt i prosessen?
- Spiller kjønn en rolle i forhold identitetsdannelse?

- Kan du beskrive hvordan du ser på deg selv nå? (Sterk, svak, positiv, fornøyd med deg selv, kvaliteter, verdier osv?)
- Ser du på deg som norsk eller ghanesisk eller begge deler?
- Hvilke verdier har du?
- Hvilke forhold og faktorer tror du er med å forme identiteten din?

Avslutning:

Er det noe jeg burde ha spurt deg om, og er det noe mer du føler at du vil forteller?

Vedlegg 3 Vurdering NSD

NSD sin vurdering

Prosjekttittel

Etnisitet, tilhørighet og identitetsdannelse i det norske samfunnet

Referansenummer

149357

Registrert

16.01.2020 av Vera Ofori-Kwaah - oforikwa@stud.ntnu.no

Behandlingsansvarlig institusjon

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet NTNU / Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap (SU) / Institutt for sosialt arbeid

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

Marko Valenta, marko.valenta@ntnu.no, tlf: 73591542

Type prosjekt

Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student

Vera Ofori-Kwaah, vera0586@gmail.com, tlf: 906190110

Prosjektperiode

01.03.2019 - 01.05.2020

Status

01.03.2020 - Avsluttet

Vurdering (1) 01.03.2020 - Vurdert BAKGRUNN

Prosjektet 'Etnisitet, tilhørighet og identitetsdannelse i det norske samfunnet' ble først innsendt 16.01.2020. Det ble her oppgitt at prosjektets start var 01.03.2019. Vi tok kontakt og fikk bekreftet at prosjektet ikke var innsendt tidligere og at datainnsamlingen hadde funnet sted i 2019.

Det er blitt behandlet alminnelige og særlige kategorier av personopplysninger om etnisitet, religion og seksuelle forhold siden mars 2019.

Ettersom prosjektet har behandles særlige kategorier av personopplysninger uten at prosjektet har rådført seg med NSD medfører dette brudd på prinsippet om lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5a) og prinsippet om rådføringsplikten (personopplysningsloven paragraf 9-11).

Prosjektleder har ved datainnsamling gitt informantene informasjon om formål, behandlingsansvarlig institusjon, hva det innebærer å delta i studien, og hva som skjer med informasjonen informantene oppgir. Slik at informasjonsplikten kan sies å være ivarettatt. Videre har deltakerne samtykket til deltakelse. Studenten har forklart at avviket skyldes en ren forglemmelse i en hektisk arbeidsperiode.

Etter dialog med studenten er det avklart at avvikene er rettet opp i gjennom følgende tiltak: Personopplysningene er slettet og kun de anonyme transkriberte intervjuene er beholdt.

AVVIKET MEDFØRER LAV PERSONVERNULEMPE

NSD vurderer avviket til å ha relativt lav personvernulempe, det var kort behandlingstid, intervjuene ble raskt transkribert og anonymisert og det var gitt informasjon i forkant av datainnsamlingen.

Avviket innebærer ikke brudd på personopplysningssikkerheten og er etter NSD sin vurdering ikke av en slik art at Datatilsynet må varsles.

INSTITUSJONENS ANSVAR

Vi minner om at det er behandlingsansvarlig institusjon, Institutt for sosialt arbeid, Norges teknisk- naturvitenskapelige universitet, NTNU som er ansvarlig for at behandling av personopplysninger foregår i samsvar med personvernregelverket. Institusjonen er ansvarlig for å sikre korrekt kunnskapsoverføring til sine studenter og ansatte. Dersom institusjonen har behov for ytterligere opplæring om personvern i forskning er NSD tilgjengelig for å gi veiledning.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

Ettersom det ikke lenger behandles personopplysninger i prosjektet, avslutter vi videre oppfølging av prosjektet.

Kontaktperson hos NSD: Gry Henriksen Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)

Personopplysninger er behandlet slik at det foreligger brudd på

Rådføringsplikten (personopplysningsloven § 9-11) Prinsippet om lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5 a)